

6434

Printed in Turkey

ԹՃՈՒԱՌՆԵՐ

Թարգմ. Գ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Ը. ՀԱՏՈՐ

ՅԿ VIII

Հ-66

1927թ.

84
Հ-66

ՀՊՏ 20 51

20 APR 2008

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ 19 NOV 2010

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻԿՈ

ԹՃՈՒԱՌՆԵՐ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՄԵԾ Վ.ԷՊ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐ

Տպագր. Մ. ՏԷՐ ՍԱՀԱԿԵԱՆ V

Կ. ՊՈԼԻՍ, 1927

12.06.2013

0005 99A 00

6434

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱՊՐԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

3853-74

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ԵՐԿՈՒ ԱՍՏՂԵՐՈՒ ՀԱՄԱԴԻՊՈՒԹԻՒՆ

Գ Լ Ո Ւ Խ Ա

ՄԱԿԱՆՈՒՆ.- ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԱՆՈՒՆ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ԿԵՐՊ

Այն ատեն Մարիուս գեղեցիկ երիտասարդ մըն էր, հասակը իջին, մազերը թանձր և սեւաթուր, ճակատը բարձր և հանճարեղ, ոտնքերը բաց և սիրաշունչ, կերպարանքը պարզ և հանդարտ էր, իսկ դէմքին վրայ չգիտեմ ինչպիսի բան մը կար որ սէգ, խորհուն և անմեղ էր:

Կիսադէմքը՝ որուն ամէն գիծերը բոլորչի ու միանգամայն հաստատուն էին՝ այն գերմանական անուշութիւնը ունէր, զոր Ֆրանսական դէմքը Ալզա-

սէն և Լօրէնէն ընդունեց. իսկ կերպարանքին վրայ
բնաւ սեւէ անկիւն չէր նշմարուեր, կերպարանի մը
վրայ անկիւններու այս անթերի տարակայութիւնը
այն դիմական յատկութիւնն է որով Սիգամպրընը
Հոմայեցիներու մէջ շուտ կը ճանչցուէին և որով
առիւծային ցեղը արծուայինէն կը զանազանուի:

Մարիուս կեանքի այն եղանակին մէջն էր, ուր
խորհող մարդոց միտքը՝ գրեթէ հաւասար համեմա-
տութեամբ կորովութիւն և պարզութիւն ընդունելով
կը կազմուի:

Եթէ ծանրակշիռ պարագայի մը մէջ գտնուելու
ըլլար, Մարիուս ամբողջապէս ունէր ինչ որ պէտք
էր ապուշ մը ըլլալու համար. թող բանալին անգամ
մը եւս դառնար, եւ ահա՛, Մարիուս կրնար վտեմ
ըլլալ:

Իր վարժունքը զգոյշ, ցուրտ, քաղաքավար և
քիչ մը վեհերոտ կերպեր ունէր:

Բերանը սիրուն, շուրթները խիստ կարմրագեղ,
ակոսներն ալ շատ սպիտակ էին, հետեւաբար իր ժը-
պիտը անօր զէմքին ամէն խստութիւնները կը մեղ-
մէր:

Կային ժամեր ուր այս զգացտ ձախառը և հեշ-
տաշունչ ժպիտը տարօրինակ հակապատկեր մը կ'ըն-
ծայէին:

Աչքը պզտիկ, այլ նայուածքը մեծ էր:

Յետին թշուառութեան մէջ գտնուած ժամանակ
Մարիուս կը զիտէր թէ՛ երբ կ'անցնէր ինք՝ նորատի
աղջիկները անդին կը դառնային. հետեւաբար դառն
վիշտ մը զգալով խոյս կուտար կամ կը պահուէր:
Մարիուս կը կարծէր թէ այն աղջիկները, իր հին
զգեստներուն կը նայէին և կը խնդային. ճիշդը խօ-
սելու համար կը խոստովանինք թէ անոնք Մարիուսի
կը նայէին, վասն զի գեղեցիկ էր և վասն զի կ'երա-

զէին անոր այս գեղեցիկութեան վրայ: Մարիուս
խրաշող էր այս անբարբառ թիւրիմացութեան պատ-
ճառաւ որ տեղի ունեցած էր իր և այն գեղանի ան-
ցորդուհիներուն միջեւ:

Անոնց և ոչ մէկը ընտրեց, վասն զի ամէնէն ալ
կը զգուշանար: Մարիուս օրերը այսպէս անցնելով
անորոշապէս ապրեցաւ, — աւանակի մը պէս, կ'ըսէր
Գոնրֆէյրագ:

Գոնրֆէյրագ նաեւ կ'ըսէր անոր. — Դու մի՛ փա-
փաքիր պատկառելի ըլլալ: (Վասնզի արդէն կը դու-
ղէին զիրար. դու ըսելով խօսակցիլը երիտասարդա-
կան բարեկամութեանց միտուին է): Բարեկամ, խրատ
մը տամ քեզի: Այնքան մի կարդար գիրքերը, և քիչ
մը աւելի նայէ՛ բողբոռն: Այս հանած վարած կնիկ-
ները լաւ բաներ ունին, ս' Մարիուս: Եթէ ատանկ
միշտ փախչիս և ամչնաս, օր մըն ալ ապուշ մը պի-
տի դառնաս:

Երբեմն ալ Գոնրֆէյրագ Մարիուսին հանդիպելով
կ'ըսէր.

— Բարի լոյս, վարդապետ:

Մարիուս երբ Գոնրֆէյրագէն այսպիսի խօսք մը
կը լսէր, ութը օր ա՛լ աւելի կը խորչէր թէ՛ նորատի
և թէ պառաւ կիներէն, և մտնաւանդ աւելի կը խոր-
չէր Գոնրֆէյրագէն:

Սակայն անբաւ տիեզերքիս մէջ երկու կին կար
որոնցմէ Մարիուս չէր խորչեր, և ոչ կը զգոյշանար
բնաւ:

Ստուգիւ շատ պիտի զարմանար Մարիուս եթէ
ըսուէր իրեն թէ կին են անոնք:

Մէկը մօրո՛ սաւօր պառաւն էր որ անոր սենեա-
կին հաւքտուքը կ'ընէր և որ առիթ կուտար Գոնր-
ֆէյրագին ըսելու. Մարիուս՝ տեսնելով թէ մօրուք
ուսի իր սպասուհին, ինք չկրեր իր մօրուքը: Միւսը

գրեթէ պզտիկ աղջիկ մըն էր զոր խիստ յաճախ կը տեսնէր և որու չէր նայեր բնաւ:

Մարիուս տարիէ մը ի վեր Լիւքսէնպուրկի ամայի ծառուղիներէն մէկուն, այսինքն Բէքինիէրի պարիսպին կից ծառուղիին մէջ մարդ սը և խիստ նորատի աղջիկ մը կը տեսնէր, որոնք Ուէսթի գոնիին կողմէ ծառուղիին ամէնէն ամայի ծայրը նստարանի մը վրայ կը նստէին գրեթէ միշտ քով քովի:

Դիպուածը որ մտախոհութեամբ համակուող մարդոց պտոյտներուն հետ կը խառնուի, ամէն անգամ որ Մարիուսը այս ծառուղիին մօտ կը բերէր. — գրեթէ ամէն օր էր այս, — Մարիուս հոն կը տեսնէր այն ամուլը:

Մարդը վաթսուն տարեկանի չափ կ'երեւար. տրտում և ծանր էր կերպարանքը. իր բոլոր անձը ծառայութենէ քաշուող մարտիկներու պէս յաղթանազամ և յոգնած տեսք մը ունէր:

Եթէ շքանշան մը ունեցած ըլլար, Մարիուս պիտի կարծէր թէ վաղեմի սպայ մըն է ան:

Բարի այլ անմատչելի կ'երեւար ան, և նայուածքը ամենեւին չէր ուղղեր որ եւ է անձի մը նայուածքին:

Կապոյտ բանթալօն չը, կապոյտ թիկնոց մը և լայնեզր գլխարկ մը ունէր որոնք միշտ նոր կ'երեւային, նաեւ սեւ վզնոց մը և գուէյքըրի յատուկ այսինքն հաստ կտաւէ սպիտակափայլ շապիկ մը, կրիզէթ մը երբ անոր քովէն անցաւ օր մը, ահա խիստ մաքրասէր այրի մարդ մը, ըսաւ:

Մազերը բոլորովին ճերմակ էին:

Պատանուէին, որ այս մարդուն կ'ընկերանար, առաջին անգամ երբ հետը եկաւ և նստաւ այն նըստարանին վրայ, զոր կ'երեւայ թէ մասնաւորապէս ընտրած էին, տասներեք կամ տասնընթիւ տարեկան,

գրեթէ տղեղ երեւալու չափ նիհար, անշնորհ, աննըչան աղջկան մը նման բան մըն էր, այլ սակայն թերեւս կը խոստանար բաւական աղու աչքեր ունենալ օր մը:

Միայն թէ զանոնք տեսակ մը անախորժ համարձակութեամբ վեր կ'ընէր միշտ:

Աղջկան հագուստը վանքի մէջ աշակերտող աղջրկան մը հին ու միանգամայն մանկային հագուստին կը նմանէր, սեւ մէրինօսէ րօպա մը ունէր որ աղէկ ձեւուած չէր: Կրնտր կարծուիլ թէ հայր և աղջիկ էին սնոնք:

Մարիուս երկու կամ երեք օր քննեց այս ծեք մարդը, որ տակաւին ծերունի մը չէր, նաեւ անտիական աղջիկը, որ անձ մը չէր տակաւին, յետոյ ամենեւին ուշադրութիւն չըրաւ անոնց: Անոնք ալ նոյնպէս կարծես թէ չէին տեսներ զայն:

Հանդարտ և անտարբեր կերպարանքով կը խօսակցէին:

Աղջիկը անընդհատ, նաեւ զուարթօրէն կը շագակրատէր:

Ծեր մարդը քիչ կը խօսէր և մերթ ընդ մերթ հայրութեան անպատում զգացումով լի աչքերը անոր վրայ կը յառէր:

Մարիուս մեքենաբար սովորութիւն ըրած էր այս ծառուղիին մէջ ման գալ: Անփոփոխ հոն կը գտնէր զանոնք:

Ահա ըսենք թէ ինչպէս կը կատարուէր իրողութիւնը:

Մարիուս ամենայն յօժարութեամբ ծառուղիին անոնց նստարանին զիմացի ծայրէն կուգար, ճամբուն բոլոր երկայնութեամբը կը քայլէր, անոնց առջեւէն կ'անցնէր, ապա ետ կը դառնար և կ'երթար մինչեւ այն ծայրը ուրկէ եկած էր, և նորէն կը սկսէր քա-

լել առջի կերպով: Շրջագայութեան ժամանակ հինգ կամ վեց անգամ այսպէս կ'երթեւեկէր, և ամէն շաբաթ այս կերպով երկու կամ վեց անգամ կը պատէր առանց երեք այն անձերու բարեւ մը տուած կամ անոնց բարեւը առած ըլլալու:

Այս նշանաւոր անձը և դեռահաս աղջիկը կ'երեւար թէ ուրիշներուն նայուածքէն կը խորշին. թէ այս պատճառաւ և թէ զուցէ իրօք խորշիլ ուզելով բնականաբար քիչ մը հետաքրքրութիւն տուած էին հինգ կամ վեց ուսանողներու որոնք մերթ ընդ մերթ Բէքինիէրի մօտ կը պատէին՝ ուսումնասէրները իրենց գասէն և ոմանք ալ գնդախաղէն ետք:

Գուրֆէյրագ՝ որ վերջիններուն թիւէն էր ժամանակ մը դիտած էր զանոնք, բայց՝ աղջիկը տգեղ գտնելով, չուտով և զգուշութեամբ խոյս տուած էր անկէ:

Իբր պարթեւ փախած էր՝ հետ մը արձակելու պէս մականունն մը նետելով անոնց վրայ:

Միայն աղջկան սեւ րօպան և ծերին ճերմակ մազերը Գուրֆէյրագին ուշադրութիւնը գրաւեր էին, հետեւաբար ուսանողն աղջկանը «օրիորդ Լանուար» (սեւ) և հօրը «պարոն Լըպլան» (ճերմակ) անունը տուած էր, և որովհետեւ ոչ ոք կը ճանչնար անոնց թէ ո՛վ ըլլալը և թէ ինչպէս անուանուիլը, մականունը մնացած էր: —Ա՛հ, Պ. Պլան իր նստարանին վրան է, կ'ըսէին ուսանողները, և ուրիշներուն պէս Մարիուս ալ յարմար գտած էր Պ. Պլան անուանել այն անձանօթ մարդը:

Մենք ալ անոնց պիտի հետեւինք և պատմելու զիրութեան համար Պ. Պլան պիտի ըսենք:

Մարիուս առջի օտարին գրեթէ ամէն օր միեւնոյն ժամուն հոն տեսաւ զանոնք: Մարդը հաճելի, այլ աղջիկը բաւական անչնորհ կ'երեւար իրեն:

Գ Լ Ո Ւ Խ Բ

ԵՒ ԵՂԵՒ ԼՈՅՍ

Երկրորդ տարին՝ պատմութեանս ճիշդ այն միջոցին ուր հասաւ ընթերցողը. Մարիուս Լիւքսէնպուրկ երթալոտ և պտտելոտ սովորութիւնը ընդհատեց՝ առանց ինքն ալ քաջ գիտնալու պատճառը, և վեց ամիսի չափ ոտք չկոխեց իր ծառուղին:

Վերջապէս օր մը դարձեալ հոն գնաց:

Ամառնային պայծառ առաւօտ մըն էր երբ պտտելու ելաւ. Մարիուս զուարթ էր այն զուարթութեամբ զոր կը զգայ մարդ երբ օգը գեղեցիկ է: Կը կարծէր թէ սրտին մէջն էին թոչուններու այն ամէն դալլայիկները զոր կը լսէր և երկնից այն ամէն բեկորները զոր կը տեսնէր ծառերու տերեւներուն մէջէն:

Գնաց ուղղակի «իւր ծառուղին», և՛ երբ ծայրը հասաւ՝ դարձեալ նոյն նստարանին վրայ նշմարեց այն ծանօթ ամոլները:

Միայն թէ մօտենալով, դիտեց որ մարդը միեւնոյնն էր, բայց աղջիկը միեւնոյնը չերեւցաւ իրեն: Այն աղջիկը զոր հիմա կը տեսնէր, մեծահաս և գեղանի անձ մըն էր և ունէր այն ամէն շատ զմայլելի

ձեւերը զոր կին մը կը ստանայ երբ կը հասնի այն վայրկեանը ուր անոնք մանկութեան ամէնէն բնական վայելչութեանց հետ կը միանան:

Փախուսիկ (fugitif) և անարատ վայրկեան զոր միայն սա բառերը կրնան մեկնել Տասնըհինգ տարեկան:

Մաղերը ոսկեգոյ երակներով խառն, կոստանագոյն և սքանչելի էին ճակատը կարծես մարտաշէն որ, այտերը վարդի «տերեւով» մը կազմուած կ'երեւային, աչնահար կարմրուք մը ծփին սպիտակութիւն մը, ընտիր բերան մը ուրկէ ժպիտը իբր ճառագայթ մը և խօսքը իբր երաժշտութիւն մը կ'ելլէր, գլուխ մը զոր Ռաֆայէլ Մարիամի արժանի համարէր թերեւս, և այս գլուխին ներքեւ վիզ մը զոր գուցէ ժան կուժօն Աստղիկին արժանի սեպէր:

Եւ այս չքնաղ պատկերը անթերի ըլլալու համարունէր նաեւ քիթ մը որ գեղեցիկ չէր այլ աղուոր, որ ոչ ուղիղ և ոչ կոր, ոչ իտալեան և ոչ յունական, այլ բարիզեան քիթ մըն էր, այսինքն կայտառ, ազնիւ, անկանոն և անարատ բան մը որ պատկերահաններուն յուսահատութիւն իսկ բանահիւսներուն զմայլում կուսայ:

Երբ Մարիուս գեղանիին քովէն անցաւ, չկրցաւ տեսնել անոր աչքերը որոնք միշտ վար կը նայէին: Միայն անոր երկայն և կասկեգոյն յօնքերը տեսաւ, որոնք ստուերով և ամօթխածութեամբ ողողուած էին:

Բայց և այնպէս կը ժպտէր գեղանի պատանու հին, մտիկ ընելով սպիտակահեր մարդուն որ անոր հետ կը խօսէր, և ոչինչ կրնար այնքան զմայլելի ըլլալ որքան էր ակնկոր նայուածքի մը հետ այս նորափթիթ ժպիտը:

Մարիուս նախ կարծեց թէ նոյն մարդուն ուրիշ մէկ աղջիկն է, հարկաւ առաջին մէկ քոյրն էր այն:

Բայց պտոյտի տնփոփոխելի սովորութեամբը երբ երկրորդ անգամ նստարանին մտեցաւ, ուշադրութեամբ դիտելով տեսաւ որ միևնոյն աղջիկն էր: Վեց ամիսի մէջ պատանու հին երիտասարդուհի մը եղած էր. այս էր անա ալակերպութեան (iransfiguration) պատճառը:

Ա. ս. երեւոյթը շատ անգամ կը պատահի: Կայ վայրկեան մը որ աղջիկները կը փթթին ակնթարթի մը մէջ և յանկարծ վարդ կ'ըլլան: Երէկ դեռ մանկու հիներ էին, բայց այժօր անհանդարտութիւն կուտան տեսողին:

Այս աղջիկը ոչ միայն մեծցած այլ նաեւ տեսլական գեղեցկութիւն առած էր: Ինչպէս ապրիլ ամիսին մէջ երեք օր կը բաւէ տեսակ մը ծառեր ծաղիկներով ծածկուելու համար, նոյնպէս և այս աղջիկը գեղեցկութեամբ զարդարուելու համար վեց ամիս բաւական եղած էր: Անոր յատուկ ապրիլն ալ եկած էր:

Երբեմն կը տեսնուին այնպիսի աղքատ և գձուձ մարդիկ որոնք կարծես կ'արթնան, չքաւորութենէ պերճութեան կ'անցնին. ամէն տեսակ ծախս կ'ընեն, և յանկարծ փառաւոր, զեղխ և չքեղ կ'ըլլան: Ինչո՞ւ, վասնզի երէկ պայմանաժամ մը օրանալով եկամուտ մը գրպանած են: Նորափթիթ աղջիկը իր վեցամսեայ եկամուտը ընդունած էր:

Մա՛ւ աւանդ թէ ա՛լ թաւ փեղոյր, մէրինօսէ րօպա և դպրոցական մուճակներ հագնող աշակերտուհի մը չէր ան, և ոչ ալ կարմիր ձեռքեր ունէր: Գեղեցկութեան հետ ճաշակն ալ եկած էր, տեսակ մը պարզ և ճոխ վայելչութեամբ. նաեւ առանց սեթեւեթի հագուած շքուած անձ մըն էր: Աեւ տամասկէ րօպա մը, նմանադիպակ լօղիկ մը և սպիտակ շղարչէ փեղոյր մը ունէր: Անոր սպիտակ թաթպանները տեսնողը կը հասկնար թէ որքան ագնիւ էր ձեռքը որ չիճական

փողոսի է հովանոցի մը կտթին հետ կը խաղար, իսկ մետաքսեայ կիսակօշիկը անոր ոտքին փոքրութիւնը կը ծրագրէր: Եթէ քովէն անցնէիր, իր բոլոր արգուզարդէն զմայլելի և ազդու անուշահոտութիւն մը կը բուրէր: Իսկ մարդը, միեւնոյն մարդն էր:

Մարիուս երբ երկրորդ անգամ երիտասարդուհիին մօտեցաւ, նէ արտեւանունքը վեր ըրաւ. աչքերուն գոյնը երկնայից և խիստ կապոյտ էր. բայց այս սքոզուս կապուտակութեան մէջ տակաւին մանկային նայուածք մը կար միայն: Անտարբերութեամբ Մարիուսի նայեցաւ՝ մոլաթղենիներուն տակ վազվզող մանկիկին, կամ նստարանին շուք տուող մարմարեայ աղօթին նայելու պէս. Մարիուս ալ իր պտոյտը շարունակեց ուրիշ բանի վրայ մտածելով:

Չորս կամ հինգ անգամ եւս անցաւ նստարանին քովէն ուր նստած էր ծաղկահաս աղջիկը, այլ առանց բնաւ անոր դարձնելու իր աչքերը:

Հետեւեալ օրերն ալ սովորականին պէս, Լիւքսէնպուրկ եկաւ, սովորականին պէս հոն գտաւ «հայր և աղջիկը», բայց դարձեալ ուշադրութիւն չըրաւ առնոց: Մտքէն չանցուց այս աղջիկը երբ գեղանի եղաւ, ինչպէս անցուցած չէր երբ ազեղ էր ան: Միշտ նստարանին խիստ մօտէն կ'անցնէր ոչ թէ նպատակ մը ունենալուն, այլ որովհետեւ իր սովորութիւնն էր այդ:

Գ Լ Ո Ւ Ի Գ.

ԳԱՐԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆԳՐ

Օր մը օգը բարեխառն, Լիւքսէնպուրկի պարտէզը շուքերով և տերեւներով սղոդուած, և երկինք այնքան յստակ էր որ կարծես թէ հրեշտակները առտուն լուացած էին զայն. ճնճողիկները կասկեմներու խորբէքէն պզտիկ ձայներ կը հանէին:

Մարիուս, իր սիրտը բնութեան բացած էր բոլորովին:

Որ եւ է բանի վրայ չէր մտածեր, կ'ապրէր և կը շնչէր:

Երբ անցաւ այն նստարանին մօտէն, անտխկան աղջիկը աչքերը վերցնելով Մարիուսին նայեցաւ, և երկուքին նայուածքները իրարու հանդիպեցան:

Այս անգամ ինչ կար արգեօք նորահաս աղջկան նայուածքին մէջ:

Մարիուս չէր հրնար ըսել թէ ինչ կար, բան մը չկար, և ամէն բան կար: Մարտիրոսի փայլակ մը եղաւ այն նայուածքը:

Աղջիկը առջին նայեցաւ, Մարիուս ալ իր նամբան շարունակեց:

Մարիուսի տեսածն էր ոչ թէ մանկուհիի մը անմեղ և բնական նայուածքը, այլ խորհրդաւոր վիճ մը, որ կէս մը բացուած եւ յանկարծ գոցուած էր դարձեալ:

Կայ օր մը ուր ամէն նորատի աղջիկ այսպէս կը նայի:

Վայ անոր որ այս նայուարքին կ'ենթարկուի:

Դեռ ինքզինքը չճանչցող հոգիի մը այս առաջին նայուածքը երկնից մէջ այգի կը նմանի:

Ճառագայթաւոր և անծանօթ բանի մը զարթումն է այն:

Չկայ բան մը որ կարենայ արտադրել այս անակընկալ նշոյլին վտանգալի հրապոյրը, նշոյլ որ յանկարծ աղօտապէս կը լուսաւորէ պաշտելի խաւար մը և որ ներկային բոլոր անմեղութեամբը և ապագային ամէն տուփովը կը բաղկանայ:

Տեսակ մը անորոշ գորով է այն որ պատահաբար կը յայտնուի և որ կը սպասէ:

Ծուղակ մըն է զոր անմեղութիւնը յանգէտս կը լարէ և որով սիրտեր կը գըլաւէ՝ ակամայ և անգիտութեամբ:

Կոյս մըն է այն որ կնոջ մը պէս կը նայի:

Այսպիսի նայուածքէ մը գրեթէ միշտ խորին մըտահոգութիւն մը կը ծնի ուր որ կ'ուզողուի այն նայուածքը:

Ամէն անարատութիւններն ու ամէն անմեղութիւնները իրարու կը հանդիպին այն երկնային և աղետաւոր ճառագայթին մէջ որ հպաստէր կիներու ամէնէն սիրազրգիռ նայուածքներէն աւելի հմայական զօրութիւն ունի յանկարծ սրտին մէջ ծլել տալու անուշաբոյր հոտերով ու միանգամայն թոյներով լի այն մթին ծաղիկը որ կ'անուանուի սէր:

Մարիուս իրիկունը սենեակը դառնալով իր ըզ-

գեստներուն նայեցաւ, և առաջին անգամ դիտեց թէ աղտեղութիւն, անպատեհութիւն և անլուր յիմարութիւն մըն է Լիւքսէնպուրկի մէջ պտտիլ իր «ամէն օրուան զգեստներովը», այսինքն գլխարկով մը որու ժապաւէնին քովի կողմը կտրուած է, հաստ մուճակներով, որոնք սայլորդներու յատուկ էին, սեւ բանթալօնով մը, որուն ծունկերը ճերմկած էին, և սեւ թիկնոցով մը, որուն արմուկները տփուռնած էին:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

ՄԵՍ ՀԻՒԱՆԻՊԻԹԵԱՆ ՄԸ ՍԿԻՉԻՐԸ

Հետեւեալ օրը սովորական ժամուն Մարիուս պահարանէն հանեց իր նոր թիկնոցը, նոր բանթալօնը, նոր գլխարկը և նոր կօշիկները. սպառազինուեցաւ այս ամէն զէնքերով, ձեռնոցները գրաւ, — ծայրայեղ շոայլութիւն—, և Հիւքսէնպուրկ գնաց պտտելու: Ծամբուն վրայ Գուրֆիլ, յրագին հանգիպեցաւ, այլ չտեսնելու զարկաւ:

Գուրֆէյրագ երբ իր սենեակը վերադարձաւ, բարեկամներուն ըսաւ.

— Հիմա Մարիուսին նոր գլխարկը և նոր թիկնոցը տեսայ, նաեւ Մարիուսը որ անոնց մէջն էր: Անշուշտ դպրոց կ'երթար քննութիւն մը անցնելու համար: Ապուշ մը գարձած էր բոլորովին:

Մարիուս երբ Հիւքսէնպուրկ հասաւ, աւազանին բոլորտիքը դարձաւ և կարապները դիտեց. յետոյ բաւական ժամանակ արձանի մը առջեւ կեցաւ ակնապիշ նայելով, այս արձանին գլուխը բորբոսէն բոլորովին սեւցած էր և ազդերէն մէկը կը պակսէր:

Աւազանին մօտ քառասնամեայ և մեծորովայն

քաղքենի մը կար որ հինգ տարեկան տղու մը ձեռքէն բռնած էր և կ'ըսէր անոր.

— Զգուշացի՛ր ծայրայեղութիւններէ, թէ՛ բրունամուրութենէ և թէ՛ անիշխանութենէ հաւասարապէս հեռու կեցիր, որդեակ իմ:

Մարիուս լսեց այս քաղքենիին քօսքերը: Յետոյ անգամ մը եւս աւազանին շուրջը դարձաւ. վերջապէս ուղղուեցաւ դէպի «իր ծառուղին» յամբար և կարծես ակամայ քայլերով:

Կրնար ըսուիլ թէ բռնադատուած ու միանգամայն արգիլուած էր հոն երթալ, թէեւ ինք ամենեւին չէր հասկնար իր այս վիճակը, և կը կարծէր թէ ամէն օրուան պէս կ'երթար:

Երբ ծառուղւն մտաւ, նշմարեց Պ. Լըպլանը և նորատի ազջիկը որոնք միւս ծայրը նստարանին վրայ էին:

Թիկնոցը վերէն վար կոծկեց և մարմնոյն վրայ լաւ մը տեղաւորեց որպէսզի ծալք չունենայ, տեսակ մը խնդութեամբ բանթալօնին յղկուն ցուլմները քննեց, և դէպի նստարանը արշաւեց:

Այս արշաւումին մէջ յարձակում և անշուշտ աշխարհակալութեան կամէութիւն մը կար: Անոր համար կ'ըսեմ թէ արշաւեց դէպի նստարանը, իբր թէ ըսէի.

— Աննիպալ դէպի Հոմ արշաւեց:

Սակայն Մարիուսի ամէն շարժումներն ալ մեքենայ լան էին և ամենեւին ընդհատած չէր իր մտքին և աշխատութեանց սովորական հնէնուքը: Նոյն պահուն կը մտածէր թէ «Մանիւէլ Թիւ Պագալօրէան» անպիտան գիրք մըն է և թէ անշուշտ հազուադիւս անմիտներէ շարագրուած է ան, քանի որ մարդկային մտքի իբր հրաշակերտ Ռասինին երեք ողբերգութիւնները, իսկ Մօլիերի միայն մէկ կատակերգութիւնը

ԹՇՈՒՍՈՆԵՐ (Է. Գ. Գ.)

3853-79

վերլուծուած են անոր մէջ: Ականջը կը զարնէր սուր կերպով:

Մինչդեռ նստարանին կը մօտենար, թիկնոցին ծալքերը կը բանար, իսկ աչքերը անտիական աղջկան վրայ կը յառէր:

Կը կարծէր Մարիուս թէ այն աղջիկը ծառուղիին ամբողջ ծայրը կապտագոյն և աղօտ նշոյլով մը կ'ողողէր:]

Քանի կը մօտենար, իր քայլը հետզհետէ կը թուլնար:

Երբ նստարանէն այսինչ հեռաւորութիւն ունեցող կէտ մը հասաւ, կանգ առաւ՝ թէեւ տակաւին շատ հեռու կը գտնուէր ծառուղիին ծայրէն, և նոյն իսկ ինքն ալ չկրցաւ գիտնալ թէ ինչպէս եղաւ որ ետ դարձաւ:

Եւ ոչ իսկ ըսաւ իւրովի թէ մինչեւ ծայրը չէր երթար:

Նորատի աղջիկը հեռուէն հազիւ հազ կրցաւ նըշմարել զայն և տեսնել անոր աղուոր կերպարանքը, զոր կուտային իր նոր զգեստները: Սակայն Մարիուս ենթադրելով թէ ետեւը գտնուողը կրնայ իրեն նայիլ, խիստ ուզիկ կը կենար լաւ կերպարանք ունենալու համար:

Մինչեւ հանդիպակաց ծայրը հասաւ, յետոյ ետ դարձաւ, և այս անգամ քիչ մը աւելի մօտեցաւ նրատարանին: Ծառերու երեք անջրպետ մնալու չափ անգամ մօտեցաւ նստարանին, բայց հոն չգիտեմ ինչու անհնարին թուեցաւ իրեն հեռու երթալը և դեղեւեցաւ: Տեսնել կարծած էր թէ նորատի աղջկան երեսը զէպի իրեն կը հակէր:

Սակայն առնական և բուռն ջանադրութիւն մը ըրաւ, զսպից չր դեղեւումը և շարունակեց յառաջ երթալ:

Քանի մը ըրաւ ետք նստարանին առջեւէն կ'անցնէր, ուղիղ և հաստատ կենալով, մինչեւ ականջները կարմրելով, առանց աջ կամ ձախ նայիլ համարձակելու, և ձնօքը պետական մարդու մը պէս թիկնոցին մէջ զրած: Երբ անցաւ — բերդին թնդանօթներուն տակէն — սրտի սոսկալի բախում մը զգաց: Աղջիկը առջի օրուան պէս տամազգեայ րօպան հագած և չը դարչէ փեղոյրը զրած էր: Մարիուս անպատում ձայն մը լսեց որ անշուշտ «անոր ձայնն էր»: Աղջիկը հանդարտօրէն կը խօսակցէր: Շատ աղուոր էր: Մարիուս կը զգար թէ աղուոր էր նորատի աղջիկը, թէեւ զայն տեսնելու փորձ մը չըրաւ: Այլ սակայն, կ'ըսէր Մարիուս մտապէս, այն իմ վրայ յարգ և համարում պիտի ունենար անշուշտ եթէ գիտնար թէ ես իսկ յօրի նած եմ Մարկոս Օպրէկօն Տը Լա Բօնտայի վրայ այն ձառը զոր պարոն Ֆրանսուա Տը Նէօֆչաթօ իր տպած «Ժիլ Պլաս»ի սկիզբը գրաւ իբր իր կողմէ հեղինակուած:

Նստարանէն անցաւ, ծառուղիին մինչեւ յետին ծայրը գնաց որ խիստ մօտ էր, յետոյ ետ դարձաւ և դարձեալ գեղանի աղջկան առջեւէն անցաւ: Այս անգամ բոլորովին գեղնած էր Մարիուսին գոյնը: Մանաւանդ թէ անախորժ բաներ կը զգար միայն: Հեռացաւ նստարանէն և երիտասարդուհիէն, և կրնակը անոր դարձնելով կը կարծէր միանգամայն թէ աղջիկը իրեն կը նայի, և այս պատճառաւ կը գայթէր:

Ա'լ նստարանին մերձենալու փորձ չըրաւ, ծառուղիին գրեթէ կէսին վրայ կանգ առաւ, և բան մը ըրաւ զոր բնաւ չէր ըրած, այսինքն նստաւ, աչքին ծայրովը նայելով և մտքին ամէնէն աննշմարելի անդունդներուն մէջ մտածելով թէ վերջապէս կարելի չէր որ բոլորովին անզգայ ըլլան իր յղկուն բանթալօնին և նոր թիկնոցին նկատմամբ այն անձերը ո-

բոնց սպիտակ փեղոյրին և սեւաթոյր բօպային վրայ
կը սքանչանար ինք:

Քառորդէ մը ետք ելաւ, իբր թէ նորէն ուղէր
քալել դէպի այն նստարանը որ լուսեղէն պսակ մը
կը կրէր: Սակայն ոտքի վրայ անշարժ կը կենար:
Ըսաւ իւրովի, — և տասնըհինգ ամիսէ ի վեր առաջին
անգամն էր այսպիսի բան մը ըսելը, — թէ այն պա-
րոնը որ ամէն օր հոն կը նստէր իր աղջկան հետ,
անշուշտ դիտած էր զինքը, և հաւանական էր թէ
տարօրինակ կը համարէր իր դեգերումները:

Նոյնպէս առաջին անգամ ըլլալով անպատկառու-
թիւն մը զգաց այն անձանօթը՝ հոգ չէ թէ մտքին
մէջ գաղտնապէս՝ Պ. Լըպլանն ծիծաղելի մականունով
կոչած ըլլալուն համար: Այսպէս քանի մը բոպէ ա-
կընկոր կեցաւ՝ աւագին վրայ ծրագիրներ շինելով
նուրբ գաւազանով մը զոր ձեռքը բռնած էր:

Յետոյ նստարանին, Պ. Լըպլանին և անոր աղջը-
կան հանդիպակաց կողմէն յանկարծ ետ դարձաւ և
իր սենեակը գնաց: Այն օր մոռցած էր պանդոկը եր-
թալ և ճաշել: Իրիկուն ժամը ութնին նշմարեց ճաշի
գացած չըլլալը, և որովհետեւ շատ ուշ ըլլալուն չէր
կրնար մինչեւ Սէն-Փաղի գոհնը երթալ, ի՞նչ ընեմ,
ըսաւ, եւ պատառ մը հաց կերաւ: Նախ խողանակեց
թիկնոցը եւ զգուշութեամբ ծալելէն ետք պահեցաւ:

ԳԼՈՒԽ Ե.

ՊՈՒԿՕՆ ԽԱԹՈՒՆԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՅԼԵԻԱՅԼ ԿԱՅԾԱԿՆԵՐ Կ'ԻՋՆԵՆ

Հետեւեալ օրը Պուկօն խանութը, — Գուրֆէյրագ
այսպէս կ'անուանէր Կօրպոյի խարխուլ տան պառաւ
դոնապան, զլիաւոր վարձակալ եւ սպասուհին, — որու
ինչպէս հաստատեցինք արդէն՝ բուն անունը Տիկին
Պիւրկօն էր, սակայն Գուրֆէյրագի շուտիկ լեզուն
բան մը չէր խնայեր. Պուկօն խանութը, կ'ըսենք,
արմանալոո դարմանալով դիտեց որ Մարիուս դարձ-
եալ նոր թիկնոցուր դուրս կ'ելլէր:

Մարիուս Լիւքսէնպուրկ գնաց, այլ չանցաւ ծա-
ռուղիին կէսէն անդին ուր էր իր նստարանը: Նստաւ
ասոր վրայ առջի օրուան պէս՝ հեռուէն դիտելով եւ
որոշապէս տեսնելով սպիտակ փեղոյրը, սեւաթոյր
բօպան եւ մանաւանդ կապոյտ նշոյլը:

Լիւքսէնպուրկի դռներուն մինչեւ գոցուիլը
տեղէն չարժեցաւ, եւ երբ բոցուեցան, այն ատեն
ինքն ալ ելաւ եւ իր սենեակը վերադարձաւ:

Չտեսաւ Պ. Լըպլանին եւ իր աղջկան ելլելը եւ
երթալը, ուրկէ հետեւցուց թէ անոնք Ուէսթի փո-
ղոցին վանդակէն ելլելով գացեր էին պարտէզէն:
Նտքէն, քանի մը շարաթ ետք, երբ ուզեց միտքը
բերել թէ ո՛ւր ճաշած էր այն իրիկուն, ամենեւին
չկրցաւ յիշել:

Հետեւեալ օրը, այսինքն երրորդ օրը Պուկօն
խաթունը դարձեալ խոովեցաւ մեծապէս, վասնզի
Մարիուս նոր թիկնոցովը դուրս ելաւ.

— Ետեւէ ետեւ երե՛ք օր, պոռաց Պուկօն:

Մարիուս ետեւէն երթալու աշխատեցաւ. բայց
Մարիուս արագօրէն եւ ահագին քայլերով կ'երթար.
Լեռնայծ մը հալածել սկսող ձիագէտի մը կրնար սեպ-
ուիլ Պուկօն այս պարագային մէջ:

Դեռ երկու վայրկեան անցած էր, եւ ահա պա-
ռաւը դադրեցաւ տեսնելէ երիտասարդը, եւ կաղելով
տուն դարձաւ շնչաօպառ, իր ծանրաշնչութեամբը
գրեթէ հոգին բերանը եկած:

— Միթէ համ հոտ ունի՞, մրմոաց, ամէն օր գե-
ղեցիկ զգեստները հագնիլ եւ ասանկ ետեւէն մարդ
վազցնելը:

Մարիուս Լիւքսէնպուրկ գացած էր:

Նորատի աղջիկը հոն էր Պ. Լըպլանին հետ: Մա-
րիուս կարելի եղածին չափ մտեցաւ՝ գիրք մը կար-
գալ ձեւացնելով, սակայն դարձեալ խիստ հեռու մը-
նաց, չապա եկաւ իր նստարանին վրայ բազմեցաւ,
ուր չորս ժամ կեցաւ՝ ծառուղիին մէջ բուն ճնճղուկ-
ներու ցատկրտելը զիտելով, եւ կարծելով զգալ թէ
իր վրայ կը խնդային այն թռչունները:

Այսպէս տասներկնգ օրի չափ անցաւ: Մարիուս
Լիւքսէնպուրկ կ'երթար՝ ա՛լ չէ թէ պտտելու այլ
միշտ իր տեղը նստելու համար եւ առանց գիտնալու
թէ ինչո՛ւ կը նստէր:

Երբ հոն կուգար, ա՛լ տեղէն չէր շարժեր: Ամէն
աւաւտ իր նոր թիկնոցը կը հագնէր՝ հինովը չի
տեսնուելու համար, եւ հետեւեալ օրը նոյնը կը շա-
րունակէր:

Աղջիկը յիբաւի հրաշալի գեղեցկութիւն մը ու-
նէր: Միայն մէկ գիտողութիւն ընել կարելի էր ընել
իբր քննադատութիւն. այս աղջկան տրտում նայ-
ուածքին եւ ուրախալի ժպիտին մէջ հակասութիւն
մը կար, որով փոքր ինչ մոլորագին կ'երեւար անոր
կերպարանքը, հետեւաբար ժամանակ առ ժամանակ
թարօրինակ կ'երեւար այս անուշ դէմքը առանց կոր-
սընցնելու իր գեղեցկութիւնը:

Կ Լ Ո Ւ Խ Զ.

ՄԱՐԻՈՒՍ ԿԱԼՍՆԱԻՈՐ

Երկրորդ շաբթուն վերջին օրերէն օր մը Մարիուս սովորութեանը համեմատ՝ իր նստարանին վրայ նստած էր, ձեռքը բաց գիրք մը ունենալով որուն եւ ոչ իսկ մէկ երեսը դարձուցած էր երկու ժամէ ք վեր:

Յանկարծ սարսուռ մը եկաւ վրան: Մտառու ծայրը դէպք մը կ'անցնէր:

Պ. Լըպլան եւ իր աղջիկն եղած էին իրենց նըստարանէն, աղջիկը հօրը թեւը մտած էր, եւ երկուքն ալ յամբարար կ'ուղղուէին դէպի ծառուղիին մէջտեղը, ուր նստած էր Մարիուս:

Երիտասարդը գիրքը գոցեց, նորէն բացաւ, յետոյ ուզեց կարդալ:

Մարիուս կը դողար:

Լուսեղէն պսակը, գեղանի օրիորդը ուղղակի իրեն կուգար:

— Ա՛հ, Աստուած իմ, կը մտածէր, ամենեւին ժամանակ չպիտի ունենամ գիրք մը առնելու:

Սակայն սպիտակահեր մարդը եւ անտիական աղջիկը կը յառաջանային:

Կը թուէր Մարիուսի թէ դար մը կը աւելն աւնոնց քայլն ու միանգամայն վայրկեան մը կը տեւէր միայն:

— Ինչո՞ւ համար դէպի այս կողմը կուգան, կը հարցնէր իւրովի:

— Ի՞նչ, հիմա ուրեմն ասկէ՞ պիտի անցնի նէ: Իր ոտքերը այս աւազին վրայ, այս ծառուղիին մէջ, ինձմէ երկու քայլ անդին պիտի քալեն:

Մարիուս սաստիկ կը խռովէր, կ'ուզէր որ խիստ գեղանձն երիտասարդ մը ըլլար, կ'ուզէր որ խաղի շքանշանը ունեցած ըլլար:

Անոնց քայլերուն մեղմ և չափաւոր ձայնը լսեց: Կ'երեւակայէր թէ Պ. Լըպլան իրեն կը նայէր դայրազին:

— Արդեօք հետս պիտի խօսի՞ այս պարոնը, կ'ըսէր մտապէս:

Մարիուս աչքերը վար ըրաւ, և երբ նորէն վեր ըրաւ, տեսաւ որ բոլորովին մօտեցած էին իրեն: Պատանուհին անցաւ, և անցնելու միջոցին Մարիուսին նայեցաւ:

Ուղղակի նայեցաւ և այնպիսի խորհուն անուշութեամբ մը, որմէ Մարիուս ոտքէն մինչեւ գլուխը սարսուեցաւ:

Մարիուս կարծեց թէ պատանուհին կը յաղիմանէր զինքը այնքան ժամանակ սպասելուն և մինչեւ իր քով չգալուն համար, և թէ կ'ըսէր իրեն.

— Ահա՛ ես եկայ:

Մարիուս շրացաւ՝ տեսնելով նորատի աղջկան ճառագայթներով և անդունդներով լի բերանը:

Կը կարծէր թէ ուղեղին մէջ կրակ մը կը վառէր: Գեղանի աղջիկը մինչեւ իրեն եկած էր. ի՞նչ ուրախութիւն, մանաւանդ թէ ի՛նչպէս նայած էր իրեն: Տակաւին այնքան գեղանի երեւցած չէր Մարիուսին որքան երեւցաւ հիմա:

Իրօք գեղանի Լր կանացի ու միանգամայն հրեշտակային գեղեցկութեամբ մը, գեղանի՝ այնպիսի անթերի գեղեցկութեամբ մը, որուն առջեւ Բեթրարգ կ'երգէր և Տանթէ ծունր կը գ'էր անշուշտ: Մարիուս երեւակայեց թէ երկնքի կապտագեղ տարածութեանց մէջ կը լողայ:

Միանգամայն սոսկալի կերպով կը նեղանար, վասնզի կօշիկներուն վրայ փոշի կար:

Մարիուս ապահովապէս գիտնալ կը կարծէր թէ նէ իր կօշիկներուն ալ նայած էր:

Մարիուս անընդհատ աղջկան ետեւէն նայեցաւ մինչեւ աներեւոյթ ըլլալը:

Յետոյ սկսաւ Լիւքսէնպուրկի մէջ յիմարի մը պէս քալիլ:

Հաւանական է թէ երբեմնակի կը խնդար մինակը և բարձր ձայնով կը խօսէր:

Մանկանց դայակներուն մօտ այնքան կը մտախօսէր որ անոնց ամէն մէկը կը կարծէր թէ իրեն սիրահար է ան:

Մարիուս դուրս ելաւ Լիւքսէնպուրկէն փողոցի մը մէջ պատանուհիին հանդիպելու յոյսով:

Օտէօնի կամարներուն տակ Գուրֆէյրագի հանգիպեցաւ և ըսաւ.

— Եկո՛ւր, միտեղ ճաշենք:

Ռուսոյի պանդոկը գացին, և վեց ֆրանք ծախք ըրին:

Մարիուս սպայի մը պէս կերաւ: Վեց սու պարգեւ տուաւ ծառային: Միրգ ուտելու միջոցին Մարիուս Գուրֆէյրագին ըսաւ.

— Կարդացի՛ր լրագիրը: Որքան գեղեցիկ է Օտրի Տը Բիւրավոյի ատենաբանութիւնը:

Մարիուս սաստիկ սիրահար էր:

Ճաշէն ետք Գուրֆէյրագին ըսաւ.

— Թատրոն երթանք. տոմակը ինձմէ:
Բօրթ Սէն Մարթէնի թատրոնը գացին Վլ'Օպէրօ տէզ Անտրէ) ըսուած թատրերգութեան մէջ Յրէտէօ արքը տեսնելու համար:

Մարիուս խիստ շատ զուարճացաւ:

Միեւնոյն ժամանակ կրկնապատկուեցաւ իր անողոքելի զգաստամտութիւնը:

Թատրոնէն ելլելու ժամանակ չուզեց նորոյթի գործաւորուհիի մը ծնրակապին նայիլ, երբ այս կինը ուղիւ մը վրայէն կ'ստէր, և գրեթէ պժգում եկաւ իր վրայ երբ Գուրֆէյրագ ըսաւ իրեն.

— Սա կինն ալ յօժարակամ կ'անցնէի արդէն ունեցած կիներու ցանկին մէջ:

Գէւրֆէյրագ հետեւեալ օրը Վօլթէրի սրճարանը նախաճաշիկի հրաւիրած էր զայն:

Մարիուս գնաց սրճարանը և առջի օրուանէն աւելի կերաւ:

Բոլորովին խոհուն եւ խիստ զուարթ էր: Կարծես թէ առիթ չէր փախցնէր քան քան խնդալու համար:

Գուրգուրանօք ողջագուրեց անձանօթ գաւառացի մը որ իրեն ներկայացուեցաւ:

Ուսանողներու խումբ մը սեղանիւ բոլորովին շրջան մը կազմելով կը խօսէին այն զրաբանութեանց վրայ որոնք Սօրպօնի բեմին վրայ կ'ըսուին եւ որոնց համար տէրութիւնը ամսական կուտայ: Յետոյ խօսակցութիւնը դարձաւ Գիշերաբառաններուն և առողջանութեանց սխալներուն եւ անկատարութեանց վրայ:

Մարիուս վիճարանութիւնը ընդմիջելով, պոռաց.

— Այլ սակայն շատ հաճելի բան է շքանշան մը ունենալը:

— Ահաւասիկ բան մը որ շատ զուարճալի է, ը-

տաւ կամաց մը Գուրֆէյրագ, ժան Բրուվէրին:

— Ո՛չ պատասխանեց ժան Բրուվէր, շատ լուրջ է:
Արդարեւ լուրջ էր:

Մարիուսի համար հասած էր այն առաջին բուռն եւ սիրուն ժամը, ուր մարդս կը սկսի եռանդագին սիրել:

Մարիուսի կրած այս ամէն փոփոխութեան պատճառ եղած էր նայուած մը միայն:

Ամենեւին պէտք չէ զարմանալ երբ ականջը լի է վառօդով եւ հրդեհը պատրաստ: Նայուածք մը կայծ մըն է:

Ա՛լ եղած լմնցած էր: Մարիուս ա՛լ կին մը կը սիրէր:

Մարիուսի ճակատագիրը անձանօթ աշխարհները կը մտնէր:

Կիներուն նայուածքը տեսակ մը առերեւութապէս հանդարտ եւ սոսկալի ճախարակներու կը նմանի: Ամէն օր այս ճախարակներուն քովէն կ'անցնիս հանդարտօրէն, անպատիժ և անկասկած:

Կուգայ վայրկեան մը ուր կը մոռնաս նոյնիսկ թէ հոն է այն բանը:

Կ'երթաս, կուգաս, կը մտախոհես, կը խօսիս, կը խնդաս:

Յանկարծ բռնուիլ կը զգաս: Ա՛լ ճար չկայ: Ա՛լ ճախարակէն կը բռնուիս, նայուածքէն կը գրաւուիս: Ստուգիւ այն նայուածքը գրաւեց զքեզ չգիտեմ ուր կէ՛ և ի՛նչպէս, բայց ստոյգ է թէ գրաւեց՝ բռնելով քայքայուն մտքիդ այս կամ այն մասէն, կամ թարթափումէ մը զոր ունեցած է միաքո: Ա՛լ կորսուեցար: Բոլորովին պիտի բռնուիս:

Գաղտնի զօրութեանց շղթայով մը կը կաշկանգուիս:

Պարագ տեղը կը յուզուս: Ա՛լ հնարին չէ մարդկային ձեռնտուութիւն գտնել:

Անիւներու ակօսներուն մէկէն միւսին տակ, վշտէ վիշտ, տանջանքէ տանջանք պիտի իյնաս, թէ՛ դուռն և թէ՛ միաքո, հարստութիւնդ, ապագագ, հոգիդ. եւ այս զարհուրելի մեքենայէն ուրիշ կերպով չպիտի ելլես թէ ոչ նախատինքէն տձեւնալով՝ եթէ չարասիրտ արարածի մը իշխանութեան ներքեւն ես: Կամ տռիփէն այլակերպուելով՝ եթէ ազնիկ սրտի մը իշխանութեան ներքեւ կը գտնուիս:

Գ Լ Ո Ի Թ Է.

ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ Ս ՏԱՌԻՆ

ՈՐՈՒ ՎՐԱՅ ԵՆԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ'ՂԼԼԱՆ

Առանձնացումը, ամէն բանէ հրաժարումը, մեծամտութիւնը. անկախութիւնը, բնասիրութիւնը, օրրական և նիւթական գործունէութեան տարակայնութիւնը, կեանքը ըստ ինքեան, սրբակեցութեան թագուն կռիւները և բոլոր արարածներու առջեւ բարեւ սիրական հիացումը պատրաստած էին Մարիուսը այն վայելումին որ կ'անուանի տոբի:

Հօրը ջրայ եռանդագին սքանչացումը սակաւ առ սակաւ կրօնք մը եղած, և ամէն կրօնքի պէս՝ իր սրտին խորը քաշուած էր:

Բան մը պէտք էր առաջին երեսին վրայ, և ահա սէրը հասաւ:

Ամբողջ ամիս մը անցաւ, և այս ամիսին մէջ Մարիուս ամէն օր Լիւքսէնպուրկ գնաց, երբ ժամանակը կուգար, ոչինչ կրնամ արգիլել զայն:

— Գործի մէջ է, կ'ըսէր Գուրֆէյրագ:

Մարիուս հիացումով համակուած կ'ապրէր: Ստոյգ է թէ նորատի աղջիկը իրեն կը նայէր:

Մարիուս վերջապէս համարձակութիւն առած էր և նստարանին կը մօտենար:

Սակայն ա'լ անոր առջեւէն չէր անցներ՝ հնազանդելով վեհերոտութեան բնագրումին, միանգամայն սիրահարներու խոհեմութեան բնագրումին:

Օգտակար կը սեպէր «հօրը ուշադրութիւնը» չի հրաւիրել իր վրայ:

Ծառերուն և արձաններուն պատուանդաններուն ետեւ խորին մաքիավելութեամբ մը կայաններ կը կարգադրէր, որպէսզի կարելի եղածին չափ աւելի տեսնուի աղջկան և կարելի եղածին չափ նուազ տեսնուի ձեր մարգուն:

Երբեմն ամբողջ կէս ժամ անշարժ կը կենար Լէօնիտասի կամ Սպարթագիւսի անդրիի մը չուքին տակ ձեռքը գիրք մը բռնելով, որու վրայէն աչքերը կամաց կամաց հեռանալով գեղանի աղջիկը կը փնտռէին, և աղջիկն ալ իր կողմէ տարտամ ժպիտով մը իր սիրուն կիսադէմքը դէպի Մարիուս կը դարձնէր: Պատանուհին սպիտակահեր մարդուն հետ ամենաբնական և ամենահանդարտ կերպով խօսակցելովը հանդերձ կուսական և սիրաչունչ նայուածքի մը ամէն մտախոհութիւնները Մարիուսի վրայ կը դնէր:

Հնօրեայ և անյիշատակ սատանութիւնը զոր Եւա աշխարհիս առջի օրէն գիտէր և զոր ամէն զին գիտէ կենաց առջի օրէն:

Իր բերանը մեկին պատասխան կուտար և նայուածքն ալ միւսին կը պատասխանէր:

Պէտք է կարծել սակայն թէ Պ. Լըպլան վերջապէս բան մը նշմարած էր. վասնզի շատ անգամ, երբ Մարիուս գուգար՝ Պ. Պլան կ'ելլէր և կը սկսէր քաշել: Պ. Լըպլան իր սովորական աեղը ձգած էր և

ծառուղիին միւս ծայրը կլատիաթէօրին մօտ նստա-
բանը ընտրած էր կարծես տեսնելու համար թէ արդ-
եօք Մարիուս հոն ալ պիտի գա՞ր իրենց ետեւէն:

Մարիուս չհասկցաւ, և անոնց ետեւէն երթալու
յանցանքը գործեց:

«Հայրը» սկսաւ ոչ այնքան կանոնաւոր ըլլալ. և
ալ՝ ամէն օր հետը չբերաւ ճիր աղջիկը: Երբեմն մի-
նակ կուգար:

Այն ատեն Մարիուս չէր կենար. ուրիշ յանցանք
մըն ալ այս էր:

Մարիուս չէր զգուշանար այս թագուն նշաննե-
րէն: Վեհերոտութեան վիճակէն կուրութեան վիճակը
անցած էր. բնակա՛ն և աղետաւո՛ր յառաջդիմութիւն: Իր
սէրը կ'աճէր.

Ամէն գիշեր կ'երազէր իր սիրոյն վրայ: Մանա-
ւանդ թէ անյուսալի երանութիւն մը ունեցած էր.
կրակին վրայ իւր թափած էր, աչքերը պաշարող խա-
ւարը կրկնապատկուած էր:

Իրիկուն մը վերջալոյսի ժամանակ «Պ. Լըզլանի
և իր աղջկան» նստարանին վրայէն՝ ուրկէ պահ մը
առաջ ելած էին անոնք՝ Մարիուս թաշկինակ մը բո-
ւորովին պարզ և անզարդ թաշկինակ մը գտած էր
օրմէ կը կարծէր թէ անպատում անուշահոտութիւն-
ներ կը բուրէին. Մարիուս մեծ ուրախութեամբ ա-
ռաւ թաշկինակը որու վրայ Ս. Բ. նշանատուները
կային. Մարիուս այն գեղանի պատտանուհիին վրա-
յօք բան մը չէր գիտեր, անոր ոչ ընտանիքը, ոչ ա-
նունը և ոչ բնակարանը ծանօթ էին իրեն. այս պա-
տանուհիին վերաբերող իրերուն առաջին բանն էր
այն տառերը զոր կը բռնէր, պաշտելի սկզբնատուեր
որոնց վրայ շուտ մը սկսաւ կարծիքներ դիզել: Ս
անշուշտ անունն էր. Ի. րսի՛ւլ էր, ըսաւ մտովին,
ի՛նչ զարմանալի անուն:

Համբուրեց թաշկինակը, հոտոտեց, ցերեկը սըր-
տին վրայ, մարմնին վրայ, գիշերն ալ շուրթերուն
վրայ դրաւ քնանալու համար:

— Կը զգամ թէ այս թաշկինակին մէջն է իր բո-
ւոր հոգին, կ'աղաղակէր Մարիուս:

Սակայն ծեր մարդունն էր այն թաշկինակը որ
պարզապէս անոր դրպանէն ինկած էր:

Թաշկինակը գտած օրէն ետք Մարիուս ա՛լ ամէն
անգամ որ, Լիւքսէնպուրկ կ'երթար, կը համբուրէր
և սրտին վրայ կը դնէր զայն:

Գեղանի պատանուհին չէր հասկնար ամենեւին
թէ Մարիուս ինչո՛ւ կը պագնէր և կուրծքին վրայ
կը դնէր այն թաշկինակը, և իր բան մը չհասկնալն
ալ աննշմարելի նշաններով կ'իմացնէր:

— Ո՛ համեստութիւն, կ'ըսէր Մարիուս:

Գ Լ ՈՒ Խ Ը.

ԾԵՐՈՒՆԻ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՆ ԻՍԿ ԿՐՆԱՆ ԵՐՋԱՆԻԿ ԸԼԼԱԼ

Քանի որ արտասանեցինք համատուփին բառը, և քանի որ բան մը չենք ծածկեր, կը պարտաւոր կ'ըլլանք ըսել թէ անգամ մը Մարիուս հիացուփերով համակուած միջոցին խիստ ծանր զրկանք մը կրեց «իր իւրսիւլէն»:

Սովորութեանը համեմատ, որ մը աղջիկը համոզեց Պ. Լըպլանը նստարանէն ելիլու և ծառուղիին մէջ պտըտելու:

Մայիսի բռնաշունչ հով մը ելած էր որ սօսիներուն կատարները կը շարժէր:

Հայր և աղջիկ թեւ թեւ տալով, եկան Մարիուսի նստարանին առջեւէն անցան:

Երբ անոնք անցան, Մարիուս ոտքի վրայ ելլելով սկսաւ անոնց ետեւէն նայիլ անընդհատ, լինչպէս կը վայլէ սիրայոյզ հոգիի մը այսպիսի կացութեան մէջ:

Յանկարծ հովին շունչերէն մէկը որ միւսներէն աւելի զուարթ էր և թերեւս դարունին գործերը կարգադրելու պաշտօնը ունէր, ծառաստանէն ելաւ, ծառուղիին վրայ յարձակեցաւ, վիրժիլի յաւերժահար-

սերուն և թէօգրիթի դաշտային գիցուհիներուն արժանի զմայլելի սարսուռով մը համակրեց անտիական օրիորդը, և անոր բօզան, ա՛յն որ Խիս գիցուհիին բոզայէն աւելի նուիրական էր, մինչեւ ծնրակապին բարձրութիւնը վերցուց:

Սրունք մը երեւաց որու ձեւը ընտիր էր: Մարիուս տեսաւ սրունքը. սաստիկ զայրացաւ և կատաղեցաւ:

Դեռաբոյս աղջիկը երկնային խրտուժով լի շարժումով մը անմիջապէս վար առած էր բոզան, այլ Մարիուս ոչ նուազ սրտմտած էր այս իրողութեան վրայ:

Ստոյգ է թէ միայն ինք կար ծառուղիին մէջ: Բայց կրնար ուրիշ մարդ ալ գտնուած ըլլալ: Եւ եթէ ուրիշ մըն ալ ըլլար հոն:

Միթէ սասնկ բան մը լսուած կամ եղած է երբէ՛ք: Սոսկալի բան մըն էր աղջկան այն ըրածը: — Աւա՛ղ, խեղճ պատանուհին բան մը ըրած չէր. մէկ յանցաւոր կար միայն որ էր հովը. բայց զերովբէական Մարիուս որ նաեւ իբր Պարթօլօ(*) խառն ի խուռն կը սարսուար, որոշած էր զժգոհիլ, և կը նախանձէր իջ ստուերէն:

Իրօք անա այսպէս մարդուս սրտին մէջ կը ծնի և նաեւ ասանց իրաւունքի կ'իշխէ մարմնոյ նկատմամբ զտոն և այլանդակ նախանձոտութիւնը: Մա նաւանդ թէ այս նախանձոտութիւնը մեկուսի ձգելով իսկ, Մարիուս ամենեւին հաճութիւն մը զգացած չէր այն գեղեցիկ սրունքը տեսնալովը. այս կամ այն

(*) «Պարպիէ օր Սիվիլ» անուն կառակերգութեան անձնուն մէկը, որ նախանձոտ և կառկածո ինքնակալի սիպար կը նօսնակէ:

կնոջ սպիտակ զանկապարը թերեւս աւելի հաճոյք տար Մարիուսին:

Երբ «իր Իւրօրիը» ծառուղիին մինչեւ ծայրը երթալէն ետք Պ. Լըպլանին հետ ետ դարձաւ և անցաւ այն նստարանին առջեւէն որու վրայ Մարիուս նրստած էր, Մարիուս բարկալի և գազանական նայուածօքով անոր նայեցաւ անգամ մը:

Նորատի աղջիկը այս նայուածքը նշմարելով դէպ ետեւը ուղղուեցաւ քիչ մը և միանգամայն արտեւանունքը վեր վերցուց, ըսել ուղեւիով.— Բայց ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունի:

Այս եզաւ ահա «անոնց առջի վէճը»:

Մարիուս աչքերովը հազիւ թէ այս տմարդի յարձակումը ըրած էր պատանուհիին վրայ, և ահա մէկը անցաւ ծառուղիէն:

Բոլորովին կորած, խորշումած և սպիտակահեր ծերունի զինուոր վրն էր, Լուի ԺԵ.ի ձեւով կրտսած համազգեստ մը ունէր, նաեւ կարմիր չուխայէ և խաչաձեւ սուրբերով հակթաձեւ պղախի շքանշան մը, զինուորի խաչ մը որ Սէն Լուիի խաչն էր. թիկնոցի թեւնոց մը՝ ներսէն առանց թեւի, արծաթեայ կզակ և փայտէ սրունք մը:

Մարիուս կարծեց նշմարել թէ այս անձը շատ գունունակ կ'երեւար:

Կարծեց նաեւ թէ ծերունի լիրբը իր քովէն կաղօնէ կաղ անցած միջոցին, խիստ եղբայրական և խիստ ուրախալի կերպով մը աչքը թարթած էր իրեն՝ իրը թէ դիպուածով մե արդէն բարեկամութիւն հաստատուած ըլլար իրենց մէջ և թէ անակնկալ շահ մը վայելած ըլլալին միասին:

Ի՞նչ ունէր Արէսի այս բեկորը որ այնքան գոհ կ'երեւար:

Ի՞նչ անցած էր անոր փայտէ օրունքին և միւս-

սին մէջ: Մարիուսի նախանձը յետին աստիճան գըրգռուեցաւ.

— Գուցէ հո՞ն էր այդ, թերեւս տեսաւ, ըսաւ իւրովի:

Եւ փափաքեցաւ ջախջախել ծերունի զինուորը: Ժամանակին օգնելովը, ամէն սլաք կը բթանայ: Մարիուսին «Իւրօրիը» դէմ այս ունեցած բարկութիւնը, որքան ալ արդարացի և օրինաւոր սեպուէր, անցաւ:

Մարիուս ներեց վերջապէս, բայց ճիշդ թափեց ներել կարենալու համար, երեք օր ծուռ դէմքով նայեցաւ նորատի աղջկան:

Սակայն այս ամէն իրերու հետ և այս ամէն իրերուն պատճառաւ իր սէրը կ'աճէր և մոլեգին կիրք մը կը դառնար:

Վ Լ ՈՒ Խ Թ.

ԽԱԽԱՐՈՒՄ

Ընթերցողը քիչ մը առաջ տեսաւ թէ Մարիուս ինչպէս իմացած կամ իմանալ կարծած էր թէ Իւրսիւլ էր ազջկան անունը:

Մարդ երբ կը սիրէ, ախորժակը կը գրգռուի: Արդէն մեծ բան էր գիտնալ թէ Իւրսիւլ է անոր անուանը, բայց քիչ բան էր այս:

Մարիուս երեք կամ չորս շաբաթի մէջ լափեց այս երանութիւնը. ուզեց ուրիշ երանութիւն մըն ալ վայելել: Ուզեց գիտնալ թէ ո՛ւր կը բնակի ան:

Մարիուս երկու պակասութիւն ըրած էր արդէն, առաջինն էր Կլաւիաթէօրի նստարանին դարանը իյնալը, երկրորդն էր Լիւքսէնպուրկ չկենալ երբ Պ. Լըպլան մինակ կուգար հոն. հիմա երրորդ մըն ալ, ահագին պակասութիւն մըն ալ ըրաւ, «Իւրսիւլ»ին ետեւէն երթալով:

«Իւրսիւլ» Ուէսթի փողոցը եռայարկ նոր տան մը մէջ կը բնակէր. դուրսէն անչուք կ'երեւար այս տունը, և փողոցին ամէնէն առանձնական կողմն էր:

Այն օրէն սկսելով Մարիուս՝ «Իւրսիւլ»ը Լիւքսէնպուրկ ծառուղիին մէջ տեսնելու երանութենէն

զատ նաեւ մինչեւ տունը ետեւէն երթալու երջանկութիւնը ունեցաւ:

Մարիուսի աւօթութիւնը կ'աւելնար: Գիտէր թէ ի՛նչ էր անոր անունը, գէթ պղտիկ անունը, կնոջ մը սիրուն, ճշմարիտ անունը. գիտէր նաեւ թէ ո՛ւր կը բնակէր. ուզեց նաեւ գիտնալ թէ ո՛վ էր ան:

Գիշեր մը մինչեւ տունը անոնց ետեւէն գնաց, և երբ մեծ դրան տակէն աներեւոյթ եղան երկուքն ալ, Մարիուս եւս ներս մտաւ անոնց ետեւէն և արհաւիր ըսաւ զոնապանին.

— Այս եկող մարդը առաջին յարկը բնակող պարոնը չէ՞:

— Ո՛չ, պատասխանեց զոնապանը, երրորդ յարկը բնակող պարոնն է ան:

Մարիուս բան մը եւս իմացած եղաւ, և այս յաջողութենէն համարձակութիւն առնելով, հարցուց:

— Մի՞թէ առջեւի կողմը կը բնակի:

— Չարմանալի հարցում, ըսաւ զոնապանը, տունը միայն փողոցին վրայ շինուած է:

— Եւ ի՞նչ է այս մարդէն արհեստը:

— Հասառու մըն է, պարոն: Խիտ բարի մարդ մըն է, և բարիք կ'ընէ դժբախտներու, թէեւ ինք հարուստ չէ:

— Անունը ի՞նչ է, կրկնեց Մարիուս:

Գոնապանը գլուխը վերցուց և ըսաւ.

— Մի՞թէ պարոնը ոստիկանութեան յրտե՞ս մըն է: Մարիուս, ամօթահար՝ մեկնեցաւ բայց շատ ուրախ էր. վասնզի կը յառաջանար:

— Լա՛ւ, ըսաւ միտքէն: Գիտեմ որ անունը Իւրսիւլ է. գիտեմ թէ հասառուի մը ազջիկն է, և թէ Ուէսթի փողոցը տունի մը երրորդ յարկը կը բնակի: Հետեւեալ օրը Պ. Լըպլան և իր ազջիկը Լիւքսէնպուրկ եկան, քիչ մը կեցան. դեռ բոլորովին ցորեկ էր երբ ձգեցին գացին:

Մարիուս անոնց ետեւէն գնաց մինչեւ Ուէսթի փողոցը, ինչպէս որ սովորութիւն ըրած էր: Երբ մեծ դուռը հասան, Պ. Լըպան առաջ աղջիկը մտցուց, յետոյ սեւէն անցնելէն առաջ կանգ առաւ, ետեւը դարձաւ և ուղղակի Մարիուսին նայեցաւ:

Հետեւեալ օրը Պ. Լըպան և իր աղջիկը Լիւքսէնպուրկ չեկան, Մարիուս ընդունայն անոնց սպասեց մինչեւ գիշեր:

Երբ գիշերուան մութը օրրեց, Մարիուս Ուէսթի փողոցը գնաց, և երկրորդ յարկին պատուհաններէն լոյս տեսաւ:

Լոյսին մինչեւ մարիլը այս պատուհաններուն տակ պտտեցաւ:

Հետեւեալ օրը նոյնպէս անոնցմէ ոչ ոք Լիւքսէնպուրկ եկաւ:

Մարիուս ցերեկը սպասեց, յետոյ երբ գիշեր եղաւ, գնաց պատուհաններուն տակ պահնորդութիւն ընելու՝ նախորդ գիշերուան պէս: Այս կերպով ժամը մինչեւ տասը կը կենար: Իր ընթրիքը կ'ըլլար ինչ որ կրնար ըլլալ: Հիւանդը ջերմով և սիրահարը սէրով կը սնի:

Այսպէս ութը օր անցաւ:

Պ. Լըպան և աղջիկը ա'լ Լիւքսէնպուրկ չէին գար: Մարիուս տրտալի ենթադրութիւններ կ'ընէր. համարձակութիւն չունէր ցորեկով երթալ և մեծ դուռը դիտել:

Գիշերը Ուէսթի փողոցը երթալով և պատուհաններուն կարմրորակ լոյսը նկատելով գոհ կ'ըլլար: Մերթ ընդ մերթ ստուերներու անցնիլը կը տեսնէր, և սիրտը կը բազխէր:

Ութերորդ օրը երբ պատուհաններուն ներքեւ եկաւ, լոյս չկար:

Ձարմա'նք, ըսաւ, ճրագը դեռ վառուած չէ, սակայն արդէն գիշեր է:

Դո՞ւրս ելան արդեօք: Ժամը մինչեւ տասը, մինչեւ կէս գիշեր, մինչեւ առաւօտեան ժամը մէկ սպասեց: Երրորդ յարկին մէջ ամենեւին ճրագ մը չվառուեցաւ, և ոչ ալ տունը դարձող և ներս մտնող մը եղաւ:

Մարիուս անհնարին տխրութեամբ մը համակուելով փողոցէն մեկնեցաւ:

Հետեւեալ օրը, — վասնզի հետեւեալ օրէ հետեւեալ օր կ'ապրէր միայն, և կրնայ ըսուիլ թէ ա'լ այսօր չկար անոր համար, — հետեւեալ օրը, կ'ըսենք, ոչ զոք տեսաւ Լիւքսէնպուրկի մէջ արդէն ինքն ալ կը յուսար թէ չպիտի տեսնէր. երեկոյեան ժամանակ տունը գնաց:

Պատուհաններէն ամենեւին լոյս չէր երեւար: Շերագոյրները (persienne) գոց էին. երրորդ յարկը բոլորովին խաւարամած էր:

Մարիուս մեծ դուռը զարկաւ, մտաւ և դռնապանին հարցուց.

- Երրորդ յարկի պարոնը ի՞նչ եղաւ:
- Այս տունէն ելաւ, պատասխանեց դռնապանը: Մարիուս երերաց և տկար ձայնով մը ըսաւ.
- Ե՞րբ:
- Երէկ:
- Ո՞ւր կը բնակի հիմա:
- Չեմ գիտեր:
- Նոր հասցէ մը չթողո՞ւց բնաւ:
- Ոչ:

Եւ դռնապանը քիթը վերցնելով ճանչցաւ Մարիուսը:

— Ի՞նչ. դո՞էք էք գարձեալ, անտարակոյս ոստիկանութեան լրտես մըն էք, ըսաւ:

ԵՕԹԵՐՈՐԴ ԳԻՐԲ

ԲԱԹՐՈՆ-ՄԻՆԷԹ

Գ Լ Ո Ի Խ Ա.

ԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱԿԱՆԱՀԱՏՆԵՐԸ

Մարդկային ընկերութեանց ամէնքն ալ ունին ինչ որ թաորոններու մէջ եբբորդ ստորայտի մը կ'անուանուի: Ընկերային հողը ամենուրեք ահանուած է մերթ բարութեան և մերթ չարութեան համար: Այս ահանները վրայ վրայի բացուած են: Վերին ահաններ, նաեւ ստորին ահաններ կան: Վեր մը և վար մը ունի այս մթին ստորերկը (sous-sol) որ երբեմն քաղաքակրթութեան ներքեւ կը կքի և զոր ոտքի տակ կ'առնեն մեր արծարբերութիւնն ու անհողութիւնը:

Վերջին դարու մէջ Հանրագիտարանը գրեթի վերան բաց ական մըն էր: Խաւարը, ա՛յն որու ներքեւ պահուելով կը պատրաստուէր նախկին քրիստոնէութիւնը, առիթի մը կը սպասէր կեսարներու իշխանութեան ժամանակ պայթելու և մարդկային սեռը լոյսով ողողելու համար. վասնզի նուիրական խաւարին մէջ թագուն լոյս կայ: Հրալեռները ի բն մըթութեամբ մը որ կտորոզ է փայլատակելու: Ամէն հրափրփուր նախ երբ կը կազմուի, խաւարին ձեւը կ'առնէ:

Ստորերկրեայ գերեզմանները, ուր առաջին պատարագը մատոյցուեցաւ, ոչ միայն Հոռմի նկուղը, այլ նաեւ աշխարհիս սանդարւմետն էին:

Ընկերային շէնքին, խարխուլ տունի մը հետ խառնուած այս հրաշալիքին ներքեւ ամէն տեսակ խոռոչներ կան:

Կրօնական խոռոչ, փիլիսոփայական խոռոչ, քաղաքական խոռոչ, անտեսագիտական խոռոչ, յեղափոխական խոռոչ:

Մէկը գաղափարով կը պեղէ, միւսը թիւով կը պեղէ, այսինչն ալ բարկութեամբ:

Ականահատները մէկ ականէ միւսը ականը կը ձայնեն և կը պատասխանեն:

Իւթօփիններն(*) երկրիս ներքեւ խողովակներու մէջ կը քալեն. հոն ամէն կողմէ ճիւղեր կ'արձակեն. երբեմն իրարու կը հանդիպին և բարեկամ կ'ըլլան: Փան-ժագ-Ֆիուսո իր կանգունը փոխ կուտայ Դիոգի-նէսին որ փոխադարձաբար իր լապտերը անոր փոխ կուտայ:

(*) Մեռակայանկան երկիր բարօրութեան, Յեռական խորհուրդ:

Իւթօփինները երբեմն ալ իրարու դէմ կը կըռ-
տւին հոն:

Գալվէն Սօսէնի մագերը կը բռնէ: Բայց ոչինչ
կրնայ դադրեցնել, ոչ ալ ընդհատել այն ձգտումը,
որով այս գորութիւնները դէպի իրենց նպատակը կը
մղուին. և այն միասնական ընդարձակ գործունէու-
թիւնը ոտ այս մթութեանց մէջ կ'երթեւեկէ, կ'ել-
նէ, կ'իջնէ, դարձեալ կ'ելնէ, և որ վրան տակով և
դուրսը ներսով կ'ալաձեւէ յամբարար. անձանօթ և
անբա՞ւ վխտում:

Մարդկային ընկերութիւնը հազիւ հազ կը զգայ
այս պեղումը որ անոր մակերեւոյթը իրեն կը թողու
և ընթերքը կը փոխէ:

Ո՛րքան ստորերկրեայ յարկեր, նոյնքան զանա-
զան աշխատութիւններ կան, և նոյնքան զանազան
իրեր կը հանուին:

Ի՞նչ կ'ելլէ այս ամէն խորունկ նկուղներէն.—
Ապագան:

Քանի որ կ'ընկզմիս, ա՛լ աւելի խորհրդաւոր
գործաւորներ կը տեսնես:

Գործը օգտակար է մինչեւ աստիճան մը, զոր ըն-
կերային իմաստասէրը կրնայ որոշել. բայց այս աս-
տիճանէն անդին կասկածելի և խառն է գործը. եթէ
աւելի վար իջնես, սոսկալի կը դառնայ այն: Կայ
որոշ խորութիւն մը ուրտեղի խոռոչներուն մէջ չկըր-
նար թափանցել քաղաքակրթութեան ոգին, այս խո-
քութիւնը անցած է այն սահմանէն ուր մարդս կըր-
նայ շնչել. հրէշներու սկզբնաւորութիւն մը հնարին
է հոն:

Տարօրինակ է դէպի վար տանող սանդուխը, և
ասոր ամէն մէկ աստիճանը կը յարաբերի յարկի մը,
ուր փիլիսոփայութիւնը կրնայ անմիջապէս կենալ և
ուր կրնանք հանդիպիլ այն բանւորնե՛ս մ'կուեն,

որոնցմէ ոմանք երկնային են, ոմանք ալ տձեւ: Ժան-
Հիւսիւն վար Լիւթէրը կայ, Լիւթէրէն վար Տէգար-
թը, Տէգարթէն վար Վօլթէրը, Վօլթէրէն վար Գօն-
տօրսէն, Գօնտօրսէնէն վար Բօպէսրիէրը, Բօպէսրիէ-
րէն վար Մարան, Մարայէն վար Պապէօֆը և այս-
պէս կը շարունակուի միւս բանւորներու շարքն ալ:
Աւելի վար, հո՛ն ուր անորոշելին անտեսանելիէն կը
զատուի, ուրի՛յ մթին մարդիկ ալ կը նշմարուին խառն-
ի խուռն, որուն թերեւս էութիւն չունին, երէկուան
մարդիկ ճիւղներ, վաղուաններն ալ ուրուական-
ներ են:

Մտքին աչքը աղօթապէս կը նշմարէ զանոնք: Ա-
պագային սաղմնական աշխատութիւնը փիլիսոփային
ցնորական տեսիլքներէն մէկն է:

Լիմպոսի մէջ աշխարհը որ սաղմնային վիճակի
մէջ, ի՞նչ անլուր դիմաստուեր:

Սէն-Սիմոն, Օվըն, Ֆուրիէ նոյնպէս հոն են,
կողմնական խրախնարու մէջ կը գործեն:

Ստոյգ է թէ երկնային աներեւոյթ շղթայով մը
իրարու հետ յանգէտս կապուած են այս ամէն ստո-
րերկրեայ ռանձիւրաները, որոնք գրեթէ միշտ առան-
ձին ըլլալ կը կարծեն և որոնք մինակ չեն, այլ սա-
կայն անոնց աշխատութիւնները զանազան աշխատու-
թիւններ են, և ոմանց լոյսը հակապատկեր կ'ընծայէ
ուրիշներու փայլատակումին հետ:

Ոմանք գրախտային են ոմանք ալ ողբերգային:
Սակայն ինչ որ ալ ըլլայ իրենց հակապատկերը, այս
ամէն բանւորները, ամէնէն վերինէն մինչեւ ամէնէն
գիշերայինը, ամէնէն իմաստունէն մինչեւ ամէնէն
յիմարը նոյնութիւն մը ունին, որ է անշահախընդ-
րութիւն:

Մարա իր անձը կը մոռնայ Յիսուսին պէս: Ա-
մէնքն ալ մէկուսի կը թողուն իրենց անձը, կը մոռ-

նան զայն, իրենց վրայ չեն մտածեր բնաւ: Ուրիշ բան կը տեսնեն և ոչ թէ իրենց անձը: Նայուածք մը ունին, և այս նայուածքը բացարձակը կը փոտէ: Առաջինին այքերուն մէջը կայ ամբողջ երկինքը. վերջինինը, որքան ալ կնճռոտ ըլլայ, յօնքերուն տակ անսահմանութեան տագոյն ճառագայթը ունի: Մեծարանքի արժանի է այն որու բիրը աստ է. ինչ կ'ուզէ թող ընէ այս նշանը ունեցողը, մեծարէ զինքը: Միւս նշանն է խաւարին բիրը:

Այս նշանէն կը սկսի չարութիւնը: Մտածէ՛ և վախցի՛ր այն մարդուն առջեւ որու նայուածքը մութ է: Ընկերային կարգաւորութիւնը գիշերադէմ ակա նահատներ ալ ունի:

Կէտ մը կայ ուր խոռոչը գերեզման է, և ուր լոյսը կը մարի:

Այս ամէն ակամներուն տակը, զոր քիչ մը առաջ ցուցուցինք, այս ամէն գետնափոր ճամբաներուն տակ, յառաջդիմութեան և իւթօփիին այս երակաւոր և ստորերկրեայ անբաւ ամբողջութեան ներքեւ, երկրիս խիստ խորունկ տեղը, Մարայէն աւելի վար, Պապէօֆէն աւելի վար, աւելի վար, շատ աւելի վար, ուրիշ և յետին խրամ մըն ալ կայ որ ամենեւին յարարութիւն չունի վերնադոյն յարկերուն հետ: Զարհուրելի է այս յետին խրամը, այս է անա այն զոր երբորդ ստորայարկ անուանեցինք:

Խաւարին փոսն է այն: Կոյրերու խոռոչն է այն: Դժոխքն է:

Այդ յետին խրամը դէպ անդունդներ կը տանի:

Կ Լ Ո Ւ Խ Բ

ՄՏՈՐԱՅԱՏԱԿԸ

Հոն կ'անհետի անշահախնդրութիւնը: Հոն սատանան աղօտապէս կը ծրագրուի. ամէն ոք իրեն համար կ'ապրի:

Կոյր ետութիւնը կ'ոռնայ կը փնտռէ, կը խարխափէ և կը կրճէ:

Այս վնին մէջն է ընկերային Իւկոլէնը(*):

Այս փոսին մէջ թափառող վայրենաբարոյ և մութին կերպարանքները, որոնք գրեթէ գազաններ, գրեթէ ուրուտկաններ են, տիեզերական յառաջդի-

(*) Իւկոլէն օր լա Երարսէստա Բիզարտ ազնիւ և ճօրեղ գերդաստաններէն մէկուն անունն է: Այս ընթացիկն ամէնէն հանրածանօթ և երեւիլի անձն է Երարսէստայի կառն Իւկոլէն որ այլ և այլ կ'ախնուր մէջ յարկէն և յարկուելէն ետ վերջապէս բռնուեցաւ, և իր բռններէն մէկը Բօմէր՝ գայն գաւակնէ ովը միտեղ առարակի մը մէջ բանասրկեց և բողոք որ անօրի մեղի հոն: Տանք իր «Դժոխք»ին մէջ սխանչի) թաղադով մը նկարագրած է իւկոլէնի և իր աւագակներուն «Անօրուրեան Առարակին» մէջ քաւած սանգանները:

մութեան չեն պարապիր. չգիտեն յառաջգիմութեան գաղափարը և խօսքը. իրենց միակ հոգն է անհատական յագումը:

Գրեթէ գիտակցութիւն չունին, և իրենց ներսը բան մը կը ջնջուի զարհուրելի կերպով: Երկու մայր ունին, երկուքն ալ մօրու, այսինքն տգիտութիւն և թշուառութիւն:

Առաջնորդ մը ունին որ է պիտոյքը. իսկ փայելումի ամէն եղանակները կ'ամփոփուին միայն կերպի մը մէջ որ է ստամոքսը: Անասնապէս որկորուտ են, այսինքն անգութ. անգութ չէ թէ բռնաւորին այլ վագրին պէս:

Այս ճիւղները տառապանքէն զէպի ոճիր կ'անցնին. ազեղալի՜ բղխում, ահարկո՛ւ ծնունդ, տրամաբանութիւն մթութեան:

Ընկերային երրորդ ստորայտակին մէջ սողացողը ա՛լ ոչ թէ բացարձակին ծածկուած պահանջումը այլ նիւթին բողոքն է՝ Մարդս վիշապ կը դառնայ հոն:

Սկզբնակէտն է անօթի ըլլալ, ծարաւի ըլլալ. վերջակէտն է Գեւ ըլլալ: Լասընէր(*) այս ստորերկրեայ խոռոչէն կ'ելլէ:

Ասկէ առաջ՝ չորրորդ գրքին մէջ՝ տեսանք վերին ականին, քաղաքական, յեղաշրջական և փիլիսոփայական ընդարձակ խրամին խորշերէն: Այս խորշին մէջ՝ ինչպէս ըսինք արդէն՝ ամէն բան ազնիւ, անարատ, արժանաւոր և պտտուաւոր է: Հոն ստոյգ է թէ մարդս կրնայ մոլորիլ, և կը մոլորի իսկ, բայց այն տեղի մոլութիւնը այնքան զիւցազնութիւն կ'ենթադրէ որ մեծարելի է:

(*) Աւագակապեթի մը տնուցէ է:

Հոն կատարուած գործերուն ամբողջութիւնը անուն մը ունի, որ է Յառաջգիմութիւն:

Ուրիշ խորութիւններ, սոսկալի խորութիւններ ալ ընդնշմարելու ժամը հասաւ:

Կը կրկնենք թէ մարդկային ընկերութեան ներքեւ չարութեան մեծ նկուղը կայ. կնո՛ւղ մը, որու էութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ որ տգիտութիւնը փարատի:

Այս նկուղը ամէն նկուղներուն տակն է և ամէնուն ալ թշնամին:

Ատելութեան նկուղն է այն որ բացառութիւն չգիտեր:

Այս նկուղը փիլիսոփայ չճանչնար. իր դաշոյնը դրիչ կտրած չէ բնաւ:

Իր սեւութիւնը ամենեւին նմանութիւն չունի կաղամարին վեհ սեւութեան հետ: Տգիտութեան մատերը՝ որոնք այս չնչարգել ձեղունին ներքեւ կը գաւարուին՝ բնաւ ոչ պիրք թղթատած, ոչ ալ լրագիր բացած են:

Պապէօֆ շահախնդիր մըն է Գարթուշի համար: Մարա ազնուապետական մըն է Շէնտըրհան աւագակապետին համար: Այս նկուղին նպատակն է ամէն բանի կըսումը:

Ամէն բանի: Նաեւ վերագոյն խրամներուն զօր կը քամահրէ:

Իր սոսկալի վխտումովը ական կը բանա՝ ոչ միայն արդի ընկերային կարգաւորութեան, այլ նաեւ փիլիսոփայութեան, այլ նաեւ գիտութեան, այլ նաեւ իրաւունքին, այլ նաեւ մարդկային մտքին, այլ նաեւ քաղաքակրթութեան, այլ նաեւ յեղափոխութեան՝ այլ նաեւ յառաջգիմութեան ներքեւ: Պարզապէս իբր անունն է գողութիւն, բողոքութիւն և մարդասպանութիւն:

նաւար է այն, և քառոր կ'ուղէ:

Իր գմբէթը կազմող տարերքներուն ամբողջութիւնն է գիտութիւն:

Վերին նկուղներուն ամէնքն ալ նպատակ մը ունին միայն որ է բառնալ այս չարութեան նկուղը: Փիլիսոփայութիւնն ու յառաջգիտութիւնը իրենց ամէն միջոցներովը միահամուռ ահա այս նպատակին կը դիմեն. թէ՛ իրականը բարւոքելով և թէ բացարձակը նկատելով:

Ձեռքէ՛ Տգիտութեան նկուղը, և ահա ջնջած կ'ըլլաւ Ոճիր խլուրդը:

Քանի մը խօսքով ամփոփենք մեր այս գրածներուն մէկ մասը:

Ընկերային միակ վտանգն է Մթութիւնը:

Մարդկոթիւնը նոյնութիւն է:

Ամէն մարդիկ միեւնոյն կառով կազմուած են: Նախասահմանութեան ժամին՝ գէթ այս աշխարհիս իէջ՝ տարբերութիւն մը չկայ: Միեւնոյն խաւար՝ ծնելէ առաջ, միեւնոյն մարմին՝ կենդանութեան ժամանակ, միեւնոյն աճիւն՝ մահուընէ ետք: Բայց տրգիտութիւնը՝ երբ կը խառնուի մարդկային խմորին հետ՝ կը սեւցնէ զայն:

Այս անբուժելի սեւութիւնը մարդուս ներսը կը ծաւալի և կ'ըլլայ Չարութիւն:

Գ Լ Ո Ի Խ Գ.

ՊԱՊԷ, ԿԷՕԼՄԷՐ ԳԼԱԳՍՈՒ ԵՒ ՄՕՆԲՍԱՐԿԱՍ

Աւազակներու քառեակ մը, այսի՛ քն Գլագսու, Կէօլմէր, Պապէ և Մօնրարնաս 1830էն մինչեւ 1835 Բարիգի երրորդ ստորայարկը կը կառավարէին:

Կէօլմէր դասատ (déclassé) հերքիւլ մըն էր: Իր այրն էր Արչ-Մարիօնի կոյուղին (égout): Վեց ոտք բարձրութեամբ հասակ մը, մարմարեայ լանջ մը, արոյրէ երկճղի (diceps) ջիղեր, խոռոչային շնչատութիւն մը, վիթխարի իրան մը, թուղունի գանկ մը ունէր:

Ով որ տեսնէր զինքը, կ'սնեփեայ կտաւէ բան թալօն և բամբակեայ թաւչէ բաճկոնակ մը հագած Հէրքիւլ Ֆարնէզը (*) տեսնել պիտի կարծէր: Կէօլմէր արձանական կազմութեամբը՝ կրնար վայ ինի գազան ներհ գսպել. բայց աւելի յարմար գտած էր ինքն ալ անոնց մէկը ըլլալը:

(*) Ֆարնէզի գերդաստանին պոստպանութեամբ բանդակուած Հէրքիւլի տեսգին տնօրի մը կայ իսպաիայի մէջ, և կ'անուանի «Հէրքիւլ Ֆարնէզ»:

Յած ճակատ լայն քունքեր, գրեթէ քառասնամեայ հասակ և սագի թաթեր ունէր. մազը կարծր և կարճ, այտը խոզանակի նման և մօրուքը վարազային էր. արդէն կը տեսնուի անոր ինչպիսի մարդ ըլլալը: Իր ջիղերն աշխատիլ կ'ուզէին, բայց իր ապուրթիւնը չէր ուզեր:

Ահագին ծոյլ զօրութիւն մըն էր ան: Կէօլմէր մարդ կը սպաննէր անհոգութեամբ: Կը կարծուէր թէ խառնածին մըն էր այն:

1815ին Ավինեօնի մէջ բեռնակրութիւն ըրած, և հաւանական է թէ քիչ մը մատ ունեցած էր Մարէշալ Պրիւնի սպաննութեան մէջ, Ավինեօնի մէջ բեռնակրութիւն ընելէ դադոնով աւազակ եղած էր:

Պապէի թափանցկութիւնը ներհակ պատկեր մը կ'ընծայէր Կէօլմէրի մարմինին հետ:

Պապէ նիւար էր և գիտուն: Թափանցիկ էր, այլ անթափանցելի: Իր ոսկորներուն մէջէն լոյս, այլ բիբին մէջ ոչինչ կը տեսնուէր: Ինքզինքը քիմիագէտի տեղ կը դնէր. Պապէչին քով միմոս և Պապիւնոյին քով ծաղրածու էր:

Սէն Միհէլիի թատրոնին մէջ նուագաւոր զաւեշտի դերասանութիւն ըրած էր: Դիտաւորութիւններ ունեցող և լաւ խօսող մըն էր. իր ժպիտները կ'ըստ տորագծէր և շարժումները կը չակերտէր: Արհեստն էր փողոցները բռաչէն կիսարձաններ և «Տէրութեան Պետին» պատկերներ ծախել: Նաեւ ակոսայ կը քաշէր: Տօնավաճառներու մէջ երեւոյթներ ցուցուցած, և խրճիթ մը ունեցած էր չեփորայով և այս ծանուցադրով. — Պապէ արհեստագէտ ատամնաբուժ, անդամ ճեմարաններու, բնագիտական փորձեր կը կատարէ մետաղներու և մետաղակերպերու վրայ, ակոսայ կը քաշէ, և կը ձեռնարկէ այն ակոսայի բեկորներուն, զոր թողած են իր արհեստակիցները:

Գին. մէկ ակոսայ, մէկ Ֆրանք յիսուն. երկու ակոսայ, երկու Ֆրանք. երեք ակոսայ, երկու Ֆրանք յիսուն:

Առիթը մի' փախցնէք («Այս առիթը մի' փախցնէք»ը կը նշանակէր. կարելի եղածին չափ ակոսայ քաշել տուէք):

Ժամանակաւ կարգուած եւ զաւակներ ունեցած էր: Չգիտեր թէ ի'նչ եղած էին իր կիսն ու զաւակները:

Կորսնցուցած էր զանոնք թաշկինակ մը կորսընցընելու պէս:

Պապէ իր խաւարասէր ընկերներուն մէջ մեծ բացառութիւն ըլլալով, լրագիրները կը կարդար: Օր մը երբ ընտանիքը տակաւին իր հետն էր իր թաւալուն խրճիթին մէջ:

«Մէսածէ» լրագիրը կարդալով իմացած էր թէ կին մը բաւական ապրելի տղայ մը բերած է որ կովի կնճիթ մը ունի. և աղաղակած էր:

— Ահա հարստութիւն մը, ինչո՞ւ իմ կիսս ալ ինծի ասանկ զաւակ մը ծնելու խելքը չունենար:

Ասկէ ետք ամէն րան թողած էր Բարբիքի ձեռնաբեկելու հա՛մբ: Իրն էր այս խօսքը:

Գլագուռ ի՞նչ էր: Պաւարն էր: Տեսնուելու համար կը սպասէր որ երկինք սեւնայ: Գիշերը ծակէ մը կ'ելլէր, և լուսնալու մօտ դարձեալ հոն կը մտնէր: Ո՛ւր էր այս ծակը:

Ոչ ոք գիտէր:

Ամէնէն թանձր մութին մէջ անգամ միշտ կը ընակը դարձնելով կը խօսէր իր մեզուակիցներուն հետ: Գլագուռ էր անունը. ոչ: Անունս Ամենեւին է, կ'ըսէր: Եթէ ճրագ մը բերուէր յանկարծ, դիմակ մը կ'առնէր ան, որովայնախօս էր: Պապէ կ'ըսէր. — Գլագուռ երկձայն տխուր եղանակ մըն է:

Գլխապետ անյայտ, թափառական և սոսկա ի էր-
ոչ ոք ստուգապէս գիտէր թէ ձայն մը ունի, վասնզի
որովայնը աւելի ստէպ կը խօսէր քան թէ լսեցանը.
ոչ ոք ստուգապէս գիտէր թէ երես մը ունի ան վասն
զի ամէն մարդ անոր միայն զիմակը կը տեսնէր: Ի՛նչ
ներեւութանար անհետումի մը պէս. երբ կ'երեւար,
կարծես թէ երկնից տակէն կ'ելլէր:

Սոսկայի անձ մըն ալ Մօնրարնասն էր: Մօնրար-
նաս պատանի մըն էր. քսան տարեկան չկար. աղւոր
երես մը, կերասանման շուրթներ, սեւաթոյր և զմայ-
լելի մազեր, և աչքերուն մէջ գարնանային պայծա-
ռութիւն ունէր, ամէն մոլութիւն կար իր վրայ, և
ամէն ոճիւր գործելու կը փափաքէր: Մօնրարնաս չարը
մարսելովը յոռեգոյնի նկատմամբ ախորժակը կ'ա-
ւելնար:

Նախ ստամբակ մըն էր, յետոյ թափառաշրջիկ
սրիկա, ետք՝ ալ մարդասպան եղաւ:

Սիրուն կնատ, շնորհաձեւ, հաստաբազուկ մեղկ
և գազանաբարոյ էր:

1829 թ ձեւին համեմատ գլխարկին եզրը ձախ կող-
մէն դէպի վեր կը նայէր՝ մազերուն փունջը ցուցնե-
լու համար:

Բռնապէս գողութիւն ընելով կ'ապրէր: Թիկնոցը
լաւագոյն ձեւով կտրուած, բայց խիստ մաշուած էր:
Մօնրարնաս մօտայի քանդակ մըն էր, որ թշուառու-
թեան մէջ ըլլալով մարդասպանութիւններ կ'ընէր
նենգապէս:

Այս չափահասին ամէն եղննազործութեանց
պատճառն էր հագուած շքուած ըլլալու փափաքը:
Առջի անգամ հանդիպող կ'եղէր Մօնրարնասին գե-
ղեցիկ ես, ըսելով՝ անոր սիրտը խաւարով արատած
և այս Արէլը կայէն մը ըրած էր: Մօնրարնաս աղ-
ւոր ըլլալուն համար ուզած էր վայելչասէր ըլլալ:

այդ վայելչասիրութեանց առաջինն է պարապորդու-
թիւնը. աղքատի մը պարապորդութեան հետեւանքն
է ոճբագործութիւն:

Թափառաշրջիկներու մէջ քիչերը Մօնրարնասին
պէս անարկու էին:

Տասնըութը տարեկան էր, և արդէն բազմաթիւ
ղիակներ ունէր իր ետեւը:

Շատ անցորդներ այս թշուառականին շուքին մէջ
գետինը փռուած էին թեւատարած և իրենց երեսը
արեան մօրի մը մէջ ընկղմած:

Մօնրարնասի մազերը գանգրաձեւ և անուշահոտ
իւղերով ձեփուած. մէջքը բարակ և ազգրերը կ'ային
էին. կէս մէջքէն վերը բրուսիացի պաշտօնատարի մը
կը նմանէր. պուլվարին աղջիկները իր վրայ կը փըս-
փըսային. փողկապը վարպետութեամբ կը կապէր,
գրպանին մէջ մահակ մը և կոճկարանին վրայ ալ
ծաղիկ մը կը կրէր. այսպէս էր անա այս գերեզմա-
նին պճնամուլ երիտասարդը:

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԽՈՒՄԲԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Այս չորս աւագակները տեսակ մը Բրօթէ (Պրօ-տէվս) կը կազմէին ի միասին՝ ոսափանութեան առջեւէն, ետեւէն կամ մէջէն օձապտոյտ սողալով, տարբեր դէմք առնելով, ծառի, բոցի, աղբիւրի կերպարանք մտնելով՝ Վիտօզի հետաքրքիր նայուածքին չերեւելու համար. իրենց անունները և գործողութեան միջոցները մէկ մէկու փոխ տալով, բուն իսկ իրենց մթութեան մէջ պահուելով, իրարու համար գաղտառուփ և պատսպարան ըլլալով, դիւակային պարահանդէսի մէջ իրենց շինծու քիթը հանելու պէս իրենց անձերը այլափոխելով, երբեմն ամէնքը մէկ անձ կազմելու չափ նուազելով, երբեմն ալ այնքան բազմանալով որ Եոյնիսկ Գօգօ-Լագուր բազմութիւն մը կը կարծէր զանոնք:

Այս չորս մարդերը չորս մարդ չէին. Նայ տեսակ մը քառագլխի և թագուն գող մը. և Բարիզի մէջ մեծ գողութեանց կը ձեռնարկէին. չարութեան հրէշատիպ բազմատեանն էին անոնք և ընկերութեան գետնափորին մէջ կը բնակէին:

Իրենց ձիւղերուն, նաեւ յարաբերութեանց ստո-

բերկրեայ ցանկին շնորհիւ կէօլմէր, Գլագու, Պապէ և Մօնբարնաս Սէն գաւառին դաւաճանութեանց ընծահանուր ձեռնարկութեան վարիչներն էին: Անոնք անցորդը ստորերկրեայ պետական հարուածոձ կը տապալէին:

Այս տեսակ գաղափարներ գտնողները, գիշերային երեւակայութիւն ունեցող մարդերը անոնց կը դիմէին իրենց գաղափարին գործադրութեան յիմար: Մրագիրը հայթայթուելով այն չորս չարագործներուն կը յանձնուէր, անոնք ալ տեսարանը հանելու պաշտօնը կը կատարէին:

Տեսարանին վրայ կը գործէին: Միշտ պատրաստ էին պէտք եղածին չափ և յարմար անձեր տալ այն ամէն եղեռնական ձեռնարկութեանց, որոնք բաւական շահաբեր էին և անմիջական ձեռնարկութեան մը կարօտ: Ո՛հիր մը երբ բազուկ կը փնտռէր, անոնք մեղօսակիցներ կուտային անոր: Այս չորս աւագակները գիշերազէմ դերասաններու խումբ մը ունէին՝ խոռոչներու ամէն ողբերգութեանց, ներկայացումը տալու պատրաստ:

Սովորաբար Սալբէթրիէի մօտակայ տափաստաններ կը հաւաքուէին գիշերուան մութը տիրելու ժամանակ որ անոնց զարթումին ժամանակն է: Հոն կը խորհրդակցէին:

Մինչեւ առաւօտ տասներկու գիշերային ժամեր ունէին, որոնց գործածութիւնը կը կարգադրուէր այն աւագակներու ժողովին մէջ:

Ստորերկրեայ շրջաբերութեան մէջ «Թրօն Մինէթ» կ'անուանուէր այս չորս մարդերուն ընկերակցութիւնը:

Ժողովրդային հին և այլանդակ լեզուին մէջ որ ամէն օր կորսուելով կ'անհետէ, «Թրօն Մինէթ» առաւօտ ըսել է, ինչպէս որ «անթրը շիէն է լու» խօսքն ալ երեկոյ կը նշանակէ:

Այս Բաթրօն Մինէթ անունը հաւանօրէն յատաջ
եկած էր այն ժամէն ուր կը վերջանար խումբին
գրծողութիւնը, ըստ որում արչա ոյսը ո րուական
ներու անհետացումին և աւազակներու բաժանումին
միջոցն է :

Չորս աւազակները այս անունով ճանչցուած էին :
Եղեանական տետանին նախագահը երբ բանտ զնաց
Լասընէր աւազակապետը տեսնելու, հարցումներ բրաւ
անոր իրողութեան մը նկատմամբ զոր կ'ուրանար
Լասընէր :

— Ո՞վ ըրաւ այս բանը, հարցուց նախագահը :
Լասընէր յետագայ պատասխանը տուաւ որ դա-
տաւորին հաժար անիմանալ, այլ ոստիկանութեան
հաժար գիւրիմանալի էր .

— Գուցէ Բաթրօն Մինէթը :

Երբեմն թատերգութիւն մը ինչ ըլլալը կը գու-
շակուի երբ անձերու անունները կ'իմացուին, այս-
պէս ալ գրեթէ կարելի է խումբի մը արժէքը կշռել
աւազակներու անուններուն ցանկը տեսնելով : Ահա
հոս կը նշանակենք Բաթրօն Մինէթի գլխաւոր ան-
դամակիցներուն անունները, վասնզի այս անունները
դեռ մասնաւոր յիշողութեանց մէջ կը ծփան :

Բանչօ, որ նաեւ Բրէնթանիէ ու Պիկրընայլ կ'ը-
սուի :

Պրիւժօն, (Պրիւժօնի սերունդ մը կար, որու վրայ
քանի մը խօսք պիտի խօսինք ետքէն) :

Պուլաթրիւէլ ուղեգործ, զոր ընթերցողն արդէն
կը ճանչնայ քիչ մը :

- Լավէօվ :
- Ֆինիսթէր :
- Օմէր Օկիւ, սեւադէմ :
- Մարախուար :
- Տէրէշ :

Յօնըրոյ, որ Պուզըթիւր ալ կ'ըսուի :
Կօրիէօ, ազատագիր թխագարտ :
Պարբգարօս, որ Պալոն Տիւրօն ալ կ'ըսուի :
Լէբլանտտ փւ Սիւտ

Բուսակոիվ :
Գարմանեօլէ :
Քրիւիաբնիէ որ Պիգարրօ ալ կ'ըսուի :
Մա ժաանթիլ :
Լէ բիէզ-ան լէր :
Տըմի-լիար, որ Տէօ-Միլեար ալ կ'ըսուի :
Եւ այլն, և այլն . . . :

Ուրիշ անուններ եւս կան, բայց զանց կ'ընենք,
թէեւ յոռեգոյններու կարգէն չըլլան : Այս անուն-
ները կերպարանք ունին :

Ոչ միայն էակներ, այլ նաեւ տեսակներ կը ցու-
ցուեն :

Այս անուններն ու ամէն մէկը քաղաքաբնութե-
թեան ներքեւ բուսնող տձեւ սուսկերուն ամէն մէկ
զանազանութիւնը կը նշանակէ :

Այս անձերը որոնք ոչ այնքան կը ցուցնէին ի-
րենց երեսը, չէին այն անձերու կարգէն, որոնք փո-
ղոցները կ'երթեկէին : Տաժանեի գիշերներ անցու-
ցած և յոգնած ըլլալով՝ ցորեկը կ'երթային կը քնա-
նանային մերթ բուհնոցներու, մերթ Մօմարթըրի
կամ Մօնրօսի լքեալ քարահատներուն, երբեմն ալ
կոյուղիներուն մէջ : Երկրի տակ կը պանդխնա :

Ի՞նչ եղան այս մարդերը. կ'ապրին միշտ, ապրած
են միշտ :

Հօրաս կը խօսի այս մարդերու, և՛ քանի որ
մարդկային ընկերութիւնը իր արդի էութիւնը պիտի
չարունակէ, անոնք ալ իրենց էութիւնը պիտի ու-
նենան :

Իրենց նկուղին մթին ձեղունին տակ անընդհատ

կը ծնին ընկերային ծորումէ: Կը վերագտնան այս ճիւղները, միշտ միեւնոյն յատկութիւններով. միայն թէ ա՛լ ոչ միեւնոյն անուաները և ոչ ալ միեւնոյն մարմինները կը կրեն:

Անհատները հետաջինջ կ'ըլլան, այլ տոհմը միշտ կը մնայ-

Ի Միշտ միեւնոյն կարողութիւնները ունին: Յեղը՝ մուրացկանէն թափառողին կ'անցնի անարատ: Ասոնք գրպանին մէջ դրուած ստակը կը գուշակեն, ժամացոյցին հոտը կ'առնեն:

Ոսկին և ստակը հոտ մը ունի անոնց համար: Կան այնպիսի միամիտ քաղքենիներ որոնց համար կարելի ըսել թէ գողանալի երեւոյթ մը ունին: Այս մարդերը համբերութեամբ այն քաղքենիներուն ետեւէն կ'երթան:

Երբ օտարական մը կամ գաւառաբնակ մը կ'անցնի, սարդի պէս ցնցում մը կը զգան անոնք:

Երբ կէս գիշերի սիջոցին ամայի պուլվարի մը վրայ հանդիպելու ըլլաս այս մարդերուն կամ ընդհնջմարես զանոնք, կը զարհուրիս, վասնզի սոսկալի են: Այն սիջոցին մարդերու չեն նմանիր, այլ կենդանի մշուշով մը կազմուած կերպարանքներու, կրնայ ըսուիլ թէ սովորաբար խաւարէն չեն զանազանուիր, թէ իրենց հոգին խաւարն է միայն, և թէ առժամանակեայ կերպով և հրէշային կեանքով մը քթանի մը վայրկեան ապրելու համար զառուած են խաւարէն:

Ի՞նչ պէտք է այս ճիւղները բնաջինջ ընելու ընելու համար: — Լո՛յս. հեղեղանման լոյս: Ջիզեբուսն և ոչ մէկը կը դիմադրէ արչալոյսին: Լուսաւորէ օտորերկրային ընկերութիւնը:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

ՅՈՌԻ ԱՂՔԱՏԸ

Գ Լ Ո Ւ Թ Ա.

ՄԱՐԻՈՒՍ ՓԵՂՈՒՐԱԻՈՐ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՓՆՏՈՒԵԼՈՎ

ԳԼԽԱՆԱԿԱԻՈՐ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ԿԸ ՀԱՆԴԻՊԻ

Ամառը անցաւ, աշունն ալ անցաւ, և ձմեռը՝ եկաւ: Ոչ Պ. Լըզլամ, ոչ ալ անտիտական օրիորդը Լիւքս աէնպուրկ եկած չէին բնաւ: Մարիուսի մինակ մտածումն էր նորէն տեսնել այն քաղցր և պաշտելի դէմքը: Միշտ կը փնտռէր, ամենուրեք կը փնտռէր, բայց բան մը չէր գտներ:

Մարիուս առաջուան պէս ա՛լ ոչ եռանդուն մը-
տախտն մը, ոչ համարձակ, վառ ու բորբոք և ան-
յողզուղ մարդ մը, ոչ ճակատագրին յանդուգն զբրթ-
ոխիք, ոչ ապագան ապագայի վրայ կազմող ուզեղը,
և ոչ ալ յատակագծերով, նպատակներով, մեծամտու-
թիւններով, գաղափարներով և կամքով յինորակագծ
տքն էր, այլ կորսուած շուն մը:

Սեւ տրտմութեամբ մը համակուեցաւ: Ա՛լ գործը
լմնացած էր:

Աշխատութիւնը կ'ատէր, չըջագայութեան ժա-
մանակ կը յոգնէր, առանձնութեան մէջ կը ձանձրա-
նար. հիմա բոլորովին դատարկ կ'երեւար իրեն հան-
րածաւալ բնութիւնը որ առաջները կերպարանքնե-
րով, պայծառութիւններով, ձայներով, խորհուրդնե-
րով հետատեսիլներով հորիզոններով և ուսումնե-
րով լի կը թուէր: Կը կարծէր թէ ամէն բան աներե-
ւոյթ եղած է:

Մարիուս կը մտածէր միշտ, վասնզի մտածումէ
զատ բան մը չէր կրնար ընել բայց իր մտածումները
ինչ որ իրեն կ'առաջարկէին լոկայեայն և անդուլ,
Մարիուս կը մարտէր և մութին մէջ կը պատասխա-
նէր. ինչի՞ կը ծառայէ:

Բիւր յանդիմանութիւններ կ'ընէր ինքնիրեն,
ինչո՞ւ ետեւէն գացի: Ո՛րքան երջանիկ էի միայն
տեսնելով զինքը:

Ինծի կը նայէր նէ. միթէ անբաւ բարիք մը չէր
այսքանը. նաեւ կ'երեւար թէ կը սիրէր զիս. միթէ
այս չէ՞ ամէնը:

Ո՛րիչ ի՞նչ տեսնել ուզեցի. սիրուելէն ետք ա՛լ
աւրիչ բան չկայ:

Այլանդակ վարմունք ունեցայ: Յանցանքը իմօ
է... ասլը...: Գուրֆէ բագ որու Մարիուս բան մը
յայտնած չէր՝ իր բնաւորութեանը համեմատ և որ

սակայն քիչ մը կը գուշակէր ամէն բան, վասնզի
գուշակելն ալ Գուրֆէյրագի բնաւորութիւնն էր նախ
Մարիուսը՝ սիրահար ըլլալուն համար՝ չնորհաւորած
և միանգամայն հիացած էր անոր սիրահարութեան
վրայ. յետոյ տեսնելով թէ Մարիուս այսպիսի թախ-
ծութեամբ մը կը համակուի, ըսած էր անոր. — Կը
տեսնեմ որ պարզապէս աւանակ մըն ես եղեր: Նայէ՛
ի՛նչ կ'ըսեմ, եկո՛ւր Ծօմիէր երթանք:

Սեպտեմբերի արեւափայլ օրերէն օր մը Մարիուս
Գուրֆէյրագի, Պօսիւէի և Կրանթէրի թախանձանաց
զիջանելով՝ Սոյի պարահանդէսը գացած էր, յուսալով
թէ ո՛հ, ի՛նչ երազ, թերեւս հոն պիտի գտնէր իր
սիրուհին:

Փութանք բսելու թէ Մարիուս չը գտաւ այն ազ-
ջիկը զոր կը փնտռէր. —

Սակայն հոս կը գտնուին ամէն կորսուած կիներ.
Կը մրմնար Կրանթէր մեկուսի: Մարիուս պարա-
բը, կը մրմնար Կրանթէրի բարեկամները, և ետ դարձաւ
հանդէսը թողուց իր բարեկամները, և ետ դարձաւ
հետի, մինակ և տենդահար: Գիշերային մթութեան
մէջ իր աչքերը կը պղտորուէին և կը տրտնէին. իսկ
այն զուարթ կառքերը որոնց մէջ խոնոզ և երգող
անձերը պարահանդէսէն կը դառնային և անոր քովէն
կ'անցնէին, իրենց ազմուկովն ու փոշիովը կը շփո-
թէին զայն. Մարիուս ահա այսպէս իր սենեակը դար
ձաւ, վհատելով և՛ գլուխը զովացնելու համար՝ ճամ
բուն վրայի բնկուզենիներուն կծու հաղը շնչելով:

Սկսաւ հետզհետէ աւելի առանձնութեամբ, մոլո-
րումով, վհատութեամբ ապրել, բոլորովին իր նոր-
քին վիշտովը համակուելով, որոգայթը ինկող գայլի
մը պէս իր վշտին մէջ երթեւեկելով, ամենուրեք
տարակայ օրիորդին հետքը որոնելով և սիրովը ա-
պուշ մը դառնալով:

Անդամ մը բան մը պատահեցաւ Մարիուսի և տա-

րորինակ տպաւորութիւն մը ըրաւ իր վրայ: Տէգ-
էնվալիտի պուլվարներուն մտակայ գոհններուն մէջ
Մարիուսի դէմ մարդ մը ելած էր. այս մարդը բան-
ւորի մը պէս հագուած էր և երկայն պահանակով
գլխանոց մը ունէր որու թակէն խիստ սպիտակ մա-
զերու փունջեր կ'երեւային: Մարիուս զարմացաւ այս
սպիտակ մազերուն գեղեցկութիւնը տեսնելով և մար-
դուն նայեցան որ յամրապէս կը քալէր և կարծես թէ
ցաւագին մտախոհութեան մը մէջ ընկղմած էր: Մա-
րիուս կարծեց թէ Պ. Լըպլանն էր ան. ի՞նչ զարմա-
նալի բան:

Մարիուս նոյն մազերը, նոյն կիսադէմքը կը
տեսնէր որքան որ գլխանոցին թակէն կ'երեւար ան,
նաեւ միեւնոյն ընթացքը, միայն թէ աւելի տրտում
էր մարդը: Բայց ինչո՞ւ բանւորի զգեստներ հագած
էր այն. ի՞նչ ըսել կ'ուզէր այս. ի՞նչ կը նշանակէր
այս ծպտումը, Մարիուս շատ զարմացաւ: Երբ ուշա-
բերեցաւ, իր առաջին շարժումն եղաւ այս մարդուն
ետեւէն երթալ. ո՞վ գիտէ, թերեւս գտած էր վերջա-
պէս այն հետքը զոր կը փնտռէր: Ի՞նչ կ'ուզէ թող
ըլլայ, պէտք է, կ'ըսէր, ի մտուստ նորէն տեսնել
մարդը և կ'նճիրը քակել: Բայց շատ ուշ ծնաւ այս
գաղափարը իր մտքին մէջ, վասնզի մարդը ա՛լ հեռա-
ցած և աներեւոյթ եղած էր. կողմնական պզտիկ փո-
ղոցներէն մէկը մտած էր, հեռաւարտ Մարիուս չկր-
ցաւ գտնել զայն: Այս հանդիպումը քանի մը օր ա-
նոր միտքը զբաւեց, յետոյ մոռցուեցաւ. — Մանա-
ւանդ թէ, ըսաւ իւրովի, հաւանօրէն ոչ այլ ինչ էր
այն եթէ ոչ նմանութիւն մը:

Կ Լ Ո Ւ Խ Բ.

ԳԻՒՏ ՄԸ

Մարիուս կորպոյի խարխուլ տունը կը բնակէր
միշտ, ուր և ոչ մէկուն ուշադրութիւն կ'ընէր:

Ստուգիւ այն միջոցներուն կորպոյի տան մէջ
իրմէ և ժօնորէթ անուն ընտանիքէն զատ ոչ ոք կը
բնակէր:

Մարիուս անգամ մը այս ժօնորէթներուն վարձ-
քը ինք վճարած, սակայն ո՛չ հօրը, ոչ մօրը, ոչ ալ
աղջիկներուն հետ խօսած էր:

Միւս վարձակալները տունէն ելած կամ մեռած
և կամ վարձքը վճարել չկարենալով արտաքսուած
էին: Նոյն ձմեռը օր մը արեւը քիչ մը կրկնցած էր
կէսօրէն ետք:

Բայց փետրուարի երկուքին օրն էր ան, Տեա-
ռընդառաջի այն հին օրը որու մատնաու արեւը վեց
չարաթուան ցուրտի կարապետն է և որ Մաթէօ Լաէնո-
պէրկի յետագայ երկտող և (Ֆրանսերէնի մէջ) իրա-

ւամբ դասական ըսուած բանահիւսու թիւեր ներշնչեց .

Թէ արեւ փայլի միշտ կամ մերթընդմերթ .

Արջը դառնալով իր խոռոջ ժամէ :

Մարիուս իր խոռոջէն պահ մը առաջ ելած էր : Գիշերուան մութը կը տիրէր : Ընթրելու ժամանակն էր այս :

Վասնզի, աւա՛ղ պէտք էր ընթրել սկսիլ դարձօ եալ . ո՛ր տկարութիւն տեսլական սիրոյ :

Մարիուս դուրս ելած էր իր դրան սեմէն . զոր նոյն միջոցին Պուկոն խաթուներ կ'աւելէր յետագայ երեւելի մենախօսութիւնը արտասանելով .

— Հիմա ի՞նչ կայ աժան . ա՛յն րան սուղ է : Միայն աշխարհիս վիշտը աժան է . ոչինչ գինով կը ստացուի աշխարհիս վիշտը :

Մարիուս կամաց կամաց քալելով պուլվարէն վեր կ'ելլէր և գէպի քաղաքագուռը կ'ուզուէր Սէն Ժագի գոեհը երթալու համար :

Գլուհը կախած և խորհուն կերպարանքով կը քալէր :

Յանկարծ արմուկէ մը դրդուիլ զգաց մշուշին մէջ . ետեւը դարձաւ և ցնցոտիներ հագած երկու մեծ աղջիկ տեսաւ . որոնց մէկը երկայն և նրբաձեւ հասակ ունէր, իսկ միւսը քիչ մը պզտիկ էր, և որոնք արագապէս, շնչասպառ և ահաբեկ կ'անցնէին և կարծես թէ կը փախչէին . այս աղջիկները Մարիուսի գէմը ելած . և՛ քովէն անցնելու միջոցին՝ չտեսնելով զերդած էին զայն :

Մարիուս վերջալուսին մէջ անոնց աժգոյն կերպարանքը, բաց և հերարձակ գլուխը, սոսկալի գրեակաները, հին ու փուտ միջազգեստները և բոպիկ ոտքերը կը նշմարէր :

Կը վազէին ու միանգամայն կը խօսէին աղջիկները :

Ամէնէն մեծը ցած ձայնով կ'ըսէր .

— Փայտուորները եկան : Քիչ մնաց զիս պիտի բռնէին Կէս շրջանին մէջ :

Միւսը կը պատասխանէր .

— Ես ալ տեսայ զանոնք : Փախայ, բոլոր ուժովս փախայ :

Արկոթեան սոսկալի լեզուով կ'ըսէին այս խօսքերը, զոր Մարիուս իմացաւ և աղջիկներուն ոտականութեան մարգէն դժուարաւ ազատելով խոյս տըւած ըլլալը հասկցաւ :

Աղջիկները Մարիուսին ետեւի կողմէն պուլվարին ծառերուն տակ սուզուեցան, և հոն մութին քանի մը վայրկեան տեսակ մը անորոշելի սպիտակութիւն կազմեցին որ շուտ մը անհետ եղաւ :

Մարիուս պահ մը կանգ առաւ :

Ճամբան շարունակել ուզած միջոցին գետինը ոտքերուն քով պզտիկ և գորշագոյն ծրար մը նշմարեց : Մոեցաւ և առաւ ծրարը . տեսակ մը պահարան էր այն և կ'երեւար թէ թուղթեր կը պարունակէր :

— Լա՛ւ, ըսաւ, կարծեմ թէ այն թշուառուհիները ձգած պիտի ըլլան այս ծրարը :

Ետ դարձաւ, կանչեց, բայց չգտաւ զանոնք . մըտածելով թէ արդէն հեռացած էին աղջիկները, ծրարը դրպա ը դրաւ և ընթրելու գնաց :

Ճամբան քալելու ժամանակ Մուֆթարի փողոցին մօտ ծառուղին մէջ մանուկի դագաղ մը տեսաւ որ սեւ սաւանով մը ծածկուած և երեք աթոռի վրայ դրուած էր և զոր ծրագ մը կը լուսաւորէր :

Մշուշին մէջ նշմարած երկու աղջիկները միտքը եկան :

— Ին՛դ՞ ըսայրերը ըսաւ մտապէս, բան մը կայ

որ իր զաւակին մեռնիլը տեսնելէն աւելի արամալի է,
այսինքն տեսնել անոնց գէշ ապրիլը:

Յետոյ ելան մտքէն այս ստուերները որոնք զա-
նազանութիւն կուտային անոր արամութեան, և նո-
րէն պաշարուեցաւ իր օովորական մտահոգութիւն-
ներէն:

Սկսաւ մտածել իր վեցամսեայ սիրոյն և երանու-
թեան վրայ զոր Լիւքսէնպուրկի ծառերուն տակ բաց
օդով և պայծառ լոյսով վայելած էր:

— Քանի՞ն տխրեցաւ կեանքս, կ'ըսէր իւրօվի:
Նորատի աղջիկներ միշտ կ'երեւան ինձ, միայն թէ
տաաջները հրեշտակներ, իսկ հիմա դիակեր ճիւղներ
էին անոնք:

Գ Լ Ո Ի Խ Գ.

ՉՈՐՍ ՆԱՄԱԿ

Գիշերը՝ Մարիուս պառկելու համար՝ երբ վրայի
զգեստները կը հանէր, ձեռքովը գրպանը խառնած
միջոցին հանդիպեցաւ այն ծրարին զոր պուլվարին
վրայ գետնէն գտած էր:

Մարիուս մոռցած էր զայն: Մտածեց թէ անօ-
գուտ չպիտի ըլլար բանալ ծրարը. թէ երիտասարդու-
նիներուն հասցէն թերեւս անոր մէջ նշանակուած է,
եթէ իրօք անոնց կը վերաբերէր այն, և թէ գէթ
պիտի ստանար հարկ եղած տեղեկութիւնները որպէս
զի հասկնայ ծրարին որու վերաբերիլը և յանձնէ
զայն տիրոջը:

Բացաւ պահարանը որ կնքուած չէր և որու մէջ
չորս նամակ կար նոյնպէս անկնիք:

Այս նամակներուն հասցէները գրուած էին:

Չորսն ալ ծխախոտի սոսկալի հոտ մը կուտար:

Առաջին նամակին հասցէն էր.

«Մ'ն Տիկին, տիկին մարքիզուհի Տը Կրիւշըրէյ,
երեսփոխանաց խորհրդարանին հրապարակը, թիւ...»

Մարիուս ըսաւ իւրովի թէ հաւանօրէն պիտի
ստանար իր փնտռած տեղեկութիւնները, և մանա-

ւանդ թէ նամակը գոց չըլլալով ստոյգ էր թէ կրնար կարդացուիլ առանց անպատեհութեան:

Ահաւասիկ այս նամակին պատճէնը.

«Տիկին Մարքիզուհի,

«Ընկերական միութեան ամենէն ամենէն սերակապն է գթութեան և բարեպաշտութեան առաքինութիւնը:

«Պտտցուցէք ձեր քրիստոնէական զգացումը և կարեկցարար նայեցէ՛ք անգամ մը աննստի Սպանիացիին որ Պուրպօնեան ցեղին նուիրական դատին յարած և հաւատարիմ մնացած ըլլալուն համար նահաժտակուեցաւ. որ նոյն դատը պաշտպանելու համար իր արիւնը թտփեց, հարստութիւնը, վերջապէս ամէն բան զոհեց, և որ այսօր յետին թշուառութեան մէջ կը գտնուի:

«Ապահով եմ թէ ձեր պատուարժան անձը օգնութիւն մը պիտի չնորհէ ինձ՝ պահպանելու համար կեանք մը որ վէրքով լի կիրթ և պատուակիր զինուորականի մը շատ անտանելի եղած է. կը վստահիմ ձեր սրտին մարդասիրութեան և այն համակրութեան, զոր դուք, տիկին մարքիզուհի, ունիք այսպիսի դժբախտ ազգի մը վրայ:

Մեր աղաչանքը ապարդիւն չպիտի մնայ և մեր երախտագիտութիւնը պիտի պահէ ձեր սիրուն յիշատակը:

«Ընդունեցէ՛ք իմ յարգական զգացումներուս հաւաստիքը:

«Մնամ... եւ այլն».

«ՏՕՆ ԱԼՎԱՐԷՉ, Սպանիացի գնդապետ հեծեյազօրաց, և արքայական, որ իր հայրենիքը երթալու համար ուղեւորելով Ֆրանսա հասած և ապաւինած է, և որ իր ճամբորդութիւնը չկրնար շարունակել ստակ չունենալուն համար:»

Այս ստորագրութեան քով հասցէ մը չկար ամենեւին:

Մարիուս յուսաց թէ հասցէն միւս նամակին մէջ պիտի գտնէ, որուն վրայ գրուած էր.

«Ա՛ն Տիկին, տիկին Տը Մօնվերնէ կոմսուհի. Գասէթ փողոց. թիւ 9»:

Մարիուս յետագայ տողերը կարդաց.

«Տիկին կոմսուհի,

«Դժբախտ մայր մըն եմ ես և վեց զաւակ ունիմ, որոնց վերջինը ութը ամսուան է:

«Վերջին ծննդաբերութենէն ի վեր հիւանդ եմ, հինգ ամիսէ ի վեր էրիկս թողած է զիս, սոսկալի չքաւորութեան մէջ կը տառապիմ՝ աշխարհիս մէջ ամենեւին ձեռնտու մը չունենալով:

«Տիկին կոմսուհի, յոյսս ձեր վրայ գնելով,

Մնամ խորին յարգանք

«Կին ՊԱԼԻՉԱՐ»

Մարիուս երրորդ նամակն ալ կարդաց որ նախորդներուն պէս աղերսագիր մըն էր:

«Պ. Բապուրժօ, ընտրող. մեծ վաճառական-
խոյրարար, Սէն-Տընի փողոց, Օ-Ֆէր փողո-
ցին անկիւնը.

«Կը համարձակիմ այս նամակը ուղղելու ձեզ և
աղաչելու որ ձեր համակրութեանց անգին շնորհը չի
զլանաք ինձ և պաշտպանէք գրագէտ մը որ մօտ օ-
րերս թատերգութիւն մը ղրկած է Թէաթրը-Ֆրանսէ
Թատրոնը:

«Նիւթը պատմական է, և գործողութիւնը Օվէր-
նիէի մէջ տեղի կ'ունենայ կայսերական կառավարու-
թեան ժամանակ:

«Աճը կարծեմ թէ բնական և լակոնական է, և
կրնայ արժէք մը ունենալ: Չորս տեղ երգի տուներ
կան:

«Այս թատերգութեան մէջ ծիծաղաշարժ, ան-
կատակ և անակնկալ դէպքերը կը խառնուին բնաւ ո-
րութեանց զանազանութեան և վիպականութեան
գոյնի մը հետ, որով թեթեւակի նկարուած են գոր-
ծողութեան ամէն մէջէ մէջ խառնուող պատահարնե-
րը, գործողութիւն մը որ խորհրդաւորապէս կը յա-
ռաջանայ, և որ յանկարծական փոփոխումներէ ետք
կը վերջանայ տեսարանի բազմաթիւ և փառաւոր իրո-
ղութիւններով:

«Գլխաւոր նպատակս է յողեցնել այն փափաքը
որով հետզհետէ կը վառի մեր դարուն մարգը, այ-
սինքն մօտան, այն անհեթեթ և այլանդակ հողմա-
ցոյցը որ ամէն նոր հովին փոփոխութիւն կ'առնէ:

«Թէեւ թատերգութիւնս այս կատարելութիւն-
ները ունի, բայց և այնպէս կը վախնամ որ առանձ-
նաշնորհեալ հեղինակներուն նախանձառութիւնը,
ինքնամոլութիւնը թերեւս պիտի կրնայ զիս արտաք-
սել տալ թատրոնէն, վասնզի գիտեմ այն ամէն դառ-
նութիւնները զոր կը ճաշակեն նորեկները:

«Պ. Բապուրժօ, դուք գրագէտներու լուսաւոր
պաշտպանը ըլլալու իրաւացի համբաւը ունիք. ահա
այս համբաւէն խրախուսելով կը ղրկեմ ձեզ աղջիկս
որ մեր չքաւոր վիճակը պիտի նկարագրէ ձեզ և պիտի
ըսէ թէ ինչպէս առանց հացի և կրակի մնացած ենք
այս ձմեռնային եղանակին մէջ:

«Կը փափաքիմ ձեր անունին նուիրել թէ՛ այն
թատերգութիւնս և թէ՛ այսուհետեւ գրելիքներս ա-
ղաչելով որ հաճիք ընդունիլ իմ այս ակնածական
նուէրս. սակա կ'ապացուցանէ թէ որքան կ'ուզեմ
ձեր վահանին ներքեւ ապաւինելու և հեղինակու-
թիւններս ձեր անունին պաշտպանութեան ներքեւ
դնելու պատիւով փառաւորիլ: Եթէ կը հաճիք պըզ-
տիկ նուէրով մը պատուել զիս, անմիջապէս պիտի
սկսիմ տաղաչափական երգ մը յօրինելու պարապիլ՝
երախտագիտութեանս հաւաստիքը ձեզ նուիրելու
համար:

«Այս երգը զոր կրցածիս չափ պիտի աշխատիմ
անթերի կերպով հեղինակելու, թատերգութեան
սկիզբը և տեսարանին վրայ կարդացուելէ առաջ ձեզ
պիտի ղրկուի:

«Կը համարձակիմ յարգանացս հաւաստիքը նուի-
րելու:

«Առ Պարոն

և Տիկին Բապուրժօ.

«ժԱՆՖԼՕ» գրագէտ

«Յ. Գ.— Գէթ երկու ֆրանք ըլլայ, շնորք ըրէք:

«Ներեցէք անձամբ չի գալուս և աղջիկս զրկելուս
համար, վասնզի, հագուստի տրտմալի տրտմալի պատ-
ճառներ զիս կ'արգիլեն դուրս ելլելու...»:

Մարիուս վերջապէս չորրորդ նամակն ալ բացաւ . հասցէն էր .

«Առ Պարոն բարերար Սէն-Փազ տիւ Հօ-Բա եկեղեցւոյ» :

Նամակը յետագայ տողերը կը պարունակէր .

«Բարերար մարդ ,

«Եթէ կը զիջանիք աղջկանս հետ դալ , թշուառ աղէտք մը պիտի տեսնէք , և վկայագիրներս պիտի ցուցունեմ ձեզ :

«Երբ պիտի տեսնէք այս վկայագիրները , ձեր առատաբուն սիրածը զգալի բարեսիրութեան զգացումով մը թունտ պիտի ելլէ , վասնզի ճշմարիտ փիլիսոսփաները միշտ բուն կերպով կը յուզուին :

«Հաւանեցէ՛ք , կարեկից մարդ , թէ պէտք է առնագորոյն հարկ մը զգալ , և թէ միսթարութիւն մը գտնելու համար շատ ցաւալի բան է ապացոյցով հաստատել այս հարկը , իբր թէ ազատ չլլայինք վշտաբեկ տառապելու և անսնունդ մնալով մեռնելու՝ սպասելով որ սիոփում մը գտնէ մեր թշուառութիւնը : Ճակատագիրներն ոմանց համար շատ աղէտաբեր և ոմանց համար շատ աղէտաբեր և ոմանց համար շատ առատաձեռն կամ պաշտպան են :

«Ձեր ներկայութիւնը կամ նուէրը կը սպասեմ , եթէ կը հաճիք նուէր մը ընելու , և կ'աղաչեմ որ ընդունիք իմ յարգանաց հաւաստիքը , որով

«Մնամ , ո՛ր ստուգիւ մեծ անձն մարդ

«ամենախոնարհ և ամենահնազանդ ծառայ ձեր

«Բ. ՅԱՊԱՆԹՈՒ» դերասանապետ

Մարիուս այս չորս նամակները կարգալէն ետք առջի դիտցածէն աւելի բան մը չիմացաւ :

Նախ ստորագրողներուն և ոչ մէկը իր հասցէն նշանակած էր ստորագրութեանը քով :

Երկրորդ կ'օրեւար թէ այս նամակները չորս զանազան անձերու , այսինքն Տօն Ալվարէզի , կին Պալիզար կնոջ , Ժանֆլօ գրագէտին և Ֆապանթու դերասանապետին կողմէն գրուած էին , բայց զարմանալի է որ այս նամակներուն չորսն ալ միեւնոյն գիրով գրուած էին :

Ասկէ կը կարծուէր թէ չորսն ալ միեւնոյն անձին կողմէ զրկուած էր . ուրիշ ի՞նչ հետեւութիւն կարելի էր հանել :

Այս կարծիքը աւելի իրաւանման կ'երեւար ուրիշ պատճառով մըն ալ . չորս նամակին թուղթն ալ միեւնոյնն էր , այսինքն ստորին և դեղին . չորսն ալ միեւնոյն ծխախոտի հոտը ունէր , և՛ թէեւ յայտնապէս կ'երեւար թէ ոճը փոփոխելու ջանք մը եղած է , սակայն միեւնոյն ուղղագրական սխալները չորսին մէջն ալ խորին հանդարտութեամբ մը կ'արտադրուէին , և Ժանֆլօ գրագէտը սպանիացի գնդապետէն ոչ նըւազ ուղղագրական սխալներ ըրած էր (բնագրին մէջ) :

Անօգուտ աշխատանք էր այս պզտիկ հանելուկը լուծելու նկրտիլը :

Եթէ գետնէն գտնուած չլլային նամակները , կրնար կարծուիլ թէ միամիտներու քիթէն բռնելու համար գրուած էին անոնք :

Մարիուս շատ արաւում ըլլալով չէր կրնար աղէկ միտքով առնել նաեւ դիպուածին մէկ կատակը և ներել այն խաղը զոր կ'երեւայ թէ փողոցին քարայտակը կ'ուզէր խաղալ իրեն :

Մարիուս կը կարծէր թէ ինք աչք-կապուկ մըն էր չորս նամակներուն մէջ՝ որոնք զինքը կը ծաղրէին :

Մանաւանդ թէ ամենեւին նշան մը չկար հաս-
տատելու համար թէ անոնք կը վերաբերէին այն նոս-
րատի աղջիկներուն, որոնց հանդիպած էր Մարիուս
պուլփարին վրայ:

Վերջապէս յայտնապէս կ'երեւար թէ կարեւորու-
թիւն չունեցող թուղթեր էին այն նամակները:

Մարիուս նորէն պահարանին մէջ դրաւ զանոնք,
մեկզի նետեց և պառկեցաւ:

Առտուն ժամը եօթին ելլելէն և նախաճաշիկը ը-
նելէն ետք աշխատիլ սկսելու կը պատրաստուէր, կա-
մաց մը իր սենեակին դուռը զարնուեցաւ:

Մարիուս բան մը չունենալուն համար բանալին
գուռին վրայէն հանած չէր. երբեմն և շատ քիչ ան-
գամ կը հանէր, և այն՝ երբ ստիպողական գործի մը
պարապելու ըլլար:

Մանաւանդ թէ գուրս ելած ժամանակները ան-
գամ բանալին կղպակին վրայ կը թողուր:

— Բան պիտի գողցնես, կ'ըսէր Պուրկօն խա-
թունը:

— Ի՞նչս պիտի գողցնեմ, կը պատասխանէր Մա-
րիուս:

Սակայն ստոյգ է թէ օր մը Մարիուսին զոյգ մը
հին կօշիկը գողցուած էր ի մեծ յաղթանակ Պուրկօն
խաթունին:

Սենեակին դուռը անգամ մըն ալ զարնուեցաւ
առաջուան պէս խիստ կամաց մը:

— Մտի՛ր, ըսաւ Մարիուս:

Դուռը բացուեցաւ:

— Ի՞նչ կ'ուզես, Պուրկօն խաթուն, հարցուց
Մարիուս աչքը առանց վերցնելու իր գիրքերուն և
ձեռագիրներուն վրայէն:

— Ներեցէ՛ք, պարոն... պատասխանեց ձայն մը
որ Պուրկօն խաթունին ձայնը չէր:

Այս ձայնը սուր, տկար, քաշուած եւ թուլցած
ձայն մըն էր, տղի եւ ցօբի խմած ծեր մարդու մը
կերկերուն ձայնին նման ձայն մըն էր:

Մարիուս իսկոյն ետեւը դարձաւ եւ նորատի աղ-
ջիկ մը տեսաւ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Գ.

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՎԱՐԴ ՄԸ

Կիսաբաց դրան սեմին վրայ նորահաս աղջիկ մը
կկցած էր:

Վերնայարկի երգն ուր լոյս կ'երեւար, ձիշտ
դրան դէմն էր եւ տօգոյն լուսով լը կը լուսաւորէր
այս կերպարանքը:

Տօգոյն, վտիտ եւ օսկերուտ անձ մըն էր անձ, եւ
մարմինին վրայ՝ որու մերկութիւնը կը սարսօէր եւ
կը սառէր, չապիկէ եւ միջազգեստէ մը ի դատ ոչինչ
կար:

Գօտիի տեղ չուան մը, գրակի տեղ նոյնպէս չուան
մը, սրածայր ուսեք որոնք չապիկէն գուրս կ'ելլէին,
խարտիչանման եւ աւշայի՛ն տօգու՛նութիւն մը, հոս

դագոյն անրակներ, կարմիր ձեռքեր, կիսաբաց եւ աւերուեն բերան մը, ակօաներու պակասութիւն. աչքը մթին, յանդուգն և ստորին, ազագուն երիտասարդուհիի մը ձեւերը եւ ամբարիշտ պառաւի մը նայուածքը, յիսնամեայ հասակի հետ խառնուած տասնըհինգամեայ հասակ մը. այն արարածներէն մէկը որոնք տկար ու միանգամայն սոսկալի են եւ որոնք սարսուռ կռտան տեսնողին եթէ չկրնան լացընել զայն. ահա այս էր Մարիուսի դրան շեմին վրայ սպասող աղջկան նկարագիրը:

Մարիուս ելած էր եւ տեսակ մը շուարուժով այս աղջկան կը նայէր որ երազներու մէջէն անցնող ըստուերին ձեւերուն գրեթէ համատիպն էր:

Տեսնողը կսկիծ մը կը զգար մանաւանդ դիտելով թէ այս նորատի աղջիկը տղեզ ըլլալու համար եկած չէր աշխարհ:

Իր առաջին մանկո թեան մէջ կ'երեւայ թէ աղւորութիւն անգամ ունեցած էր:

Նորահասութեան գեղեցկութիւնը տակաւին կը կուէր շուայտոթեան և աղքատութեան կանխահաս և սոսկալի ծերութեան դէմ: Այս տասնըվեցամեայ դէմքին վրայ գեղեցկութեան մնացորդ մը կը մեռնէր այն տոգոյն արեւին նման որ ձմեռնային օրուան մը արշալոյսին ժամանակ սոսկալի ամպերու ներքեւ կը մարի:

Այս դէմքը բոլորովին անծանօթ չէր Մարիուսի: Կը կարծէր Մարիուս թէ տեղ մը տեսած է զայն:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, օրիորդ, հարցուց:

Նորատի աղջիկը արբշիւ թիապարտի մը ձայնով պատասխանեց.

— Ձեզ նամակ մը բերի, պարոն Մարիուս:

Երիտասարդուհին Մարիուսին անունը տալով կը խօսէր, հետեւաբար Մարիուս առանց տարակուսելու

հասկցաւ թէ իրօք զինքը տեսնելու եկած էր ան, բայց ո՞վ էր այս աղջիկը. ի՞նչպէս գիտէր իր անունը:

Ներս մտաւ աղջիկը առանց սպասելու որ Մարիուսէն հրաւէր բնդունի ներս մտնելու:

Ներս մտաւ վստահութեամբ՝ սենեակին ամէն կողմը և դեռ չտկուած անկողնին նայելով տեսակ մը սրտաճմլիկ համարձակութեամբ:

Ոտքերը բոպիկ էին: Միջագգեստին լայն ծակերէն անոր երկայն սրունքը և նիհար ծունկերը կը տեսնուէին: Աղջիկը ցրտահար կը սարսուար:

Իրօք ձեռքը նամակ մը կար, զոր Մարիուսին տուաւ:

Մարիուս այս նամակը բանալով դիտեց որ լայն և ահագին նշխարը տակաւին թաց էր: Ըսել է թէ նամակը հեռու տեղէ եկած չէր կրնար: Մարիուս հետեւալ տողերը կարդաց.

«Միրելի դրացիդ իմ երիտասարդ,

«Իմացայ ձեր ինձի բրած բարիքը, իմացայ թէ վեց ամիս առաջ սենեակիս վարձքը վճարեք էք: Կ'օրհնեմ զձեզ, ո՞վ երիտասարդ: Առջինեկ աղջիկէս պիտի իմանաք որ երկու օրէ ի վեր առանց պատառ մը հացի մնացած ենք, չորս հոգի և հիւանդ կիսո: Եթէ միաքովս խաբուած չեմ, կարծեմ կը պարտաւորիմ յուսալ թէ ձեր վե՛հ սիրաբ պիտի գթայ մեր այս վիճակին վրայ և ձեզ ինձ նպաստաւոր ըլլալու և թեթեւ ոգորմութիւն մը տալու փափաքը պիտի ներշնչէ:

«Մնամ այն յարգալի ակնածութեամբ, զոր կը պարտաւորինք մարդկութեան բարերարներուն:

«ԺՕՆՏՐԷԹ»

«Յ. Գ. Աղջիկս ձեր հրամանին պիտի սպասէ, սիրելի պարոն Մարիուս:

Առջի գիշերուընէ ի վեր Մարիուսին ուշը գրաւող մթին գէպքին մէջ այս նամակը նմանեցաւ նկուզի մը մէջ վառուած ճրագի մը: Ամէն բան յանկարծ լուսաւորուեցաւ:

Նամակը՝ կուգար միւս չորս նամակներուն տես զէն: Միեւնոյն գիրը, միեւնոյն թուղթը, միեւնոյն ծխախոտի հոտն էր:

Հինգ նամակ, հինգ պատմութիւն. հինգ անուն, հինգ ստորագրութիւն, և միայն մէկ ստորագրող կար: Տօն Ալվարէզ սպանիացի գնդապետը, Պալիզար անուն գփբախտ մայրը, բանաստեղծ Փանֆիլօ և ծերունի թատրերգու դերասանապետ Ֆապանթու Փօնտրէթի կ'անուանուէին, եթէ սակայն նոյնիսկ Փօնտրէթի անունը իրօք Փօնտրէթ էր:

Մարիուս երկար մանակէ ի վեր թէեւ այս խարխուլ տունը կը բնակէր, բայց՝ ինչպէս ըսինք արագէն, խիստ քիչ անգամ առիթ ունեցած էր տեսնելու, ընդհամարելու իսկ իր ամենատրուպ գրացիները: Միտքը ուրիշ տեղ էր, և մարդուս միտքը երբ ուրիշ տեղ կը շրջի, նայուածքն ալ հոն կը շրջի: Շատ անգամ նրբանցքին մէջ և սանդուխին վրայ Փօնտրէթներու հանդիպած էր, բայց ասոնք իրեն համար ուրիշ բան չէին եթէ ոչ դիմաստուերներ, այնքան ուշադրութիւն չէր բրած որ առջի օր երեկոյեան ժամանակ ընդհարում մը ունեցած էր Փօնտրէթի աղջիկներուն հետ առանց ճանչնալու զանոնք. ըստ որում յայտնի է թէ անոնք էին պուլվարին վրայ իրեն հանդիպող աղջիկները, և թէ տեսնելով այն աղջիկը որ հիմա իր սենեակը մտած էր, պփռումով և կարեկցութեամբ համակուած միջոցին մեծ դժուարութեամբ և անորսօ շապէս կրցած էր յիշել թէ տեղ մը հանդիպած էր անոր:

Հիմա Մարիուս ամէն բան յայտնապէս կը տես-

ներ, կը հասկնար թէ իր Փօնտրէթ անուն գրացին յետին կարօտութեան մէջ բարերար անձերու գթասիրութեանէն շահ հանելու արհեստը ունէր. թէ հասցէներ կ'առնէր, և թէ կեղծ ստորագրութիւններով նամակներ կը գրէր այնպիսի անձերու, զոր հարուստ և գթոտ կը կարծէր. նամակներ, զոր իր աղջիկները կը տանէին՝ վտանգը և պատասխանատուութիւնը իրենց վրայ ունենալով. վասնզի այս հայրն իր աղջիկները վտանգի դնելու վիճակին հասած էր ալ. ճակատագրին հետ խաղ մը կը խաղար և ստակին տեղ այս աղջիկները կը դնէր խաղին մէջ:

Մարիուս այս թշուառուհիներուն առջի օրուան փախուստը. շնչասպառութիւնը, սարսափը և արկօթեան խօսքերը յիշելով ըստ տյնմ գատելով կը հասկընար թէ անոնք հաւանօրէն չգիտեմ ի'նչ տխուր արհեստ մըն ալ կը բանէին, և թէ այս ամէն իրերէն մարդկային ընկերութեան արդի վիճակին մէջ երկու տեսակ թշուառ արարածներ դոյացած էին, որոնք ոչ մանուկ, ո'չ աղջիկ և ոչ ալ կին էին, այս տեսակ մը պիղծ և անմեղ հրէշներ, զոր թշուառութիւնը արտադրած էր:

Տրամելի արարածներ, որոնք ո'չ անուն, ոչ հասակ և ոչ սեռ ունին. որոնց համար ո'չ բարին և ոչ չարը հնարին է, և որոնք մանկութեան հասակէն ելլելով այս աշխարհի մէջ արդէն բան մը չունին, ո'չ ազատութիւն, ո'չ առաքինութիւն ոչ պատասխանատուութիւն:

Հոգիներ որոնք երէկ փթթած և այսօր թօշնած են փողոցը նետուած այն աղիկներուն պէս զոր ամէն տիղմերը կը թառամէ ինն մինչեւ որ անիւր մը ներքեւ ճնշուին:

Սակայն մինչդեռ Մարիուս անդուլ աղջկանը կը
ԹՇՈՒՍՈՒՆԵՐ (Ը. 2.)

նայէր զարմանքով և ցաւով, նորատի աղջիկը ճիւղազային յանդգնութեամբ մը վերնայարկին մէջ կ'երթեւեկէր:

Հոն հոս ժուռ կուգար առանց հոգ ընելու իր մերկութիւնը:

Իր քակուած և պատառուած շապիկը երբեմն գրեթէ մինչեւ մէջքը կ'իյնար:

Աթոռները կը շարժէր, դարանի վրայ դրուած պածուճանքի առարկաները կը խառնէր, Մարիուսի զգեստներուն կը դպչէր, հոն հոս ինչ որ կար, հետաքրքրութեամբ կը քննէր:

— Ահա հայելի մը ըսաւ նորատի աղջիկը:

Եւ սենեակին մէջ առանձին ըլլալու պէս՝ ակասներով սկսաւ երգախառն զաւեշտի կտորներ, գուարթուն հագներգներ երգել որոնք ա՛ որ կեկորդային և բիրտ ձայնովը սոսկալի եղանակ մը կը դառնային: Այս յանդգնութեան տակ չգիտեմ ի՛նչպիսի զգուշութիւն, խոզվութիւն և խոնարհութիւն մը կ'ընդունէր:

Լրբութիւնը ամօթ մըն է: Ամենատխուր բան մըն էր տեսնել թէ այս աղջիկը ինչպէս Մարիուսի սենեակին մէջ կը զրօսնուր և կարծես թէ կը թրչտէր յոյսէն խրոչող կամ թեւաբեկ թռչունի մը շարժումներով:

Մարդս կը զգար թէ այս նորատի աղջիկը եթէ ուրիշ տեսակ կրթութիւն և ճակատագիր ունեցած ըլլար, իր գուարթ և համարձակ ընթացքը կրնար քաղցր և սիրուն բան մը ըլլալ:

Կենդանիներուն մէջ բնաւ ծովարձիւի մը փոխուիք այն արարածը որ ազաւնի մը ըլլալու համար ծնած է:

Այս փոփոխութիւնը միայն ժարգերու մէջ կը տեսնուի:

Մարիուս կը մտախոհէր, եւ կը թողուր որ աղջիկը ուզածը ընէ:

Սեղանին մօտեցաւ նորատի աղջիկը:

— Ա՛հ, ահա՛ գիրքեր, բաւա:

Նշույ մը անցաւ անոր ազօտ աչքին մէջէն:

— Կարգալ գիտե՛մ ես, կրկնեց, եւ իր ձայնը բանի մը նկատմամբ պարծենայու երանութիւնը կ'արտայայտէր, երանութիւն զոր չկայ ժարգային արարած մը որ չզգայ:

Սեղանին ըրայ բացուած գիրքը առաւ ուժգնակի, եւ գիւրտութեամբ կ'ըզաց:

«... Պօտիււն զօրապետը հրաման բնդունեց իր վաշտին հինգ գո նգերովը Ուկոմօնի գեակին տիրել որ Վաթերլոյի դաշտին մէջտեղն է...»:

Ընթերցումը բնդմիջելով պօռաց:

— Ա՛հ, Վաթերլո, գիտե՛մ ասոր ի՛բն ըլլալը:

Պատերազմ մըն է որ ասկէ առաջ տեղի ունեցաւ: Հայրս ալ այս պատերազմին մէջը կար: Հայրս բանակներուն մէջ զինուորութիւն ըրած է: Մենք ամենքս ալ ընտանիքով հանդերձ հաւատարիմ պօսաբարթեան ենք դիտէ՛ք: Վաթերլոն Անգլիացիներուն դէմ պատերազմ մըն էր:

Վար դրաւ գիրքը, գրիչ մը առաւ և պօռաց:

— Գրել ալ գիտե՛մ:

Գրիչը մեկանին թաթխեց, եւ դէպի Մարիուսին դառ ալով:

— Կ'ուզէ՞ք տեսնել: Ահա՛ խօսք մը գրե՛մ տեսնելու համար:

Եւ առանց ժամանակ տալու Մարիուսին որ պատասխանէ, սեղանին վրայ դրուած թերթ մը ճերմակ թուղթին վրայ գրեց:

«Փայտուորները եկան»:

Ապա գրիչը նետեւելով:

— Ուզղագրական սխալ չկայ, ըսաւ կրնանք նայիլ: Քոյրս և ես կրթութիւն առած ենք: Ինչ որ ենք հիմա, նոյնն եղած չէինք միշտ: Մեր առջի վիճակին նայելով պէտք չէր որ հիմա մենք...

Հոս ընդմիջեց իր խօսքը, մթին բերք Մարիուսին վրայ յառեց և քահ քահ խնդալով, վա՛շ, ըսաւ այնպիսի հնչումով մը որ ամէն անամօթութիւններէ զսպուած ամէն վիշտերը կը պարունակէր:

Եւ ապա սկսաւ ակոսաներովը յետագայ խօսքերը երգել զուարթ եղանակով մը:

Նօթի եմ, հայր իմ,
Սակայն հաց չունիմ.
Կը մտիմ, մայր իմ,
Բայց զգեստ չունիմ:
Ցուրտէն դողայ
Թող Երանիկ,
Եւ հեծկլտայ
Ապերջանիկ:

Հազիւ թէ լմնցուցած էր այս երգը, և ահա՛ պտոսց.

— Երբեմն թափոն կ'երթա՞ք, պարոն Մարիուս: Ես կ'երթամ: Պզտիկ եղբայր մը ունիմ, որ դերասաններուն հետ բարեկամ է և որ երբեմն տոմսակ կուտայ ինծի: Օրինակի համար վերնատուններու բազմոցները չեմ սիրեր, վասնզի այս բազմոցներուն վրայ նստողը նեղութիւն կը կրէ, հանգիստ չունենար: Թափոններու վերնատունները երբեմն բիրտ մարդեր կ'ըլլան, նաեւ այնպիսի մարդեր որոնցմէ սրիկայութիւն կը բուրէ:

Յետոյ Մարիուսի նայեցաւ, տարօրինակ կերպաքանք մը առաւ և ըսաւ անոր.

— Պարոն Մարիուս, գիտէ՞ք որ դուք խիստ աղւոր տղայ մըն էք:

Եւ ահա նոյն միջոցին երկուքին միաքէն միեւնոյն բանը անցնելով, աղջիկը ժպտեցաւ, Մարիուս ալ կարմրեցաւ:

Աղջիկը Մարիուսին մօտեցաւ և ձեռքը անոր ուսին վրայ դնելով, ըսաւ.

— Ինծի ուշադրութիւն չէք ըներ, բայց ես կը ճանչնամ ձեզի, պարոն Մարիուս: Հոս երբեմն սանսգուխին վրայ կը տեսնեմ ձեզի, երբեմն ալ երբ Աւրետերլիցի կողմերը կը պտըտիմ, կը տեսնեմ որ այն կողմը բնակող Մապէօֆ ախպար անուն մէկու մը տունը կ'երթաք: Այդ գիտախորեւ ժազերը շատ աղէկ կը վայելեն ձեզ:

Աղջիկը թէեւ կը ջանար խիստ մեղմիկ հանել ձայնը, բայց չէր կրնար. փոխանակ մեղմովին ելլելու միմիայն ցածէն կ'ելլէր ձայնը:

Բառերուն մէկ մասը կոկորդէն մինչեւ շուրթերը գալը անհետ կ'ըլլար այն պակաս խաղերուն նման որոնց ձայնը չի լսուիր դաշնակի մը ստեղնաչարին վրայ:

Մարիուս ետ քաշուած էր լոռիւսան.

— Օրիո՛րդ, ըսաւ անտարբեր ծանրութեամբ մը, ծրար մը կայ հոս որ կարծեմ ձերն է: Ներեցէք որ ձեզ յանձնեմ զայն:

Եւ երկնցուց պահարանը որու մէջն էին չորս նամակները:

Աղջիկը ձեռքերը մէկգմէկու զարկելով պոռաջ.

— Որքա՛ն փնտռեցինք ատիկա:

Ապա ծրարը առաջ ուժգնակի և պահարանը բացաւ ըսելով.

— Փա՛ռք քեզ Աստուած: Որքան փնտռեցինք ես և քոյրս: Ըսել է դուք գտաք ատիկա. պուլվարին

վրայ գտաք, այնպէս չէ՞. անշուշտ պուլվարին վրայ
 գտած ըլլալու էք: Հոն ինկած պիտի ըլլայ երբ վա-
 զելով կ'երթայինք. ձգողը քոյրիկս է. խեղ: Երբ
 տուն եկանք, չգտանք ծրարը, և չուզելով պարապ
 տեղը, բոլորովին պարապ տեղը, բացարձակապէս պա-
 րապ տեղը ձեռ ուտել, ըսինք թէ նամակները տա-
 ըինք որոնց որ ուզողուած էին, և թէ «Աստուած
 տա՛յ» ըսին մեզ: Ահա՛ ուրեմն այն խեղճ նամակնե-
 ըը: Բայց ուրկե՞ հասկցաք թէ իմս էին անոնք: Հա՛,
 աղէկ մինքս եկաւ, գիրէն հասկցած էք: Ըսել է թէ
 դուք էիք այն անձը որու զարկինք երէկ գիշեր երբ
 կ'անցնէինք: Յանցանքը մերը չէր. մութին չկրցանք
 տեսնել: Միթէ կրթեալ մըն էր ան, հարցուցի քրո-
 շըս: Կարծեմ թէ կրթեալ մըն էր, ըսաւ ինձի քոյրս:

Սակայն այսպէս խօսելով բացած էր այն ազեր-
 սազիրը, որու հասցէն էր.

«Ա՛ս պարոն բարերար Ան-ժագ-տիւ-Հո-Բա ե-
 կեղեցւոյ»:

— Ահա՛ ասիկա այն՝ ձերինն է որ ժամ կ'երթայ,
 ըսաւ: Հիմա ժամանակն է տանելու: Երթամ տանիմ:
 Գուցէ բան մը տայ, որով կարենանք նախաճաշել:

Յետոյ սկսաւ խնդալ և շարունակեց.

— Եթէ այսօր նախաճաշելու ըլլանք, ինչ ըրած
 պիտի ըլլանք, գիտէ՞ք: Մեր առջի օրուան նախա-
 ճաշիկը, առջի օրուան բնթրիքը, երէկուան նախա-
 ճաշիկը, երէկուան բնթրիքը ամէնը մէկ անգամով
 ըրած պիտի ըլլանք՝ եթէ այս առաւօտ նախաճաշելու
 ըլլանք: Հա՛, հա՛, մեզի՞ ինկեր է ատոր հոգը, գա-
 ցէ՞ք անօթի սատկեցէ՞ք, շունե՛ր:

Մարիուս այս խօսքին վրայ յիշեց թէ թշուա-
 սուհին իր սենեակը ողորմութիւն ուզելու համար ե-
 կած էր:

Ժիլէն խառնեց, բայց բան մը չկար գրպանը:

Երիտասարդուհին կը շարունակէր, և կարծես
 Մարիուսին ներկայութիւնը մոռնալով, կը խօսէր:

— Երբեմն գիշերները կը ձգեմ կ'երթամ: Երբեմն
 ալ տուն չեմ գառնար: Երբ տակաւին այս տունը ե-
 կած չէինք: Անցած տարի ձմեռը կամուրջներուն կա-
 մարներուն տակ կը բնակէինք: Հոն քով քովի կը
 կենայինք չսառելու համար: Պզտիկ քոյրս կուլար:
 Ո՛րքան տրտմայի բան է ջուրը: Երբ կը մտածէի գե-
 ար նետուիլ և խզողիլ, չէ ջուրը շատ պաղ է. կ'ը-
 սէի: Երբ որ սիրտս ուզէ, մինակս կ'երթամ ուր որ
 երթամ, երբեմն ալ խրամներով մէջ կը քնանամ: Գի-
 տէ՞ք որ գիշերը երբ պուլվարին վրայ կը քայեմ, կը
 կարծեմ թէ ծառաները երեքժամիններ են, կը կարծեմ
 թէ սեւաթոյր և մեծ տուները Նօթրը-Տամի աշտա-
 րակներն են, կ'երեւակայեմ թէ ձերմակ պատերը գեա-
 են, և կ'ըսեմ իւրովի. Ա՛հ, անա ջուր կայ հոն: Ատ-
 ղերը յո՛սալառութեան կանթեղներու պէս կ'երեւան.
 Կարծես թէ կը ծխեն և հոգէն կ'անցնին, այն ատեն
 կը շուարիմ կը փնտ, կը կարծեմ թէ խել մը ձիեր
 ազանջիս մէջ կը հեւան: Չայներ կը լսեմ որոնք եր-
 գեհոններու և վանարանի մեքենաներու ձայներ են,
 ինչ են, ես ալ չգիտեմ: Կը կարծեմ թէ ետեւէս քա-
 րեր կը նետուին, ուստի կը փախչիմ առանց գիտնա-
 յու. ամէն բան կը գառնայ, ամէն բան կը գառնայ:
 Մարգո երբ բան մը չուտեր, ի՛նչ ըլլալը ինչն ալ
 չգիտէ:

Յետոյ մոլորագին կերպով մը Մարիուսին նայե-
 ցաւ. Մարիուս իր գրպանները փորելով, խառնելով
 վերջապէս կրցած էր հինգ ֆրանք և ժամանակեց սու-
 դումարել: Նոյն միջոցին աշխարհի մէջ իր բոլոր
 ունեցածը այս գումարն էր միայն: — Ահա այս օր-
 ուան ընթրիքիս համար, ըսաւ մտովի, վաղը Ատտ-
 ուած ողորմած է: — Տասնըվեց սուն իրեն պահեց և

հինգ ֆրանքը աղջկան տուաւ: Աղջիկը առաւ դրամը:

— Լա՛ւ, ըսաւ, արեւ կայ վրան:

Եւ իբր թէ արեւը անոր ուղեղին մէջ արկօթեան բառերու ձիւնակոյտեր հալեցնելու յատկութիւնն ունենար, սկսաւ պոռալ:

— Հի՛նգ ֆրանք. իրաւ որ արեւի պէս փայլելուն է. վրան թագաւոր մը կայ. ի՛նչ աղւոր ստակ. բարեսիրտ մարդ մըն էք դուք. շնորհակալութիւն մեծապէս: Ապրին աղքատասէրները, Երկու որ հաց պիտի ուտենք, միս ալ պիտի ուտենք, պանիր ալ, պատուական պիտի կշտանանք:

Շապիկը ուտելուն վրայ վերցուց, յարգանօք բարեւեց Մարիուսը, յետոյ ձեռքով ընտանեբար նշան մը ըրաւ, և զէպի դուռը ուղղուեցաւ, ըսելով.

— Մնաք բարով, պարոն: Հոգ չէ: Երթամ ձերս փանեմ:

Անցած միջոցին դարանին վրայ չորաբեկ հացի կեղեւ մը նշմարեց որ կը բորբոսէր փոշիին մէջ. յարձակեցաւ այն հացի կեղեւին վրայ և խածաւ մրմոսալով. — Գէշ չէ ասիկա, կարծր է, ակռաներս կը խորտակէ:

Յետոյ դուրս ելաւ:

Գ | Ո | Ի | Խ | Ե

ՆԱԽԱԽՆԱՄՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒԹԱՅԱՍԱԿԸ

Մարիուս հինգ տարիէ ի վեր աղքատութեամբ զրկուժով, չքաւորութեամբ իսկ ապրած էր, բայց հիմա նշմարեց որ իրական թշուառութիւնը տակաւին չէր ճանչցած:

Դեռ հիմա կը տեսնէր բուն թշուառութիւնը: Պահ մը առաջ իր առջեւէն անցնող այն ճիւղին էր բոն թշուառութիւնը:

Եւ իրօք, ո՛վ որ միայն մարդու թշուառութիւնը տեսած է, բան մը չէ տեսած. պէտք է տեսնել կնոջ թշուառութիւնը. ով որ միայն կնոջ թշուառութիւնը տեսած է, բան մը չէ տեսած. պէտք է տեսնել մանկան թշուառութիւնը:

Երբ մարդս վերջին ծայրը հասած է, կը ստիպուի նաեւ վերջին ապաւեններու դիմել: Վա՛յ այն անպաշտպաններուն որ այսպիսի մարդու մը բոլորտիքը կը գտնուին:

Աշխատութիւն, վարձք, հաց, կրակ, խրախոյս, արամադրութիւն, վերջապէս ամէն բան կը պակսի իրեն համար:

Արեւին ճառագայթը կարծես կը խաւարի դուրսը:

բարոյական լոյսն ալ ներսը կը մարի. այս կրկին մթութեան մէջ մարդս կնոջ և մանկան տկարութեան կը հանդիպի, և զանոնք խայտառակութեանց կը վարժեցնէ բռնապէս:

Այն ատեն հնարին կ'ըլլան ամէն պժգալի իրեքը: Յուսահատութիւնը կը շրջապատուի զիւրաբեկ միջնորմներէ որոնց ամէնն ալ մոլութեան կամ ոճիրի վրայ կը նային:

Առողջութիւնը, երիտասարդութիւնը, պատիւը, անարատ մարմինին սրբաւէտ և անընդել փափկութիւնները, սիրտը, կուտութիւնն ու անօթխածութիւնը, որ հոգիին կեղեւն է. աղետալի կերպով կը շոշափուին այն խարխափումէն որ ապրելու միջոցներ կը փնտոէ, որ խայտառակութեան կը հանդիպի և որ կ'ընդունի այն խայտառակութիւնը:

Հայր, մայր, մանուկ, եղբայր, քոյր, մարդ, կին, աղջիկ, ամէնքն ալ կը հաւանին, և՛ գրեթէ հանքային կազմութեան մը պէս՝ իրարու հետ կը շաղուին սեռերու, ազգականութեանց, հասակներու, նշաւակութեանց և անմեղութեանց այս միգապատ խառնուրդին մէջ:

Իրարու հետ կոնակ կոնակի տալով տեսակ մը ողորմելի ճակատագրի մէջ կը կծկուին:

Ո՛ր թշուառներ, քանի՞ն տժգոյն, որքան ցըրտահար կը տառապին:

Կարծես թէ այնպիսի մոլորակի մը մէջ են, որ մեզմէ շատ աւելի հեռու էր արեւէն:

Այս երիտասարդուհին Մարիուսի համար խաւաքին կողմէն եկած տեսակ մը առաքելուհի եղաւ:

Այս առաքելուհին խաւարին մէկ կողմը ամբողջապէս յայտնեց անոր:

Մարիուս գրեթէ ինքզինքը մեղադրեց իր խելքը միտքը մտախոհութեան և սիրոյ տուած ըլլալուն հա-

մար, վասնզի այն պատճառաւ մինչև հիմա ժամանակ ունեցած չէր անգամ մը իր դրացիները նկատելու:

Անոնց բնակարանի վարձքը վճարած ըլլալը մեքենական յօտարութիւն մըն էր. ամէն մարդ կրնար այս յօտարութիւնը ունենալ. բայց Մարիուս կը պարտաւորէր աւելի անձ բան մը ըրած ըլլալ:

Ի՛նչ պատուով մը միայն բաժնուած մնալ այն լքեայ անձերէն, որոնք կենդանի մարդերէ հեռու և խաւարի մէջ խարխափելով կ'ապրին, առանց զպիլ մարդկային սեռի շղթային կերպիւ իւրիք յետին օղակը ըլլալ անոնց մօտ, իր քով անոնց ապրելը՝ կամ լաւ եւս է ըսել՝ հոնչելը լսել և ամենեւին ուշադրութիւն չընել. ամէն օր. ամէն վայրկեան պատին ետեւէն անոնց քայելը, երթալը, գալը, խօսիլը լսել և՛ ականջ չտալ. անոնց խօսքերը հեծումներ պարունակեն, և այս հեծումները չլսելով միտքը ուրիշ տեղ տալ, երազներու, անհնարին ճառագայթումներու, երեւակայական սիրոյ առարկաներու, յիմարութեանց պարապիլ. այլ սակայն իր քրիստոնեայ եղբայրները, մորապիտաները կը զգային իր քով կը հոգեվարէին, պարապ տեղը կը հոգեվարէին, և ինքն ալ անոնց դժբախտութեան մէկ մասը կը կազմէր, և այն դժբախտութիւնը կը ծանրացնէ:

Վասնզի եթէ անոնք ուրիշ դրացի մը, նուազ ցնորամիտ և աւելի ուշադիր դրացի մը, հասարակ և զթափ դրացի մը ունենային, անշուշտ իրենց չբաւուրութիւնը դիտուած պիտի ըլլար, իրենց կարօտութեան նշանները նշմարուած, և շատ ժամանակէ ի վեր թերեւս պաշտպանուած և ազատուած պիտի ըլլային:

Ստոյգ է թէ անոնք շատ սպակառնուած, շատ խայտառակուած, շատ նուաստացած, շատ պժգալի

իսկ կ'երեւային, բայց հազուադիւտ են անոնք որ կ'իյնան առանց խայտառակուելու. մանաւանդ թէ կէտ մը կայ ուր դժբախտներն ու անուանարկները կը խառնուին և կը չփոթուին բառով մը, աղեալի բառով մը, որ է թշուառներ. որո՞ւն է յանցանքը. և մի՞թէ մարդս ալ աւելի չպարտաւորիր գթալ երբ ա՛լ աւելի խորունկ է այն անդունդը ուր կը գլորի թշուառը.

Մարիուս ինքն իրեն այս յանգիմանութիւնները քնելու միջոցին, ըստ որում կային պարագաներ ուր Մարիուս՝ ամէն ստուգապէս բարեւէր սիրտերու պէս՝ ինքն իր դաստիարակը կ'ըլլար և պէտք եղածէն աւելի կը յանդիմանէր ինքզինքը, Մարիուս, կ'ըսենք, զինքը ժօնարէթի ընտանիքէն բաժնող պատը կը դիտէր իբր թէ կարող ըլլար իր գթալի նայուածքը այս միջնորմին մէջէն անդիի կողմը անցնել և մխիթարել այն թշուառները:

Պատը մարդակներով և նուրբ տախտակներով հիւսուած բռածեփ նուրբ թիթեղ մըն էր, ուր ետեւէն՝ ինչպէս ըսինք՝ միւս սենեակին խօսքերուն ձայններուն չուքը կառարելապէս կը լսուէր: Մարիուսին պէս մտախոհ մը միայն կրնար տակաւին նշմարած չըլլալ այս իրողութիւնը:

Այս պատին վրայ սեւէ թուղթ փակած չէր, ոչ ժօնարէթի կողմէն, ոչ ալ Մարիուսի կողմէ, հետեւաբար պատին անշնորհ շինութիւնը յայտնապէս կը տեսնուէր:

Մարիուս՝ գրեթէ առանց գիտակցութեան այս միջնորմը կը քննէր. մտախոհութիւնը՝ երբեմն մըտքին պէս՝ կը քննէ, կը դիտէ, և կ'որոնէ:

Յանկարծ ոտքի ելաւ Մարիուս, վասնզի պատին վերի կողմը, ձեղունին քով եռանկիւնաձեւ ծակ մը նշմարած էր, որ իրենց մէջ անջրպէս մը ձող երեք

տախտակներէ կը գոյանար: Չկար այն բրածը որ հարկաւ այս անջրպետը գոցած էր, և դարանին վրայ ելլելով այն ծակէն կարելի էր տեսնել ժօնարէթի հիւղակին ներքը:

Կարեկցութիւնն ալ իբր հետաքրքրութիւնը ունի և պէտք է որ ունենայ:

Այն ծակը տեսակ մը յուզայի կը նմանէր: Օգնելու դիտաւորութեամբ դժբախտութեան յուզայաբար նայիլը ներելի է:

— Տեսնեմ քիչ մը թէ ինչ տեսակ մարդեր են և ի՞նչ է անոնց արդի վիճակը. ըսաւ մտապէս Մարիուս:

Դարանին վրայ ելաւ, բիբը ճեղքին մօտեցուց և նայեցաւ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Զ

ՈՐՉԻՆ ՄԷՉ ԳԱՉԱՆԱԵԱՐՈՅ ՄԱՐԳ ՄԸ

Անտառներուն պէս քաղաքներն ալ անձաւորներ ունին ուր կը պահուի ինչ որ ամենաչար և ամենասուսկա ի է:

Միայն թէ քաղաքներուն մէջ ինչ որ այսպէս կը պահուի, անգուժ, աղտեղի և պղտիկ, այսի քն տըզեղ է, մինչդեռ անտառներուն մէջ այսպէս պահուողը անգուժ, վայրենի և մեծ այսինքն գեղեցիկ է: Որչեբու զէմ որչեբ, բայց գաղաններու որչեբը մարդեբու որչեբէն նսխամեծար են:

Խոտոչները խցիկներէն աւելի ազէկ են:

Մարիուսի տեսածն էր խցիկ մը:

Մարիուս աղքատ էր և իր սենեակն ալ չքաւոր, բայց ինչպէս ազնիւ էր իր աղքատութիւնը, նոյնպէս մարուր էր իր վերնայարկը:

Իսկ այն խուցը՝ որու մէջ կը սուզէր հիմա իր նայուածքը՝ գձուձ, աղտոտ, նեխոտ ժանտահոտ, խաւարին և ստորին խուց մըն էր, ուր կարասիի աեղ ոչ այլ ինչ կար բայց եթէ խսիրէ աթոռ մը, կաղ սեզան մը, քանի մը հին խեցիներ, և երկու տեղ երկու

աննկարագրելի խշտեակ. իսկ իբր պատուհան քառասպակեայ երգ մը ունէր զոր սարդոստայններ կը վարագուրէին:

Այս երգէն ճիշդ այնքան լոյս կուգար որքան պէտք է որպէսզի մարդու զէմք մը ուրուականի զէմք մը երեւայ:

Պատերը բորոտ տեսք մը ունէին և ծածկուած էին կարերով և սպիներով՝ սոսկալի հիւանդութիւն մը քաշելով տգեղած զէմքի մը պէս. այս պատերուն վրայ՝ որոնց բժային խոնաւութիւն մը կը հոսէր, տձեւօրէն մրոտուած լրբենի ծրագիրներ կը նշմարուէին:

Մարիուսին բնակած սենեակը աղիւսաչէն յատակ մը ունէր աւրուած. բայց ժօնտրէթի սենեակը ոչ աղիւսէ և ոչ ալ տախտակէ յատակ ունէր. քալողը գետինը խարխուլ տուէին հին գաճին վրայ կը քալէր, որ ոտքերու տակ կոխտուելով սեւցած էր: Այս անհաւասար գետնին վրայ ուր փոշին կարծես թէ ծեփուած էր և որ միայն մէկ կուսութիւն մը ունէր, այսինքն աւելի երես տեսած չէր. հոն հոս հին շրջուականներու, հինուփու մուճակներու և պժգալի քուրջերու զէզեր կային. սակայն բուխերիկ մը կար այս սենեակին մէջ, և ասոր համար տաբին քառասուն ֆրանքի կը վարձուէր:

Այս բուխերիկին մէջ ամէն բան կար, այսինքն կրակարան մը, սահ մը, կտրուած տախտակներ, բեւեռներէ կախուած ծուէններ, թոչունի վանգակ մը, մոխիր և նաեւ քիչ մը կրակ:

Երկու կիսախանձ փայտ արտմապէս կը ծխէին այս բուխերիկին մէջ:

Բան մը եւս կար, որով այս գձուձ սենեակին սարսափը կ'աւելնար, և որ էր սենեակին մեծութիւնը:

Այս սենեակը ցցուած մասեր, անկիւններ, մութ ծակեր, տանիքներու ներքին կողմեր, ծոցեր և հըր- ուանդաններ ունէր:

Այս պատճառաւ սոսկալի և խորունկ խորշեր կը կազմուէին որոնց մէջ ներելի էր կարծել թէ ձեռքէ չափ մեծ սարդեր, ոտքի չափ լայն նեպուկներ և թե- րեւս չգիտեմ ի՛նչ տեսակ մարդկային հրէշներ կ՛ծկուե- լով կը պահուէին:

Ոչխիներէն մէկը դրան քով, միւսն ալ պատու- հանին մօտ գրուած էր:

Երկուքն ալ ծայրով մը բուխերիկին կը հպէին և Մարիուսի դիմացի կողմը կ'իյնային սենեակին մէկ անկիւնը՝ որ Մարիուսին նայած ծակին մօտ էր՝ պա- տին վրայ սեւ փայտէ չրջանակի մը մէջ գունաւոր պատկեր մը կախուած էր, և տակը խոշոր օտորով գրուած էր. ԵՐԱՁ:

Այս պատկերին նկարներն էին կին մը եւ քնա- ցած մանուկ մը որ կնոջ ծունկերուն վրայ նստած է. ամպի մէջ արծիւ մը որ կտուցովը պսակ մը բռնած է, եւ կինը առանց արթնցնելու՝ մանուկը, անոր գլուխէն կը հեռացնէ պսակը. ներսը բաց երկինքի մէջ նաբուլէտն կ'երեւայ՝ մութ-կապոյտ սիւնի մը կռթնած որու խոյակը դեղին է եւ որ յետագայ փո- րագիբըր ունի:

ՄԱՐԷՆԿՕ
ԱՒՍՏԷՐԼԻՑ
ԻԷՆԱ
ՎԱԿՐԱՄ
ԷԼՕԹ

Այս չրջանակին տակը եւ գետինը աւելի երկայն քան թէ լայն եւ փայտեայ տապակի նման բան մը գրուած և պատին կռթնած էր շեղակի. դարձած պատկերի մը, հաւանօրէն միւս կողմը մրտտուած շըր-

ջանակի մը, պատէ մը վար առնուած կամ տեղը կա- խունելու տեղ հոն մոռցուած հայելիի պէս բան մըն էր այն

Սեղանին քով՝ որու վրայ Մարիուս գրիչ մը, մելան և թուղթ կը նշմարէր՝ գրեթէ վաթսոնն տա- բեկան, պղտիկ, նիհար, գունատ, վայրենադէմ, վար- պետորդի, անգուրի և անհանդարտ մարդ մը, սոսկալի անզգամ մը նստած էր:

Լավաթէր եթէ դիտած ըլլար այս դէմքը, պիտի տեսնէր անզգ մը որ նենգամիտ զատասէրի մը հետ խառնուած է. պիտի տեսնէր գիշակեր թռչունը և խաբեբայ մարդը որոնք զիրար կը տգեցնեն և կ'ամ- բողջացնեն, այսինքն գիշակեր թռչունը գարշելի դառ- նալով խաբեբայ մարդուն օգնութեամբ, և խաբեբայ մարդն ալ սոսկալի հանգիստանալով գիշակեր թռչու- նին օգնութեամբ:

Այս մարդը ալիխառն երկայն մօրուք մը ունէր: Կինը չապիկ մը հազած էր որով իր թաւ կուրծքը կ'երեւար, նաեւ մերկ թեւերը որոնց վրայ ալիխառն մազեր տնկուած էին:

Այս չապիկէն զատ մարդը տղմուա բանթալօն մը և կօշիկներ հազած էր որոնցմէ գուրս կ'ելլէին ոտ- քերուն մատները:

Բերանը ծխափայտ մը ունէր և կը ծխէր: Ուռ- ցին մէջ ա՛լ հաց չկար, բայց տակաւին ծխախոտ կար: Հաւանօրէն նամակ մը կը գրէր նման այն նա- մակներուն զոր Մարիուս կարդացած էր:

Սեղանին մէկ կողմը կարմիր և անզոյգ հատոր մը կար հինցած. այս գիրքին ձեւէն որ ընթերցա- րաններու հին 12նոց Քօրմալի ձեւէն էր, կը հաս- կըցուէ թէ վէպ մըն էր այն. կախարիչին վրայ խո- շոր գլխազիրներով այս վզընագիրը տպուած էր.

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ (Հ. Բ.) 7

ԱՍՏՈՒԱԾ, ԱՐՔԱՅԸ, ՊՍՏԻԻՆ ՈՒ ՏԻԿԻՆՆԵՐԸ,

ՀԵՂԻՆԱՆ ՏԻԻԳՐԷՅ-ՏԻԻՄԻՆԻԼ

1814

Մարդը գրելու ժամանակ միանգամայն կը խօսէր բարձր ձայնով, և Մարիուս սա խօսքերը կը լսէր:

— Ո՛հ, հաւասարութիւն չկայ, նաեւ մեռնելէն ետք: Տե՛ս փօքը ինչ Բէր-Ղաչէզի գերեզմանատունը: Մեծերը, որոնք որ հարուստ են, վերերը ազասիաներու ծառուղիին մէջն են որ քարայտակ ունի: Անոնք կրնանք կառքով գալ հոն: Բայց պղտիկները, աղքատ մարդիկը, թշուառ մարդիկը, է՛հ, ասոնք վարի կողմը կը դրուին, կը թաղուին ուր որ տիղմը մարդուս մինչեւ ծունկը կը հասնի, կը նետուին ծակերուն մէջ, խոնաւութեան մէջ: Հոն կը թաղուին որպէսզի աւելի շուտ փառին: Անկարելի է զանոնք տեսնելու երթալ առանց ընկղմելու տիղմին մէջ:

Հոս կանգ առաւ մարդը, ձեռքը սեղանին վարկաւ և ակռաները կճրտելով շարունակեց.

— Ո՛հ, կ'ուզէի աշխարհս ուտել:

Բուխերիկին քով իր մերկ ներբաններուն վրայ կձկուած մսեղ կին մը կար որ քառասուն կամ յիսուն տարեկան կրնար կարծուիլ:

Այս կինը եւս չապիկ մը հագած էր և կտաւէ միջազգեսա մը որ հին չուխայի կտորներով կարկտուած էր: Հաստ կտաւէ զենջակ մը միջազգեստին կէսը կը ծածկէր

Թէեւ կձկուած և սմքած, կ'երեւար սակայն որ խիստ բարձրահասակ էր ան: Էրկանը քով տեսակ մը հսկայունհի մըն էր:

Կարմիր կապոյտի զարնող ալեխառն և սոսկալի մազեր ունէր զոր ժամանակ առ ժամանակ կը խառնուէին տափարակ եղունգներով փալիւղ ահագին ձեռքերով:

Այս կնոջ քով գետինը բոլորովին բաց գէրք մը կար որ միւսին դիրքը ունէր և հաւանօրէն նոյն վէպին մէկ հատորն էր:

Խշտիներէն մէկուն վրայ Մարիուս տեսակ մը երկայնահասակ, գունատ և գրեթէ մերկանդամ պղտիկ աղջիկ մը կ'ընդնշմարէր որ ոտքերը երկնցնելով նըստած էր և որ կ'երեւար թէ ոչ մտիկ կ'ընէր, ոչ կը տեսնէր և ոչ ալ կ'ապրէր:

Ասիկա անշուշտ Մարիուսին սենեակը եկող աղջկան կրասեր քոյրն էր:

Տասնըմէկ կամ տասներկու տարեկան կ'երեւար ան:

Ուշադիր քննող մը կրնար սակայն դիտել թէ ճիշդ տասնընորս տարեկան էր:

Ասիկա այն պատանուհին էր որ առջի օր երեկոյեան դէմ պուլվարին վրայ ըսած էր.

— Փախայ, անմիջապէս փախայ:

Այս աղջիկը այն տկար տունկերուն կը նմանէր որոնք երկար ատեն կը յապաղին, յետոյ շուտ մը և յանկարծ կ'աճին:

Չքաւորութիւնն է այս մարդկային տկար տունկերը կազմողը:

Այս արարածները ոչ մանկութիւն և ոչ չափահասութիւն ունին:

Տասնընիցամեայ հասակի մէջ տասներկու տարեկան կ'երեւան, իսկ երբ տասնըվեց տարեկան կ'ըլլան, քսանտիեայ կ'երեւան: Այսօր պղտիկ աղջիկ են, վաղը կին: Կրնայ ըսուիլ թէ փոխանակ քայլ առ քայլ ապրելու՝ ոստումով կ'ապրին շուտ մը ծերանալու և վերջանալու համար:

Նոյն պահուն այս անձը մանկուհիի մը կը նըմանէր:

Սակայն այս բնակարանին մէջ աշխատութեան մը հեաքը չէր տեսնուեր բնաւ. ամենեւին ոչ արուեստ մը, ոչ ճախարակ մը, ոչ գործիք մը կար: Տեղ մը քանի մը հինուփուտ երկաթներ կային, որոնց տեսքը կասկածելի էր:

Սենեակին մէջ կը տիրէր այն տխուր ծուլութիւնը որ յուսահատութենէ ետք և հոգեվարութենէ առաջ կուգայ:

Մարիուս ժամանակ մը դիտեց այս տխրալի սենեակին ներսը որ գերեզմանի մը ներսէն աւելի ահարկու էր, վասնզի կը զգար թէ հոն մարդկային հոգին կը շարժի և կենդանութիւնը կը յուզուի:

Գձուձ բնակարանը, նկուզը, ցած փոսը ուր չքաւորներէ ոմանք ընկերային չէնքին ամէնէն վարի կողմերը կը սողան, բուն գերեզմանը չէ, այլ անոր նախասենեակն է:

Բայց՝ ճիշտ այն հարուստներուն պէս որ իրենց ամենէն մեծ ճոխութիւնները իրենց պալատին դրանքով կը տարածեն, մահն ալ որ բոլորովին մօտ է, կարծես թէ իր ամէնէն մեծ թշուառութիւնները այն նախասենեակին մէջ կը գնէ:

Մարդը լռած էր, կինը չէր խօսեր, նորատի ազնիւ կարծես թէ շունչ չէր առներ: Թուղթին վրայ գրչին հանած ձայնը կը լսուէր:

Մարդը՝ առանց գրելէ դադրելու, մրմռաց.

— Սրիկայ են, սրիկա՛յ, ամենքն ալ սրիկայ:

Կինը անզամ մը հառաչեց երբ Սողոմոն իմաստունին այս վճռական վերջաբանութիւնը լսեց:

— Սիրուն բարեկամ, հանդարտէ՛, ըսաւ: Մի այդքան նեղանար, սիրելիս: Շատ բարի ես որ այդ ամէն մարդերուն նամակներ կը գրես, հոգիս:

Մարմինները ինչպէս ցուրտին նոյնպէս և թըռուառութեան մէջ իրարու կը մօտենան, բայց սիրտերը կը հեռանան:

Ըստ երեւոյթի՝ զ'երեւար թէ այս կինը ժամանակով սիրած էր այս մարդը որքան որ կրնար սրբել, բայց այս սէրը հաւանական է թէ մարած էր սոսկալի չքաւորութեան մը փոխադարձ և հաճապազօրեայ յանդիմանութիւններով:

Այս կինը սրտին մէջ իր ամուսնոյն նկատմամբ ա՛լ սիրոյ մոխիր կար միայն:

Սակայն զգուելի ածականները մնացած էին, ինչպէս շատ անգամ կը պատահի այս:

Բերնով՝ «սիրելի, սիրուն, բարեկամ, հոգիս», կ'ըսէր ամուսնոյն, բայց սիրտը կը լռէր:

Մարդը նորէն սկսած էր գրել:

Գ Լ Ո Ւ Խ Է.

ՉՕՐԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԱՐՏԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Մարիուս սիրտը ճնշուած՝ կը պատրաստուէր վար-
իջնել այն տեսակ մը դիտարանէն զոր անահնկալ կեր-
պով գտած էր. բայց ձայն մը առնելով ուղեց հաս-
կընալ ի՛նչ բլլալը, և տեղէն չչարժեցաւ:

Հիւղին դուռը յանկարծ բացուեցաւ, և առջիկեկ
աղջիկը սեմին վրայ երեւցաւ:

Մարդու հաստ ժուճակներ հագած էր, զոր տիղճը
ոչ միայն ցեխոտած այլ նաեւ աղջկան մինչեւ կարմիր
պճեղներուն վրայ ժայթքած էր: Վրան հին լօթիկ մը
ունէր, որ ծուրիկ ծուրիկ էր:

Մարիուս ժամ մը առաջ անոր վրայ տեսած չէր
այս լօթիկը. հաւանական է թէ աղջիկը անոր արգա-
հատանքը աւելի շարժելու համար դուրս ձգած և ետ-
քէն դարձեալ վրան առած էր դայն:

Ներսիստաւ, ետեւը դառնալով դուռը հրեց, կանգ
տուաւ շուրջ առնելու համար, վասնզի բոյորովին շըն-
չասպառ էր, յետոյ յաղթական և ուրախալի ձայնով
մը պոռաց.

— Պիտի գա՛յ:

Հայրը աչքերը դարձուց, կինը գլուխը դարձուց,
պզտիկ քոյրը տեղէն չչարժեցաւ:

— Ո՞վ հարցուց հայրը:

— Պարո՛նը:

— Մարդասէ՞րը:

— Այո՛:

— Սէն-Ժազ եկեղեցիի՞ն մարդասէրը:

— Այո՛:

— Ծե՞րը:

— Այո՛:

— Հի՞մա պիտի գայ:

— Ետեւէս կուգայ արդէն:

— Ոպահո՞վ ես:

— Ապահով եմ:

— Իրա՞ւ կ'ըսես, իրաւ պիտի գա՞յ:

— Կառքով կուգայ:

— Կառքո՞վ, Ռօջիլտն է ուրեմն:

Հայրը ոտքի վրայ ելաւ:

— Ի՞նչպէս կրնաս ապահով բլլալ, եթէ կառքով
կուգայ. դու ի՞նչպէս կրցար անկէ առաջ հասնիլ.
գէթ աղէկ մը հասկցուցի՞ր թէ հոս կը բնակինք մենք.
ըսի՞ր թէ նրբանցքին ներսը և աջ կողմը վերջին
դուռն է մերինը. բաւական է որ չսխալի՛. ո՞ւր գը-
տար զինքը, եկեղեցւո՞յն մէջ. նամակս կարդա՞ց.
ի՞նչ ըսաւ:

— Կամա՛ց, քիչ մը կամա՛ց, ծերուկ, շատ չուտ
կ'արշաւես, ըսաւ աղջիկը: Ահաւասիկ իրողութիւնը.
եկեղեցի մտայ. մարդը իր սովորական տեղը նստած
էր. յարգանք բարեւեցի և նամակը յանձնեցի. կար-
գաց և ըսաւ ինձի: Ո՞ւր կ'ը բնակիք, ո՞րդեակ: Հետս
եկէք, ցուցնեմ մեր տունը, ըսի: — Ո՛չ, տուր ինձ
ձեր հասցէն. աղջիկս քանի մը բան պիտի դնէ. գնե-
լէն ետքը կառք մը պիտի մտնեմ, ետեւէդ գալով քե-

զի հետ միատեղ տուն կը հասնինք: Տուի հասցէն: Երբ տունին ո՛ւր և ո՛ր տունը ըլլալը ըսի, զարմացաւ և պոռ մը գեղեցաւ. յետոյ ըսաւ ինձ: Լաւ, պիտի գամ: Երբ պատարագը լինցաւ, իր աղջկանը հետ ժամէն ելլելը և կառք մը մանելը տեսայ: Աղէկ մը հասկցուցի թէ նրբանցքին ներսը աջակողմեան վերջին դուռն է մեր սենեակը:

— Եւ ո՛ւրկէ գիտես թէ անպատճառ պիտի գայ:

— Հիմա կառքի տեսայ որ Բըթի Պանքիէի փողոցէն կուգար, ահա՛, անոր համար վազելով եկայ հասայ:

— Ինչու կէ՞ գիտես թէ եկողը այն կառքն է:

— Է՛հ, դուն ալ, գիտեմ, վասնզի թիւը միտքս պահած էի:

— Քանի՞ է թիւը:

— 440:

— Լաւ, խելացի աղջիկ մըն ես եղեր:

Աղջիկը համարձակապէս հօրը նայեցաւ, և ոտքը հագած մուճակները ցուցնելով, ըսաւ.

— Կարելի է թէ խելացի աղջիկ մը ըլլամ, բայց գիտնաս որ ալ չպիտի հագնիմ այս մուճակները, և թէ և ոչ իսկ անոնց երեսը կ'ուզեմ տեսնել, նախ՝ առողջութեան, երկրորդ մաքրութեան համար: Մարդուս ամէնէն աւելի շիզերուն գպչող բանն է հագնիլ այնպիսի կօշիկներ որոն ներբանները շուր կ'առնեն և ձամբան քալելու ատեն չըգ չըգ չըգ ձայն կը հանեն: Աւելի ազէկ կը սեպեմ բոկոտն երթալ:

— Իրաւունք ունիս, ըսաւ հայրը մեղմ կերպով մը որ նորատի աղջկան խտուրթեան հակապատկերն էր. բայց եթէ բոկոտն երթաս, թոյլ չտրուիր որ եկեղեցիէն ներս մտնես. պէտք է որ աղքատները մուճակ ունենան: Աստուծոյ տունը բոկոտն երթալը ներելի չէ. չարունակեց գառնապէս:

Յետոյ իր միտքը գրաւող առարկային վրայ մը տածելով հարցուց.

— Ապահո՞վ ես թէ պիտի գայ, ստուգապէս գիտե՞ս:

— Ետեւ ձգեցի, հիմա կուգայ, ըսաւ աղջիկը: Մարդը կանգնեցաւ. Դէմքին վրայ տեսակ մը լուսաւորութիւն կ'երեւար:

— Կը լսե՞ս, կնի՛կ, պոռաց: Ահա կուգայ մարդասէրը: Մարէ կրակը:

Կինը շուարելով տեղէն չշարժեցաւ: Մարդը ձեռնածուի մը արագաշարժութեամբ բերանը կարուած անօթ մը առաւ որ բուխերիկին վրան էր, և շուրը թափեց կրակին վրայ:

Յետոյ աղջիկն աղջկանը գառնալով.

— Դուն ալ սա աթոռին խտիրը հանէ: Աղջիկը չէր հասկնար թէ ինչ ըսել կ'ուզէր հայրը: Հայրը անմիջապէս բռնեց աթոռը և ոտքով անգամ մը զարնելով խտիրը պատուեց: Ոտքը խտիրին մէջէն միւս կողմը անցաւ:

Մինչդեռ ոտքը խտիրէն դուրս կը քաչէր, աղջկան ալ կը հարցնէր.

— Յուրա կա՞յ:

— Սաստիկ ցուրտ կայ: Ձիւն կուգայ:

Հայրը գէպի կրտսեր աղջիկը դարձաւ որ պատուհանին քով խշտեակին վրան էր, և որոտալիբ ձայնով մը պոռաց.

— Շո՛ւտ ըրէ, վար իջիր անկողիկէդ, ծո՛յլ. բան մըն ալ դուն չե՞ս ըներ. ապակի մը կտորէ՛, շո՛ւտ:

Պատանուէին շուարեցաւ մնաց:

— Ի՛նչ ըսի, չլսեցի՛ր կրկնեց հայրը. ըսի քեզ որ ապակի մը կտորես:

Պատանուէին տեսակ մը անարեկ հնազանդութեամբ

ոռքին ծայրովը ելաւ կանգնեցաւ, և կռուիովը ապակիի մը զարկաւ:

Ապակին խորտակուեցաւ և մեծ աղմուկով մը ինկաւ:

— Լա՛ւ ըսաւ հայրը:

Ծանր և խիստ էր այս մարդը:

Արագօրէն սենեակին չորս կողմը աչքէ կ'անցընէր:

Կարծես թէ զօրավար մըն էր որ վերջին պատրաստութիւնները կը կարգադրէ պատերազմը սկսելու միջոցին:

Մայրը որ տակաւին բան մը ըսած չէր ելաւ, և հարցուց յամր և խորին ձայնով մը. կարծես թէ թանձրացեր էին խօսքերը:

— Սիրելիդ իմ, ի՞նչ է գիտաւորութիւնդ:

— Անկողնին մէջ պսոկէ դուն, պատասխանեց մարդը:

Որոտալի հրամանը խորհրդակցութիւն չէր ընդուներ:

Կնիկը հնազանդեցաւ, և ծանրութեամբ խշտեակներէն մէկուն վրայ ինկաւ:

Սակայն սենեակին մէկ անկիւնէն հեծկտանք մը կը լսուէր:

— Ի՞նչ է այն, պոռաց հայրը:

Կրտսեր աղջիկը առանց ելլելու այն մութ տեղէն ուր կձկուած էր, ձեռքը ցուցուց որ արիւնաթաթաւ էր:

Ապակին խորտակելով ձեռքն ալ վիրաւորած էր, և մօրը խշտեակին քով երթալով լոբիեայն կուլար:

Հիմա կարգը մօրը եկաւ կանգնելու և պոռալու:

— Հիմա հաւնեցա՞ր ըրած խենդութիւններուդ ապակին խորտակելով ձեռքը կտրեց:

— Իմին ուզածս ալ այս է, գիտէի թէ ձեռքը պիտի վիրաւորուի, ըսաւ մարդը:

— Ի՞նչ ըսիր քու ուզածդ ալ ատ է եղեր հա՞, կրկնեց կինը...

— Լռէ՛, պատասխանեց հայրը. մամուլի ազատութիւնը կը ջնջեմ:

Յետոյ պատռելով իր վրայի կնային շապիկը, լաթի պատառ մը ըրաւ և շուտ մը պզտիկին արիւնշաշաղախ ձեռքը կապեց անով. կապելէն ետք պատառուած շապիկին նայեցաւ գոհունակութեամբ:

— Շապիկն ալ ասանկ պատառուած աւելի աղէկ է. հիմա ամէն բան կարգին է, ըսաւ:

Սառնալի քամի մը կը փչէր կտրուած ապակիէն և ներս եր մտնէր: Դուրսի մշուշը նոյնպէս ներս կը մտնէր և սենեակին մէջ կը տարածուէր աներեւոյթ մատներէ անյայտնապէս պարզուած գրեթէ սպիտակ և նրբաթել բամպակի մը պէս: Խորտակուած ապակիէն կ'երևար դուրսը եկած ձիւնը, Առջի օրը Տեսանընդառաջի արեւին խոստացած ցուրտը իրօք ելած էր:

Հայրը անգամ մը չորս դին նայեցաւ արագօրէն՝ լաւ մը դիտելու համար որ մի գուցէ բան մը մոռցած ըլլայ: Հին բահ մը առաւ և մոխիր ցանեց թրջուած խարոյկներուն վրայ՝ զանոնք բոլորովին ծածկելու համար: Յետոյ կանգնելով և բուխերիկին կոթնելով:

— Հիմա կրնանք ընդունիլ մարդասէրը, ըսաւ:

Գ Լ Ո Ւ Թ Ը .

ՈՐՉԻՆ ՄԷՉ ՃԱՌԱԳԱՅՔ ՄԸ

Անգրանիկ ազղիկը մօտեցաւ և ձեռքը հօրը ձեռքին վրայ դնելով .

— Նայէ՛, որքան պաղ է ձեռքս, ըսաւ :

— Վա՛շ, պառասխանեֆ հայրը, ես ատկէ աւելի կը մտիմ :

Մայրը ուժգին կերպով մը պտտաց .

— Դուն ատանկ ես ահա. միշտ քու ունեցածդ ուրիշներուն ունեցածէն աւելի կ'ըլլայ, նաեւ գէշութիւնդ :

— Պիտի պապանձի՞ս, ըսաւ մարդը :

Կինը՝ տեսնելով որ ամուսինը մասնաւոր կերպով մը կը նայի իրեն՝ լռեց :

Որչին մէջ պահ մը լռութիւն տիրեց :

Առջինեկ ազղիկը անհող կերպարանքով մը լօթիկին վարի կողմին ցելսերը կը հանէր . պզտիկ քոյրը տակաւին կը հեծկտար . մայրը ասոր գլուխը ձեռքերուն մէջ առած էր և ստէպ համբուրելով մեղմիկ կ'ըսէր .

— Կ'աղաչեմ, գանձդ իմ, մի՛լար, շուտ մը կ'անցնի. հիմա հայրդ պիտի նեղացնես :

— Ո՛հ, պողոսց հայրը, ընդհակառակը լա՛ց, լաց, գէշ չէ լալդ :

Յետոյ առջինեկին դառնալով .

— Բայց ո՛ւր է եա՛, տակաւին չեկաւ : Եթէ չի գալու ըլլայ, պարսպ տեղը կրակս մարած, աթոռօ խորտակուած, շապիկս պատռուած և ապակիս կրտրուած պիտի ըլլոյ :

— Պզտիկն ալ վիրաւորուած, մրմռաց մայրը :

— Գիտե՞ս որ սոսկալի ցուրտ է այս դժոխային սենեակը : Եթէ այդ մարդը չգայ : Ո՛հ, ահա սպասել կուտայ մեզի : Թող սպասեն ինձ, սպասելէ դատ ի՞նչ գործ ունին հոն, կ'ըսէ անշուշ իւրոտի : Ո՛հ, որքան ատելի են ինձ այդ հարուստները . որքան կը փափաքիմ ամենայն զուարճութեամբ, ուրախութեամբ, եռանդով և գոհունակութեամբ խեղդել այդ հարուստները, այդ ամէն հարուստները, այդ ամէն ինքնասկոզ գթասէր մարդերը, որոնք քաղցրաբարոյ կը ձեւանան, ժամ կ'երթան, տէրտէրներուն, քարոզիչներուն, վարդապետներուն պոչէն չեն զատուիր . որոնք ինքզինքնին մեղմէ վեր կը դասեն, և որոնք կուզան մեզի նուաստացնելու և զգեստներ այսինքն ինչպէս կ'ըսեն անոնք, լաթեր բերելու որոնք հինգ ստակ չեն ըներ նաեւ հաց տալու համար : Իմ ուզածս ատիկա չէ ա՛՛ սրիկաներ ուզածս սրակ է ստակ : Ա՛հ, ստակ չեն տար ամենեւին, վասնզի կ'ըսեն թէ կ'երթանք գինի կը խմենք և թէ գինով ենք, թափառաշրջիկ ծոյլ ենք . հապա իրե՞սք, ով են իրենք, և ի՞նչ էին ժամանակաւ . գողեր . եթէ գող չըլլային, ասանկ հարուստ չէին կրնար ըլլալ : Ո՛հ, պէտք է որ մարդկային ընկերութիւնը ոտքէն և գլուխէն բըսնուի, և վերէն վար նետուի ամէն բան . այն ատեն կարելի է թէ ամէն բան պիտի խորտակուի, բայց գէթ ոչ ոք բան մը պիտի ունենայ . գէթ այս օգուածը

ունեցած կ'ըլլանք: — Բայց մ'ըր է, ի՞նչ կ'ընէ քու այդ էշու կտոր պարոն բարերարդ. ե՞րբ պիտի գայ. աւանակը գուցէ մոռցաւ հասցէն. տարակոյս չկայ թէ այս պառաւ ապուշն ալ...:

Նոյն պահուն թեթեւ կերպով մը դուռը դարձնուեցաւ. մարդը աճապարելով եկաւ դուռը բացաւ, և յարգական բարեններով և պաշտումի ժպիտներով պոռաց:

— Հրամանեցէ՛ք, պարոն, հաճեցէ՛ք մտնելու, յարգի բարերարդ իմ, և դուք սիրուն օրիորդ:

Սենեակին սեմին վրայ հասակաւոր մարդ մը և նորատի աղջիկ մը երեւցաւ:

Մարիուս իր տեղէն չէր շարժած: Թէ ի՞նչ զգաց այն միջոցին, մարդկային լեզուի տրուած չէ բացատրել:

Նէ էր:

Ով որ սիրած է գիտէ թէ ի՞նչ ճառագայթաւոր նշանակութիւններ ունին «նէ» բառին երկու տառերը:

Իրօք Լիւքսէնպուրկի պատանուհին էր ան: Մարիուս հազիւ հազ որոշակի զայն կը նշմարէր այն լուսեղէն շոգիին մէջէն որ յանկարծ ծաւալած էր իր աչքերուն վրայ: Նշմարածն էր իր տարակայ քաղցր եակը, այն աստղը որ վեց ամիս փայլած էր իր առջեւ, այն բիրբը, այն ճակը, այն բերանը և այն գեղեցիկ դէմքը որ աներեւոյթ ըլլալով գիշերային խաւար կազմած էր: Տեսիլքը խաւարած էր, և հիմա նորէն կ'երեւար:

Վորէն կ'երեւար մթու թեան մը, դձուձ սենեակի մը, տձեւ որջի մը, սոսկումի մը մէջ:

Մարիուս կը սարսռար մոլեգին: Ի՞նչ. իրօք ա՞յն էր եկողը. սրտին բաղեումները իր աչքը կը պղտորէին: Կը զգար թէ պատրաստ էր լալու, ի՞նչ. վերջապէս նորէն կը տեսնէր զայն՝ այնքան ժամանակ

փնտտելէն ետք. այնպէս կ'երեւար Մարիուսի թէ իր հոգին կորոնցուցած էր, և թէ հիմա կը գտնէր:

Նորատի աղջիկը միեւնոյն աղջիկն էր. միեւնոյն աղջիկն էր. միայն թէ քիչ մը գունատ էր, մանիչակագոյն թաւշեայ գլխարկ մը անոր փափուկ կերպարանքը կը շրջանակէր և սեւաթոյր սնդուսէ մաշկեակ մը մէջքը կը ծածկէր: Երկայնաձեւ բոպային տակէն պզտիկ ոտքը կ'երեւար որ մետաքսեայ կիսաձեւ կօշիկի մը մէջ կը սեղմուէր:

Դարձեալ Գ. Լըպլանին հետ եկած էր: Քանի մը քայլ առնելով ներս մտած և սեղանին վրայ բաւական մեծկակ ծրար մը դրած էր:

Ժօնտրէթին առջինեկ աղջիկը դրան ետեւը քայնուած էր և տխուր նայուածքով մը անոր թաւիչէ փեղոյրը, մետաքսեայ լօթիկը և երանաւէտ սիրուն դէմքը կը նայէր:

Գ Լ Ո Ի Խ Թ.

ԺՕՆՏՐԷԹ ԳՐԵԹԷ ԿՈՒԼԱՅ

Ժօնտրէթի խուցը այնքան մութ էր որ զուրսէն եկող մարդիկ երբ ներս կը մտնէին ստորերկրեայ շտեմարան մը մտնել կը զգային:

Ուստի երկու նորեկները զեզեւումով մը յառաջացան հազիւ հազ անյայտ կերպարանքներ նշմարելով իրենց չորսդին, մինչդեռ խուցին բնակիչները, որոնք սովորած էին այս մշուշին կատարելապէս կը տեսնէին և կը զննէին զանոնք:

Պ. Լըպլան բարեսէր և տրտում նայուածքովը մօտեցաւ, և ըսաւ ժօնտրէթի.

— Պարոյն, այս ծրարին մէջ նոր զգեստներ ասուէ գուլպաներ և վերմակներ կան:

— Մեր հրեշտակային բարերարը երախտագիտութեամբ կը համակէ մեզի, ըսաւ ժօնտրէթ՝ մինչև գետինը խոնարհելով:

Մետոյ իր առջինեկ աղջկան մօտեցաւ, մինչդեռ երկու այցելուները այս ողորմելի սենեակը կը զիտէին, և անոր ականջին կամաց մը և արագօրէն ըսաւ.

— Տեսա՞ր, միթէ ձեզի չըսի՞. ահա բերածը լաւ

թեր են, ստակ չկայ: Ա՛նքն ալ մէկ հորի փուր են: Աղէկ միտքս ինկաւ, ի՞նչպէս ստորագրուած էր այս ապուշ ծերին գրուած նամակը:

— Ֆապանթու, պատասխանեց աղջիկը:

— Դերասանապետ, լա՛ւ:

Ժօնտրէթ աղէկ որ նամակին ստորագրութիւնը հարցուց. վասնզի միեւնոյն միջոցին Պ. Լըպլան դէպ անոր կողմը կը դառնար և կը հարցնէր՝ անունը յիշել ուզողի մը կերպարանքով:

— Կը տեսնեմ որ շատ ցաւալի է ձեր վիճակը, պարո՛ն...:

— Ֆապանթու, պատասխանեց ժօնտրէթ սաստկապէս:

— Պ. Ֆապանթու, այո՛, այս է. կը յիշեմ անունդ:

— Դերասանապետ, պարոն, որ յաջողութիւններ ունեցած է:

Հոս ժօնտրէթ կարծեց թէ «մարդասէրը» գրելու վայրկեանը եկած է:

Ուստի պոռաց այնպիսի ձայնով մը, որ տօնաւաճառներու մէջ ծաղրածուի մը անախտութեան ու միանգամայն մեծ ճամբաներու վրայ մութացողի մը խոնարհութեան յատուկ ձայն մըն էր:

— Թալմայի աչկե՛րբ, պարոն, թալմայի աչկերտն եմ: Բախար ժամանակաւ ժպտեցաւ ինծի: Աւա՛ղ, որ հիմա կարգը եկաւ դժբախտութեան: Տէր իմ բարերար, տեսէ՞ք անգամ մը, ոչ հաց ունինք, ոչ կրակ: Խեղճ գաւազներս կրակ չունին: Մէկ աթոռ ունիմ, անոր ալ խտիրը պատուած է: Պատուհանին ապակին կտրած է ասանկ ցուրտ հղանակի մը մէջ: Կինս ալ հիւանդ է, անկողնին մէջ կը տառապի:

— Խե՛ղճ կին ըսաւ Պ. Լըպլան:

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐ (Ը. 2.)

— Ձաւակս ալ վիրաւոր է, շարունակեց ժօնարէթ: Վիրաւոր աղջիկը օտարականներուն գալուստովն իր ցաւը մոռնալով սկսած էր չօրիորդին նայիլ ակնապիշ, և դագրած էր հեծկլտալէ:

— Լա՛ց, պոռչտէ՛ քիչ մը, ըսաւ ժօնարէթ աղջկան մեղմով մը:

Եւ անմիջապէս աղջկան վիրաւոր ձեռքը ճմլեց: Այս ամէնը ձեռնածուի մը յատկութիւններուն կը նմանէր:

Պատանուհին սկսաւ մեծածայն լալ:

Պաշտելի երիտասարդուհին զոր Մարիուս իր սըրբախն մէջ «Իւրսիւլս» կ'անուանէր՝ անմիջապէս մօտենալով:

— Խեղճ աղջիկ. ըսաւ:

— Տե՛ս ինչպէս արիւնջուայ է ձեռքը, դեղանի օրիորդ, շարունակեց ժօնարէթ: Օրը վեց սու վատըկելու համար երբ մեքենայի մը տակ կ'աշխատէր, վտանգի մը հանդիպելով վիրաւորուեցաւ: Գուցէ հարկ պիտի ըլլայ թեւը կտրել:

— Իրա՛ւ կ'ըսէք, հարցուց ծեր պարոնը խռովելով:

Պզտիկ աղջիկը այս խօսքը իրաւ կարծելով սկսաւ նորէն հեծկլտալ:

— Աւա՛ղ, ոյո՛, բարերարդ իմ, պատասխանեց հայրը:

Քանի մը վայրկեանէ ի վեր ժօնարէթ տարօրինակ կերպով մը կը դիտէր Վարդասէրը:

Մինչդեռ կը խօսէր, կ'երեւար թէ նաեւ ուշադրութեամբ կը զննէր զայն իբր թէ ուզէր միտքէն ելած բաներ յիշել:

Յանկարծ պատեն առիթ մը սեպելով այն րոպէն ուր նորեկները համակրութեամբ պզտիկին հարցումներ կ'ընէին իր վիրաւոր ձեռքին նկատմամբ, կնոջը

քովը գնաց որ անկողնին մէջ նստած էր վհատ և ապուշ կերպարանքով մը, և շուտով ու մեղմով ըսաւ անոր.

— Նայէ՛, աղէկ նայէ սա մարգուն:

Յետոյ գէպի Պ. Լըպլան դառնալով, իր ողբը շարունակեց.

— Տեսէ՛ք, պարոն: Կնոջս շապիկէն զատ զգեստ մը չունիմ ամենեւին. այն ալ բոլորովին պատռած է ասանկ ամենաստտիկ ցուրտ եղանակի մէջ: Թիկնոց չունիմ որ կարենամ դուրս ելլել: Եթէ ոեւէ թիկնոց մը ունենայի, կ'երթայի օրիորդ Մարսը (Երեւելի դերասանուհի) տեսելու որ կը ճանչնայ և շատ կը սիրէ զիս: Միթէ՞ միշտ Թուր-տէ-Տամ փողոցը չբնակիր: Միտտեղ դեր խաղացած ենք գաւառներու մէջ, լսած էք արդեօք: Ես ալ պսակներ ընդունած եմ իրեն հետ: Սէլիմէն ձեռնտու ըլլալ պէտք էր ինձ, պարոն: Էլմիր ողորմիլ պէտք էր Պէլիզէրին: Բայց ոչ, բան մը չեմ տեսներ: Եւ տունս ալ ստակ մը անգամ չկայ: Աղջիկս վտանգաւոր կերպով վիրաւորուած է, ստակ մը չկայ: Կինս հեղձումներու կ'ենթարկուի. տարիքն է պատճառ ուրիշ պատճառ մըն ալ ջղային դրութիւնն է որ խանգարուեցաւ: Պէտք է որ դարմանուի ան, նաեւ աղջիկս: Բայց բժի՛շկը, բայց դեղավաճառը, ուրկէ՞ գտնեմ ստակը որ ասոնց տամ և ոչ իսկ լուծայ մը ունինք, պարոն: Մէկ բուլի աշխեղիկ պագոթիւն կ'ընէի, եթէ գտնէի: Ահա տեսէք թէ մինչեւ ուր իջած են ճարտարութիւնները: Գիտէ՞ք, սիրուն օրիորդ, և դուք, վեհանձն իմ բարերար, դուք որ առաքինութիւն և բարութիւն կը շնչէք, գիտէ՞ք որ խեղճ աղջիկս աղօթք ընելու համար եկեղեցի կ'երթայ, այն եկեղեցին զոր դուք կ'անուշանոտէք և ուր ձեզի կը նշմարէ միշտ: Վասնզի աղջիկներուս կրօնական սարտականութիւններ կա-

տարել կուտամ: Զուգեցի որ գերասանուհի ըլլան: Ա՛հ, եթէ տնգամ մը գայթին լակոտները, կը հաս- կըցնեմ իրենց իմ ով ըլլալս: Ես կատակ չգիտեմ: Պատիւի, բարոյականի, առաքինութեան վրայ անոնց խառններ տալէ բերանս կը չորնայ, պարոն: Հարցու- ցէք, եթէ չէք հաւատար: Կ՛ո գեմ որ աղօրիկներս ու- ղիղ քայեն: Հայր մը ունին անոնք. չեն բնաւ այն թշուառուհիներու կարգէն որոնք սկզբան ընտանիք չեն ունենար և որոնք հուսկ յետոյ հասարակութեան հետ կ՛ամուսնանան. որոնք նախ օրիորդ Անհատ կ՛ան- ոնանուին, և յետոյ տիկին Ամէն-Մարդ կ՛ըլլան: Ա- սանկ բան չկրնար ըլլալ Ֆապանթուի ընտանիքին մէջ: Կ՛ո-գեմ առաքինապէս դաստիարակել զանոնք, կ՛ուղեմ որ պարկեշտ ըլլան, ազնիւ ըլլան, Աստուծոյ հաւատան, թէ ոչ Աստուած վկայ...: Բայց սակայն, պարոն, իմ ազնիւ պարոնս, գիտէ՞ք թէ վաղը ի՛նչ փորձանք պիտի պատահի: Վաղը փետրուարի 4ն է, օ՛ր աղետալի, յետին պայմանաժամ զոր այս տունին տէրը տուած է ինձ. եթէ այս գիշեր սենեակիս վարձ- քը չվճարեմ, վաղը մեծ աղջիկս, ես, կնիկս իր տեն- գովը, պզտիկ աղջիկս իր վէրքովը, ամէնքս ալ ասկէ պիտի արտաքսուինք, դուրս նետուելով առանց պա- տրսպարանի փողոցը պիտի մնանք, պուլվարին վրայ պիտի մնանք անձրեւին տակ, ձիւնին տակ կենալով: Ահա վիճակս, պարոն: Զորս եռամսեայ, այսինքն մէկ տարուան վարձք պարտք ունիմ որ է վաթսուէն ֆը- րանք:

Ժօնտրէթ կը ստէր:

Զորս եռամսեան քառասուն ֆրանք կ՛ընէր, և չէր կրնար չորս եռամսեայ պարտաւորիլ քանի որ Մա- քիուս՝ զեռ վեց ամիս չկար՝ երկու եռամսեան վճա- րած էր:

Պ. Լըպլան գրպանէն հինգ ֆրանքնոց մը հանեց

և սեղանին վրայ նետեց: Ժօնտրէթ ժամանակ ունե- ցաւ իր մեծ աղջկան ականջին մրմուռու:

— Անգգա՛մը. ի՛նչ ընեմ ես հինգ ֆրանք: Աս և ոչ իսկ աթոռիս և ապակիիս արժէքն է: Եկո՛ւր տէ Ժախս ըրէ ասանկ մարդերու համար:

Սակայն Պ. Լըպլան թխադոյն մեծ վերարկոն մը հանելով զոր իր կապտագոյն վերարկուին վրայէն հագած էր՝ աթոռին կոճակին վրայ նետած էր:

— Պ. Ֆապանթու, ըսաւ, վրաս հինգ ֆրանք ու- նիմ միայն. բայց հիմա աղջիկս տուն պիտի տանիմ, և այս իրիկուն դարձեալ հոս պիտի գամ. ըսիք թէ պարտաւոր էք այս գիշեր վճարել, այնպէս չէ՞:

Ժօնտրէթի դէմքը տարօրինակ արտայայտուժով մը լուսաւորեցաւ:

— Այո՛, տէր իմ յարգապատիւ: Այս իրիկուն ժամը ութին տան արտոջս տունը երթալու պարտա- ւոր եմ:

— Ժամը վեցին հոս պիտի ըլլամ, և վաթսուէն ֆրանքը պիտի բերեմ:

— Տէր իմ, բարեբար, պողոց ժօնտրէթ մոլեգ- նարար:

Եւ կամաց մը շարունակեց.

— Կնի՛կ, աղէկ նայէ իրեն:

— Լըպլան գեղանի աղջկան թեւը մտաւ դարձեալ և դէպի դուռը դառնալով.

— Այս իրիկուն, բարեկամներ, ըսաւ:

— Ժամը վեցին, այնպէս չէ՞, հարցուց ժօնտ- րէթ:

— Ժիշէ ժամը վեցին:

Նոյն պահուն ժօնտրէթի մեծ աղջիկը աթոռին վրայ ձգուած վերարկուն տեսնելով.

— Պարոն, ըսաւ, մոռցաք ասնել ձեր վերար- կուն:

ժօնտրէթ անարկու կերպով մը ուսերը վեր բռնելով անգամ մը աղջկանը նայեցաւ շանթաձիգ նայուածքով մը:

Պ. Լըպլան ետեւը դարձաւ և ժպտելով պատասխանեց.

— Չեմ յոռնար, այլ կը թողում:

— Ո՛ր պաշտպանդ իմ, ըսաւ ժօնտրէթ, ո՞ր վեհազն բարերարդ իմ, կ'արտասուեմ երախտագիտութեամբ: Ներեցէք որ մինչեւ կառքը տանիմ ձեզի:

— Եթէ դուրս պիտի ելլէք, կրկնեց Պ. Լըպլան, առէք սա վերարկուն: Ստուգիւ սաստիկ ցուրտ կայ:

Ժօնտրէթ երկրորդ անգամ ըսել տալու հարկ չը թողուց: Անմիջապէս կոնակը անցուց գորշագոյն վերարկուն:

Եւ երեքը մէկ դուրս ելան, ժօնտրէթ օտարականներուն առջեւէն երթալով:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ.

ԲԷԺԻԻ ԿԱՌՔԵՐՈՒՆ ՎԱՐՁՔԸ ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՔ Է

ԱՄԷՆ ՄԷԿ ԺԱՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մարիուս այս տեսարանը ամէն պարագաներովը տեսած էր, այլ սակայն իրապէս բան մը տեսած չէր: Աչքերը նորատի օրիորդին վրայ յառեր էին անգուլօրիորդին գէպի սենեակը առած առաջին քայլէն իվեր կրնանք ըսել թէ Մարիուսի սիրաբը բոլորովէն թոնած և պաշարած էր զայն:

Անոր գալէն մինչեւ երթալը Մարիուս ապրած էր այն հիասքանչ կեանքով որ ամէն նիւթական ըմբռնումները կը դադրեցնէ և հոգին ամբողջապէս միայն մէկ կէտի վրայ կը զահավիժէ:

Կը նայէր ակնապիշ չէ թէ այն աղջկան, այլ այն լոյսին որ անդուսեայ լոթիկ և թաւիչէ փեղոյր մը ունէր:

Եթէ Սիրիուս աստղը սենեակը մտած ըլլար, աւելի սաստիկ շացում չպիտի տար Մարիուսին:

Մինչդեռ անտիական օրիորդը ծրարը կը քակէր,

զգեսաները և վերմակները կը բանար, բարեօրրապէս հիւանդ մօրը և կարեկցաբար վիրաւոր աղջկան հարցումներ կ'ընէր. Մարիուս անոր ամէն շարժումները կը դիտէր. ամէն խօսքերը լսելու կը ջանար: Կը ճանչնար անոր աչքերը. ճակատը, զեղեցկութիւնը, հասակը, քայլը, բայց ձայնին հնչիւնը չէր ճանչնար: Կարծած էր թէ Լիւքսէնպուրկի մէջ անոր քանի մը խօսքը լսած է, բայց կատարելապէս ապահով չէր լըսած ըլլալուն:

Իր կ'անքէն տասը տարի կուտար՝ անոր խօսիլը լսելու, այն երաժշտութենէն մաս մը առնելով հոգիին մէջ պահելու համար:

Բայց ամէն բան լսելի կը մնար ժօնորէթի ուղորմելի վայնասուններուն և չեփորական աղմուկներուն պատճառաւ:

Մարիուս հիացումով գրաւուած ժամանակ, միանօ գամայն իրապէս կը բարկանար ժօնորէթին դէմ: Գեղանի օրիորդին կը նայէր անընդհատ և սիրադին: Չէր կրնար երեւակայել թէ իրօք այն երկնային արարածն էր այն զոր այս գարչելի մարդերուն և սոսօ կալի խուցին մէջ կը նշմարէր:

Կը կարծէր թէ գարտերնու մէջ կօլիպըր(*) մը կը տեսնէ:

Երբ դուրս ելաւ դեղանի աղջիկը, Մարիուս ուղեց անմիջապէս ետեւէն երթալ, հետքը չթողուլ, չը բաժնուիլ մինչեւ գիտնալը թէ ո՛ւր կը բնակի, գէթ դարձեալ չկորսնցնել զայն, այսպիսի հրաշքով մը վերադառնալ գտնելէ ետք: Վար ցատկեց դարանէն և փեղոյրը առաւ:

(*) Կօլիպըրի, փոքր եւ գունեղ բոչուց մըն է օսո գեղեցիկ:

Երբ ձեռքը պարզունակի սողնակին կը տանէր գուրս ելլելու համար, բան մը եկաւ միտքը և կանգ առաւ:

Նրբանցքը երկայն, սանդուխը ցից, ժօնորէթ ալ շողակրատ էր. Պ. Լըպլան անշուշտ տակաւին կառքը մտած չէր. հետեւաբար նրբանցքին մէջ, կամ սանդուխին վրայ, կամ շեմին վրայ եթէ ետ դառնալով Մարիուսը տեսնէր այս տունին մէջ, անշուշտ պիտի խոտվուէր: և նորէն անոր ձեռքէն աղատելու միջոց պիտի գտնէր, և այս անգամ ալ Մարիուսին յօյսը ի դերեւ կ'ելլէր:

— Ի՛նչ ընեմ, սպասե՛մ արդօք քիչ մը, կ'ըսէր իւրովի Մարիուս. բայց սպասելու տեսնօ կառքը կըրօնայ մեկնիլ:

Մարիուս վարանումի մէջ էր:

Վերվապէս վտանգը աչքը առաւ, և սենեակէն դուրս ելաւ:

Նրբանցքին մէջ ալ ոչ ոք կար:

Դէպ ի սանդուխը վաղեց: Սանդուխին վրան ալ ոչ ոք կար:

Շուտ մը իջաւ, պուլվարը հասաւ ճիշդ այն պահուն ուր կառքի մը Բըթի Պանքիէի փողոցին անկիւնէն դառնալը և Բարիզ վերադառալը տեսաւ:

Մարիուս վաղելով գնաց դէպի այն կողմը. երբ պուլվարին անկիւնը հասաւ, նորէն տեսաւ այն կառքը որ Մուֆթարի փողոցէն կուգար արագապէս. կառքը արգէն բաւական հեռու էր, և ամենեւին կարելի էր արգէնի անոր քով. ի՛նչ ընէր, միթէ՞ վաղէր, անչէր հասնիլ անոր քով. մանաւանդ թէ Պ. Լըպլան իր նստած կառքին մէջ անշուշտ պիտի տեսնէր անոր այսպէս կառքին մէջ անշուշտ պիտի տեսնէր երթալը, և պիտի ճանչնար զայն:

Նոյն պահուն. — Ի՛նչ անուր և հրաշալի գիպ-

ուած, — Մարիուս Րէժիի երկանիւ կառք մը նշմարեց
որ պուլվարին վրայէն պարապ կ'անցնէր: Մտածելու
հարկ չկար. պէտք էր մտնել այս երկանիւ կառքը և
Պ. Լըպլանին կառքին ետեւէն երթալ: Ասիկա ապա-
հով, ազդու և անվտանգ միջոց մըն էր:

Մարիուս նշան ըրաւ կառապանին որ կենայ և
պոռաց:

— Ժամի վրայ հաշուելով:

Մարիուս փողակապը դրած չ'ըր. վրայի թիկնոցը
ամէն օրուան հին թիկնոցն էր որու քանի մը կո-
ճակները փրթած էին, իսկ շապիկը կուրծքին վրայի
ծալքերուն մէկուն քովէն խզտուած էր:

Կառապանը կանգ առաւ, աչքերը թարթեց և
դէպի Մարիուս երկնցուց ձախ ձեռքը իր ցուցամատը
բոյթին հետ մեղմիկ շփելով:

— Ի՞նչ, ըսաւ Մարիուս:

— Կանխիկ վճարէ, ըսաւ կառապանը:

Թիչեց Մարիուս թէ վրան տասնըվեց սու ունէր
միայն:

— Ո՞րքան հարցուց:

— Քառասուն սու:

— Դարձին կը վճարեմ:

Կառապանը, փոխանակ պատասխան մը տալու,
Լա Բալիսի եղանակը սուլեց և երիվարը մտրակեց:

Մարիուս մոլորագին կերպարան քով մը երկանիւ
կառքին հեռանալուն նայեցաւ:

Քսանրչորս սուի համար, զոր չունէր. իր ուրա-
խութիւնը, երանութիւնը, սէրը կը կորսնցնէր, նո-
րէն խաւարով կը պաշարուէր. աչքը բացուած էր,
այլ հիմա նորէր կը կուրնար:

Դառնապէս՝ և պէտք է ճիշդը ըսել, սաստիկ վիշ-
տով մը յիչեց այն հինգ ֆրանքնոցը, զոր նոյն օրը
առտուն այն թշուառական աղջկան տուած էր: Եթէ

քովը ըլլար այն հինգ ֆրանքնոցը. պիտի ազատէր,
պիտի վերածնէր. լիմպուէն և խաւարէն պիտի ել-
լէր. առանձնութենէ, թախճութենէ, այրիութենէ
պիտի ազատուէր. իր ճակատագրին սեւաթոյր թելը
նորէն պիտի կապէր այն ոսկեղէն գեղեցիկ թելին
հետ որ պահ մը առաջ իր առջեւ կը ծփար և որ երկ-
րորդ անգամ կարուած էր:

Տուն դարձաւ յուսաբեկ:

Մարիուս կրմար ըսել իւրովի թէ Պ. Լըպլան-
խօսք տուած էր իրիկունը դարձեալ գալու և թէ
այս անգամ անօր ետեւէն երթալու համար կը պար-
տաւորէր լաւագոյն կերպով պատրաստուիլ. բայց
Մարիուս հոգևով սրտով գեղանին նայելու զբաղելով
հազիւ հազ յսած էր Պ. Լըպլանին խոստումը:

Երբ սանդուխէն վեր պիտի ելլէր, պուլվարին
միւս կողմէ ժօնտրէթը նշմարեց որ Պարիէր տէ Կօպ-
լէնե փողոցին ամայի պատին քովն էր «մարգասէրին»
վերարկուովը պլուած, և կը խօսակցէր կասկածելի-
կերպարանք ունեցող այն մարդերէն մէկուն հետ:
զոր սովորութիւն եղած է «քաղաքագուռներու թա-
փառիկներ» անուանել. մարդե՛ր որոնք երկդիմի կեր-
պարանք, կասկածելի մենախօսութիւն ունին. որոնք
չարախորհուրդ կ'երեւան և որոնք գրեթէ սովորա-
բար ցորեկը կը քնանան, ուրկէ ներելի է ենթադրել
թէ գիշերը կ'աշխատին:

Այս երկու մարդերը որ յորձանքով եկող ձիւնին
տակ անշարժ կը խօսէին, խուճը մը կը կազմէին և որ
ոստիկան մը անչուշտ պիտի կրնար դիտել և զոր սա-
կայն Մարիուս հազիւ հազ նշմարեց:

Թէեւ վշտագին մտատանջութեամբ մը գրաւուած
էր Մարիուս, բայց և այնուէս ստիպուեցաւ ըսել իւ-
րովի թէ քաղաքագուռներու այն թափառիկը, որու
հետ կը խօսէր ժօնտրէթ, կը նմանէր Բրէնթանին

ըսուած, Պիկրընայլ ըսուած Բանչօ անուն մէկու մը զոր Դուրֆէյրագ անգամ մը ցուցուցած էր իրեն, և որ թագին մէջ իբր գիշերային բաւական վասնզաւոր շրջող մը կը նկատուէր:

Նախորդ գիրքին մէջ այս մարդուն անունն տեսանք արդէն:

Այս Բրէնթանիէ, Պիկրընայլ ըսուած Բանչօն ետքէն բազմաթիւ եղեանական դատերոտ մէջ գանուեցաւ, և անկէ ետք նշակաւոր անառակ մը եղաւ:

Այն ատեն տակաւին անուանի անառակ մը էր ժիայն:

Այսօր աւանդութիւն մըն է աւազակներու և մարդասպաններու մէջ:

Նախորդ իշխանութեան վերջերը աւազակութեան դաս կուտար:

Եւ երեկոյն գիշերուան ժութը տիրած ժամանակ ուր խուճերը կը կազմուին և ցած ձայնով կը խօսին, բանտարկեալները Փօրսի (բանտ) Փօսօ Լիօն ըսուած գաւիթը խմբուելով անոր վրայ կը խօսակցէին:

Այս բանտին մէջ, ճիշտ հօն ուր գիշերապահներու ճամբուն տակէն արտաքնոցի խողովակը կ'անցնի, — այս խողովակը 1843ին երեսուն բանտարկեալներու անլուր փախուստին ծառայեց, — ուզողը կրնայ այս արտաքնոցին սալաքարին վերեւը տեսնել անոր ԲԱՆՇՕ անունը զոր անգամ մը փախչելու փորձ մը ըրած ժամանակ ինք յանդգնաբար քանդակած էր պահնորդներու պատին վրայ:

Ոտականութիւնը 1832ին արգէն հակողութեան ատկ գրած էր զայն, բայց Աանչօ տակաւին մեծ գործերու ձեռնարկած չէր:

Կ Լ Ո Ւ Թ Օ Ա

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻԻՆԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Ծ Ա Ռ Ա Յ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ը Ն Ե Լ Վ Շ Տ Ի Ն

Մարիուտ տղենին սանդուխէն վերեւաւ յամբաջայլ:

Երբ իր խուցը մանելու վրայ էր, նրբանցքին մէջ փօնաբէթի մեծ աղջիկը տեսաւ որ իր ետեւէն կուգար:

Մարիուտ ատելութիւն մը զգաց այս աղջիկը տեսնելով, վասնզի անոր ըսմն էր իր հինգ ֆրանքը զոր չէր կրնար ետ ուզել վասնզի շատ ուշ էր, երկանիւ կառքը ա'լ գացած, և Պ. Լըպլանի կառքն ալ շատ հեռացած էր:

Մանաւանդ թէ ետ ուզելու ալ ըլլար հինգ ֆրանքը, աղջիկը չպիտի տար:

Ինչ մը առաջ իրենց սենեակը եկող անձերու

տունին վրայօք անոր հարցումներ ընելն ալ աւելորդ էր անշուշտ. այն չէր գիտեր անոնց ո՛ւր բնակիրը, վասնզի Ֆապանթու ստորագրուած նամակին հասցէն էր. — Առ պարոն բարեգործ Սէն-ժագ-Տիւ-Հօ-Բա ե. կեղեցւոյ:

Մարիուս իր սենեակը մտաւ և դուռը հրեց ետեւէն:

Չգոցուեցաւ դուռը. ետեւը դարձաւ Մարիուս և տեսաւ ձեռք մը որ կիսաբաց դուռը կը բռնէր չգոցուելու համար:

— Ի՞նչ է այն, ո՞վ է ան, հարցուց Մարիուս: Դուռը բռնողը ժօնտրէթին աղջիկն էր:

— Դո՛ւք էք, կրկնեց Մարիուս գրեթէ խստիւ: Դա՞րձեալ դուք էք: Ի՞նչ կ'ուզէք:

Աղջիկը խոհուն կ'երեւար և չէր նայէր: Առաւօտեան համարձակութիւնը չունէր հիմա:

Ներս մտած չէր և նրբանցքին ստուերին մէջ կը կենար, ուր Մարիուս կիսաբաց դռնէն կը նշմարէր զայն:

— Ի՛նչ վերջապէս պիտի պատասխանէ՞ք թէ ոչ: Ի՞նչ կ'ուզէք:

Աղջիկը անսր վրայ պտոցուց իր տխուր նայուածքը ուր կարծես թէ տեսակ մը ճառագայթ կը վառէր ազօտաբար, և ըսաւ.

— Տրտում կ'երեւաք, պարոն Մարիուս: Ի՞նչ ունիք:

- Ե՞ս, ըսաւ Մարիուս:
- Այո՛, դուք:
- Բան մը չունիմ:
- Այո՛, ունիք:
- Ո՛չ:
- Ես կ'ըսեմ թէ ունիք:
- Հանդարտ ձգեցէք զիս:

Մարիուս նորէն հրեց դուռը, բայց աղջիկը ձեռքը չբաշխելով դրան վրայէն:

— Իրաւունք չունիք այդպէս վարուելու հետս, ըսաւ: Թէեւ հարուստ չէք, բայց այս առտու բարեպէս վարուեցաք հետս: Հիմա նոյնպէս վարուեցէք: Ստակ տուիք ինձի որ հաց ուտեմ. հիմակ ալ ըսէք ինձ թէ ի՛նչ ունիք: Յայտնի կ'երեւայ թէ վիշտ մը ունիք: Ձեզ ուզեր որ վիշտ ունենաք: Ի՞նչ ընել պէտք է ատոր համար: Կրնա՞մ ձեզ ծառայութիւն մը ընել: Գործածեցէք զիս: Ձեր գաղտնիքները չեմ հարօցըներ, պէտք չունիք յայտնելու ինձ զանոնք, բայց վերջապէս կրնամ օգտակար ըլլալ: Կրնամ օգնել ձեզ, քանի որ հօրս կ'օգնեմ: Երբ հարկ ըլլայ նամակներ տանիլ, տուները երթալ, դուռնէ դուռ հարցնել, հասցէ մը գտնել, մէկու մը ետեւէն երթալ, իմ ձեռքէս կուգայ այդ ամէնը: Արդ ուրեմն կրնաք ըսել ինձ ինչ որ ունիք. կ'երթամ խօսելու որոնց հետ որ պէտք է. երբեմն մարդ մը մարդերու հետ կը խօսի, և ահա կրնամ գիտնալ ինչ որ հարկէ գիտնալ, և ամէն բան կը կարդադրուի: Պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու:

Մարիուսի մտքէն գաղափար մը անցաւ:

Մարդս երբ իյնալը կը զգայ, կա՞յ ոստ մը զոր առ ոչինչ համարէ:

Ժօնտրէթի աղջկան մօտեցաւ:

— Մտի՛կ ըրէ... ըսաւ անոր:

Աղջիկը Մարիուսի խօսքը ընդմիջեց ուրախութեամբ մը որ իի աչքերուն մէջ կը փայլատակէր:

— Ո՞չ ապրիք այդպէս դուրեկով խօսեցէք հետս. աւելի սիրելի է ինձ դու քան թէ դուք ըսուիրը:

— Լա՛ւ. կրկնեց Մարիուս, դո՛ւն բերիք հոս այն ձեր պարոնը այն աղջկան հետ, այնպէս չէ՞:

— Այո՛:

— Ո՛ւր է անոնց տունը, գիտե՞ս:

— Ո՛չ:

— Գտի՛ր և ըսէ՛ ինձի:

Ժօնարէթուհիին նայուածքը արտուճ ըլլալէ դադարելով ուրախութեամբ համակուած էր. հիմա ուրախ ըլլալէ զաղբելով տխրութեամբ համակուեցաւ:

— Ա՞յդ է ձեր ուզածը, հարցուց Մարիուսին:

— Այո՛:

— Միթէ կը ճանչնաք զանոնք:

— Ո՛չ:

— Այսինքն, կրկնեց ուժգնակի, չէք ճանչնար զնէ և կ'ուզէք ճանչնալ:

Այս «զանոնք»ը որ «զնէ»ի փոխուած էր, չգիտեմ ի՛նչ յայտարար և դառնայի բան մը ունէր:

— Վերջապէս, կրնա՞ս, ըսաւ Մարիուս:

— Գեղանի օրիորդին հասցէն պիտի տամ ձեզի:

Այս «գեղանի օրիորդ» բառերն ալ նուրբ նշանակութիւն մը ունէին որ Մարիուսին սիրաբնականացուց Մարիուս կրկնեց.

— Վերջապէս ինչ և է. հօրը և աղջկան հասցէն, անոնց հասցէն կ'ուզեմ. կրնա՞ս գտնել:

Աղջիկը ուղղակի Մարիուսին նայելով, ըսաւ.

— Ի՞նչ պիտի տաք ինձի:

— Ի՞նչ որ պիտի ուզես:

— Ի՞նչ որ պիտի ուզեմ:

— Այո՞:

— Հասցէն պիտի ունենաք:

Աղջիկը վար ըրաւ գլուխը, ապա յանկարծակի շարժումով մը քաշեց դուռը որ գոցուեցաւ:

Մարիուս մինակ մնաց իր սենեակին մէջ:

Աթոռի մը վրայ նստաւ իյնալու պէս, գլուխը և երկու արմուկները անկողինին վրայ կոթնցուց և պաշարուեցաւ այնպիսի մտածումներէ զոր չէր կրնար ամփոփել և կարծել թէ գլուխը կը դառնար: Իր ու-

զեզին մէջ խառն թխուան գիզուած էին ինչ որ առաւօսէն ի վեր տեղի ունեցած էր. այսինքն հրէշտակէն երեւալը, աներեւութանալը, ինչ որ ժօնարէթի աղջիկը քիչ մըն ալ բաւ էր իրեն. և յոյսի նշոյյ մը որ անբաւ յուսահատութեան մը մէջ կը ծփար, Յանկարծ իր մտախոհութենէն սթափեցաւ ուժգնակի: Ժօնարէթի բարձր և բիրտ ձայնը լսեց որ յետագայ խօսքերը կ'ըսէր, խօսքեր որոնք իրեն համար արօժանակ կարեւորութիւն մը ունէին:

— Կր կրկնեմ թէ ապահով եմ և թէ կը ճանչնամ զինքը:

Ժօնարէթ օրո՛ւ վրայ կը խօսէր: Զո՛վ ճանչցած էր. Գ. Լրպլա՞նը. շիբ Իւրսիւլին» հա՞յը. Լ՞նչ. միթէ ժօնարէթ կը ճանչնա՞ր զայն: Մարիուս ասանկ յանկարծակիան և անակնկալ կերպով մը վերջապէս ալ պիտի ստանա՞ր այն ամէն տեղեկութիւնները առանց որոյ իր կեանքը նոյնիսկ իրեն համար մթին էր. ա՛լ պիտի գիտնա՞ր վերջապէս թէ ո՛վ էր իր սիրածը, թէ ո՛վ էր այն երիտասարդուհին, նաեւ անոր հայրը. այն մթութիւնը որ կը պաշարէր զանոնք, ա՛լ վերջապէս պիտի փարտա՞ր օւրեմն. Ա՛հ, սո՛ւրբ Աստուած: Դարանին վրայ աւելց՛ր ոտակ քան թէ ելաւ և միջնորդին պղտիկ ծակին մօտեցաւ դարձեալ նայելու համար:

Նորէն կը տեսնէր ժօնարէթի որջին ներքը:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ Բ.

Պ. ԼՐՊԼԱՆԻ ՀԻՆԳ ՖՐԱՆՔԻՆ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Ընտանիքին տեսքը գրեթէ ամփոփոխ մնազած էր. վասնզի կինն և աղջիկները ծրարին պարունակածները առնելով ասուէ զանկպաներ և շապիկներ հագած էին:

Երկու անկողիններուն վրան ալ երկու նոր վերամակ նետուած էր. այս էր միայն եղած փոփոխութիւնը:

Ժօնտրէթ յայտնի է թէ նոր եկած էր դուրսէն: Տակաւին չնչասպառ կ'երեւար:

Աղջիկները բուխերիկին քով դեռինը նստած էին, և աղջիկները կրտսերին վիրաւոր ձեռքը կը դարձանէր: Կինը բուխերիկին յօտակայ խշտեակին վրայ կարծես թէ սմբեր էր զարմանալի դէմքով մը ժօնտրէթ խուցին մէջ աջ ձախ կ'երթեւեկէր մեծաքայլ: Աչքերը տարօրինակ կ'երեւային:

Կինը որ էրկանը առջեւ վեհերոտ և չուարուժով համակուած կ'երեւար, համարձակեցաւ ըսելու անոր.

— Իբա՞ն կ'ըսես: Ապահովապէս գիտե՞ս:

— Զարմանալի՛ հարցում: Ութը տարի առաջ էր. այո՛, կը ճանչնամ զինքը: Ա՛հ, կը ճանչնամ, իսկոյն

ճանչցայ թէ ո՛վ է: Զարմանք որ անմիջապէս աչքիդ չզարկաւ:

— Ո՛չ:

— Բայց ըսի քեզի որ ուշադրութիւն ընես. հասակը նոյնը. դէմքը նոյնն է. հագիւ թէ աւելի ծեր է. կան մարդիկ որոնք չեն ծերանար, չգիտեմ թէ ի՛նչ կ'ընեն որ չեն ծերանար. ձայնն ալ նոյնն է: Աւելի մաքուր հագուած է. անա այս է միայն փոփոխութիւնը, Ա՛հ, սմտեղուկ ծերուկ, հիմակ ա՛լ բըռնեցի քեզի— կեցի՛ր:

Կանգ առնելով իր աղջիկներուն ըսաւ.

— Դուք ելէ՞ք դացէք ակէ: Շա՛տ զարմանալի բան որ անմիջապէս աչքիդ չզարկաւ այդ մարդը:

Աղջիկները հնազանդելու համար ոտք ելան:

— Իր վիրաւոր ձեռքովը, թոթովեց մայրը:

— Օդ առնելով ցաւը պիտի մեղմանայ, ըսաւ Ժօնտրէթ: Գացէ՛ք:

Յայտնի էր թէ Ժօնտրէթ այն մարդոց կարգէն էր որոնց ներելի չէ դիմադարձութիւն ընել: Դուրս ելան աղջիկները:

Մինչդեռ դռնէն դուրս կ'ելլէին, հայրը աղջիկներին թեւը բռնեց, եւ մասնաւոր ձայնով մը ըսաւ անոր.

— Ճիշտ ժամը հինգին հոս պիտի գտնուիք երկուքնիդ ալ: Պէտք պիտի ունենամ ձեզի:

Մարիուս կրկնապատկեց ուշադրութիւնը:

Ժօնտրէթ երբ մինակ մնաց կնիկին հետ, նորէն սկսաւ քալել սենեակին մէջ և լռելեայն երկու կամ երեք անգամ չըջան ըրաւ ծայրէ ի ծայր: Յետոյ վըրայի կնային շապիկին ստորին մասը իր բանթայօնին գօտիին մէջ խօթեց և իջեցուց. քանի մը վայրկեան եւս անցաւ:

Յանկարծ դէպի իր կինը դարձաւ, և թեւերը

կուրծքին զբայ գննելով պոռաց. — Կ'ուզե՞ս որ քեզ ուրիշ բան մըն ալ բռնեմ. օրիորդք...

— Է՛, բռնե՛ նայիժ, Ի՞նչ է օրիորդք, պոռացա՞նք կի՛նը:

Մարիտա չէր կրնար կասկածել. իբօք «անոր» զբայ էր խօսքը:

Սասնդագին անձկութեամբ մտիկ կ'ընէր. իբ բոլոր կեանքն ականջներուն մէջն էր:

Բայց Ժօնարէթ ծռած և կնոջը ցած ձայնով բան մը ըսած էր:

Յետոյ կանգնեցաւ, և բարձր ձայնով վերջացուց խօսքը:

- Անն է:
- Ա՛ն որ... ըսաւ կի՛նը:
- Ան է հա՛, ըսաւ էրիկը:

Բոտ չենք գտներ որ կարենանք մեկնել ինչ որ կը պարունակէր կնոջը այս «ա՛ն որ»... ք: Այս խօսքին մէջ ամփոփուածն էր զարմանք, կատաղութիւն, առեւտրութիւն, բարկութիւն որոնք հրէշային գոչումի մը հետ խառնուած և միացած էին:

էրիկը կնկան ականջին քանի մը բառ ըսելով, անշուշտ օրիորդին անունը ասլով անա այս ամենի և օձքած կի՛նը արթնցաւ, և պժգալի ըլլալէ գողրելով ահարկու կերպարանք մը առաւ:

— Անկարելի բան, պոռաց: Երբ կը մտածեմ թէ իմ աղջիկներս բոկոտն կը քալեն և բօպա մը չունին որ հազնլին: Ի՞նչ, սնդուսէ մաշկեակ մը, թաւչէ փեղոյր մը, մտաքսեայ կիսածեւ կօշիկներ և ուրիշ բաներ, որոնք ամէնը մէկ երկու հարիւր ֆրանքէն աւելի կ'արժեն. հագո՛ւստ մը զոր անսնոզը պիտի կարծէ թէ ազնիւ օրիորդ մըն է ան. ոչ, կը սխալիս, բարեկամ, ասիկա քն չէ. բայց նախ գիտէ որ միւսը օտակալը արեւ զըն էր. ասիկա գէշ չէ. Իբօք կ'ըսեմ:

Թէ ասիկա գէշ չէ. ասիկա չկրնար ան ըլլալ:

— Ես ալ կ'ըսեմ թէ ան է, Գիտի անունս:

Ժօնարէթի կնիկը երբ այս բացարձակապէս հաստատական պատասխանը առաւ, իր լայն գէմքը օր կարմիր և խարտեայ էր վեր ըրաւ և ձեղունը նայեցաւ անւ նայուածքով մը:

Նոյն պահուն այս կի՛նը իր էրիկէն աւելի անարկու երեցաւ Մարիտային:

Մասակ վագրի մը պէս նայող մասակ խոզ մըն էր ան:

— Ի՞նչ, կրկնեց կի՛նը, ուրեմն այն մուրացիկան լակո՞տն է այս օտակալի գեղեցիկ օրիորդը օր կարեկից կերպարանքով մը աղջիկներու կը նայէր: Ո՛հ, ս'ըր էր թէ կարող ըլլայի սաքերուս օտակալն և օտակալներովս կոխկրակելով փոքր դուրս թափել:

Անկողինէն վար ցառկեց և զօհ մը սաքի զբայ կեցաւ՝ գլուխը բաց, ունդերը սուսեցած, բերանը կիսաբաց, և ձեռքերն ալ պրկուած ու գէզի ետեւը նեղուած էր:

Ապա իյնալու պէս նորէն երկնցաւ խշտակին վրայ:

Մարդը կ'երթեւեկէր ասանց ու զննու իր էգին: Բանի մը վայրկեան անցաւ լռեցեայն. մարդը կնոջը մօտեցաւ և կանգ առաւ անոր օտջե թեւերը կուրծքին զբայ օտնելով ինչպէս ըրած էր զօհ մը օտակալ:

— Կ'ուզե՞ս որ քեզ ուրիշ բան մըն ալ ըսեմ:

— Ի՞նչ, Կարցուց կի՛նը:

Կարճ և ցած ձայնով պատասխանեց:

— Ա՛լ կարոտացայ:

Կի՛նը էրիկին նայեցաւ այն նայուածքով որ կը նշանակէ:

— Միթէ փոխուց է Կեսս խօսողը:

Ժօնտրէթ շարունակեց.

— Նղովից արմատ. Անօթի-մեռիր-եթէ-կրակ-
ունիս. ցրտահար-մեռի՛ր-եթէ-հաց-ունիս. թաղին
թաղեցին էի մինչեւ հիմա. ա՛լ այսքանը կը բաւէ.
կը բաւէ ա՛լ կրած թշուաճութիւնը. ինծի համար,
ուրիշներուն համար ալ կրեցի. ա՛լ կատակը մէկդի.
ա՛լ ծիծաղաչարժ չերեւար ինձ այս վիճակը, այսքան
բառախաղճերը կը բաւեն. ո՛, Աստուած, ա՛լ կատակ
չեմ վերցնէր հա՛յրդ յաւիտենական ես ալ պիտի ու-
տեմ յագենալու համար, ես ալ պիտի խմեմ ծարաւս
անցնելու համար. ես ալ կ'ուզեմ շուայտիլ. քնա-
նալ, չբանիլ ամենեւին. սատկելէս առաջ կ'ուզեմ որ
կարգը ինծի ալ եկած ըլլայ, կ'ուզեմ քիչ մը միլիո-
նատէր ըլլալ:

Որջին բոլորտիքը շրջան մը առնելէն ետք.

— Ուրիշներուն պէս, շարունակեց:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, հարցուց կինը:

Գլուխը օրօրեց, աչքը թարթեց և ձայնը հանեց-
փողոցներու բնագէտի մը պէս որ կ'ուզէ հնարք մը
ցուցնել:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզեմ. մտիկ ըրէ:

— Կամաց խօսէ, մրմուց կինը. մի՛այդքան բարձր
խօսիր. եթէ գործի վրայ պիտի խօսիս, պէտք չէ որ
լսուի ըսելիքդ:

— Վայ, ո՞վ պիտի լսէ, գրացի՞ն. քիչ մը առաջ
գուրս ելելը ես տեսայ: Բայց եթէ չելե՛մ ըլլայ ան-
գամ, առ աւանակին աւանա՞ր միթէ կը լսէ. բայց
կը կրկնեմ թէ դուրս ելլելը աչքովս տեսայ.

Սակայն տեսակ մը բնական դրդումով ժօնտրէթ
սկսաւ աւելի ցած ձայնով խօսիլ. թէեւ բաւական
ցած ձայնով չխօսելուն համար, Մարիուս կը լսէր ա-
նոր խօսքերը:

Մարիուս այս խօսակցութիւնը կէտառկէտ և ամ-

բողջապէս կրցաւ լսել նպաստաւոր պարագայի մը շը-
նորճիւ. այս պարագան էր ձիւն եկած ըլլալը օրու
պատճառաւ չէր լսուեր պուլվարէն անցնող կառքե-
րուն աղմուկը:

Ահաւասիկ ինչ որ Մարիուս լսեց.

— Աղէկ մտիկ ըրէ: Բռնուեցաւ Բօջիւրը. բըռ-
նուած ըսել է, արդէն եղաւ լմնցաւ այս գործը: Ամէն
բան կարգի դրուած է: Պէտք եղած անձերու հետ
տեսնուեցայ: Այս իրիկուն ժամը վեցին պիտի գայ
վաթսուն ֆրանքը բերելու համար, սինլքո՛ր: Տեսար-
ինչպէս շտկեցի և կլլեցուցի. վաթսուն ֆրանք պարտք
ունիմ, տան տիրոջս տունը պիտի երթամ, պայմա-
նաժամը փետրվար ձին կը յրանայ ըսի, ինչ որ ըսի,
ամէնն ալ հաւատաց. աւանա՞կ էր, Ի՞նչ էր, արդ
ժամը վեցին պիտի գայ, այսինքն այն միջոցին ուր
դրացին ալ բնթրելու գացած կ'ըլլայ: Պիւրկօն խա-
թունն ալ քաղաքին մէջ սպասները լուալու վրայ
պիտի ըլլայ: Դրացին ժամը տասնըմէկէն առաջ առն
չդատնար: Պառիկները պիտի հսկեն դուրսը: Դուն
պիտի օգնես մեզի: Մարգը մեր գործը պիտի ստիպուի
լմնցնելու:

— Եւ եթէ չլմնցնէ՞, հարցուց կինը:

Ժօնտրէթ սոսկալի շարժում մը բնելով ըսաւ.

— Մե՛ք ալ զինքը կը լմնցնենք:

Եւ սկսաւ քահ քահ խնդալ:

Մարիուս առաջին անգամն էր որ անօր խնդալը
կը տեսնէր: Այս խնդուքը ցուրտ և մեղմ էր և օտա-
սուռ կուտար:

Ժօնտրէթ չըմին՝ ինչ քով պահարան մը բանալով
գլխանոց մը առաւ և թեզանիքովը զայն խողանակե-
լէն ետք գլուխը գրաւ:

— Հիմա ես կ'երթամ, ըսաւ: Տակաւին տես-
նուելու մարդեր ունիմ, լաւ տեսակներէն: Պիտի տես-

նես թէ ինչպէս գործը պիտի յաջողի: Կարելի եղածին չափ շուտ պիտի գտնուած. շահաւոր գործ մըն է մեր այլ կատարելիք գործը. դուն տուե՛ր պակասնէ:

Եւ երկու ձեռքը բանթալոնն գրպաններուն մէջ դրած՝ պահ մը կեցաւ խորհելով, յետոյ ազաղակեց.

— Մեծ բարերախառութիւն մըն ալ սա է որ ան ճանչցաւ զիս: Եթէ ան ալ զիս ճանչցած ըլլար, ա՛լ չպիտի դար հոս: Գիտի փախցնէինք զինքը: Մորուս ազատեց զիս, զիպական մօրուսիկս, իմ աղուոր զիպական մօրուսիկս:

Եւ նորէն ոկտաւ խնդալ:

Գառուհանին քով գնաց: Անդադար ձիւն կուգար և երկնից գորշ գոյնը կը գծաւորէր:

— Ի՛նչ սոսկայի օդ, լըսաւ:

Ապա վերարկուն հագնելով.

— Քիչ մը լայն կտրուած է, բայց հոգ չէ, շարունակեց ժօնարէթ, ազէկ որ թշուառական ծերուկը ինձ տուաւ այս վերարկուն: Եթէ այս վերարկուն չըլլար, պիտի չկմնայի գուրս ելլել, և դարձեալ ա՛մէն բան պարագի գացած պիտի ըլլար: Տես թէ ի՛նչ պիտի բաներէ կախուս ունին գէպերը:

Եւ գլխանոցը մինչեւ աչքերուն իջեցնելով դուրս ելաւ: Հազիւ թէ գուրսը քանի մը քայլ առնելու ժամանակ ունեցած էր, և անա դուրս նորէն բացուելով ժօնարէթի շիկադէմ և ուշիմ կերպարանքը կիրովին երեւցաւ զուտին բաց տեղէն:

— Մոռցայ բռնու, կրակարանին համար անուխ առնես:

Եւ կնոջը զեղակին մէջ նեակց հինգ ֆրանքնոց գրածը զոր «մարդասէրը» տուած էր իրեն:

— Կրակարանի՞ն համար, հարցուց կինը:

— Այո՛:

— Բանի՞ օխա:

— Զորս օխա:

— Երեսունն սու կ'ընէ չորս օխան: Մնացորդը ընթրիքին պէտք եղածը կ'առնեմ:

— Զէ:

— Ինչո՞ւ:

— Ի՛բ' վառներ հինգ ֆրանքնոցը:

— Ինչո՞ւ:

— Վառողի էս ալ բան մը պիտի գնեմ:

— Ի՞նչ:

— Բան մը:

— Բ՛րքան պէտք է քեզ:

— Այս կողմերը ո՛ւր կայ երկաթեղէն վաճառող մը:

— Մախթարի փողոցը:

— Հա՛, ազէկ բո՛րբ, փողոցին ծայրն է. կրպակը կը տեսնեմ:

— Բայց չըսե՛ս ինձ թէ որքան պէտք է քեզ այն ծախու առնելու բանիդ համար:

— Երեք ֆրանքի չափ:

— Ընթրիքին համար շատ բան մը չպիտի մնայ:

— Այսօր ընթրելու օր չէ: Աւելի ազէկ գործ ունինք կատարելու:

— Կը բաւէ այս գոնարդ իմ:

— Ժօնարէթ կնոջ այս խօսքին վրայ նորէն գոցեց դուրս, և այս անգամ Մարիսա լսեց նրբանցքին մէջէն անոր հեռանալը և սանդուխէն արագօրէն իջնելը:

Նայն պահուն Սէն-Մէտարի եկեղեցիէն յամբ մէկ կը զարնէր:

Գ Լ Ո Ւ Խ ԺԳ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ԵՄ ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԾԱԾՈՒԿ ՏԵՂ ՄԵ

ՉԵՆ ԽՈՐՀԻՐ ԱՂՕԹՔ ԸՆԵԼ, ՀԱՅՐ ՄԵՐ

Մարիուս թէև մտախոհ, բայց և այնպէս, ինչպէս ըսած ենք արդէն, հաստատ և գործունեայ բնաւորութիւն մը ունէր:

Առանձնական մտախոհութեան սովորութիւնները անոր համակիր և կարեկից զգայութիւնները բարգաւաճեցնելով թերեւս բարկանալու կարողութիւնը նշուազած:

Սրտմտելու կարողութիւնը անեղծ պահած էին, պրանմայի մը պէս բարեօէր և դատաւորի մը պէս անաչառ էր. կը գթար գորտի մը վրայ, այլ կը ջախջախէր իժ մը:

Արդ Մարիուս իր կեցած տեղէն նայած էր իժեքու ծակի մը մէջ Մարիուսի առջեւ տեսնուածն էր զրէշներու բոյն մը:

— Պէտք է ջախջախել այս թշուառականները, ըսաւ ինքնին:

Կը յուսար թէ պիտի պարշուէին զինք շրջապատող կնճիռները, բայց բան մը յայտնուած չէր. ընդհակառակը ամենքն ալ թերեւս աւելի անխնայաբեղած էին. աւելի տեղեկութիւն մը առած չէր ոչ Լիւքսէնպուրկի գեղանի պատանուհիին և ոչ ալ այն այն մարդուն վրայ զոր Պ. Լըպլան կ'անուանէր. հասկըցած էր միայն թէ Ժօնտրէթ կը ճանչնար զանոնք:

Այն ըսուած մթին խօսքերէն որոշապէս հասկցած էր միայն թէ դաւաճանութիւն մը կը պատրաստուէր, անյայտ այլ սոսկալի դաւաճանութիւն մը. թէ երկուքն ալ այսինքն հայրը անհրաժեշտաբար և ազջիկն ալ հաւանօրէն մեծ վտանգի մէջ էին. թէ պէտք էր ազատել զանոնք. թէ պէտք էր Ժօնտրէթներուն սոսկալի կարգադրութիւնները ապարդիւն ընել և կտրել այս սարդերուն ոստայնը:

Մարիուս պահ մը Ժօնտրէթին կիներ դիտեց. կինը սենեակին մէկ խորշէն թիթեղեայ հին հնոց մը քաշած էր, և հին երկաթներ կը խառնէր:

Մարիուս դարանէն վար իջաւ խիստ կամաց մը և ուշադրութիւն ընելով որպէսզի ձայն չհանէ:

Մինչդեռ կը համակուէր երկիւղով մը՝ զոր պատրաստուած դաւաճանութիւնը կը ներշնչէր, և պրժգուժով մը զոր Ժօնտրէթները կուտային իրեն, Մարիուս տեսակ մըն ալ ուրախութիւն կը զգար մտածելով թէ գուցէ արժանի պիտի ըլլայ այսպիսի ծառայութիւն մը ընելու անոր զոր կը սիրէր:

Բայց ի՞նչպէս գործէր. պէ՞տք էր իմաց տալ վրտանգի ենթարկուած անձերու. բայց ո՞ւր գտնար զանոնք քանի որ անոնց ո՛ւր բնակիլը չէր գիտեր: Պահ մը երեւցած էին իրեն, յետոյ նորէն սուղուեր էին Բարիդի անբաւ անգունդներուն մէջ: Միթէ՞ իբրիկունը ժամը վեցին գուռը սպասէր՝ Պ. Լըպլանը եկած միջոցին որոգայթը անոր իմացնելու համար:

բայց ժօնարէթ և մարդերը անշուշտ պիտի տեսնէին թէ կը լրտեսէ ինչ. վայրն ամայի տեղ մըն էր. անոնք իրարմէ զօրուոր էին. կետեւաբար պիտի կըրնային բռնել զինքը կամ կեռացնել, և այն զօր Մարիուս կ'ուզէր ազատել, պիտի կորսուէր:

Ժամը մէկ զարկած էր, գաւաճանութիւնը վեցին պիտի կատարուէր. Մարիուս կ'իմոգ ժամ տակն ունէր գործելու համար:

Մէկ բան կար ընելիք:

Մարիուս հագաւ իր թիկնոցը որ բաւական ազէկ էր գեռ. վիզը թաշկիճակ մը կապեց, գլխարկը առաւ և դուրս ելաւ տասնց ձայն մը հանելու, իբր թէ մաժուռներու վրայ կոխէր բողոսն:

Մանաւանդ թէ ժօնարէթին կիճը տակաւին կին երկաթեզէնները խառնելու կը պարտպէր:

Մարիուս առնէն գուրս ելլելուն պէս Բըթի-Պանդիէի փողոցը գնաց:

Այս փողոցին մինչև կիսավայրը եկած և կասած էր խիստ ցած պատի մը քով, սրուն քանի մը տեղերէն կարելի էր ստանալ անցնիլ և որ անմշակ դաշտի մը վրայ կը նայէր. մտառանջութիւն ունենալու համար կամաց կամաց կը քայլէր:

Ոռքին դիմացումը չէր լսուէր, վասնզի ձիւնին վրայ կը քայլէր:

Յանկարծ ձայներ լսեց որոնք խիստ մօտէն կը խօսէին:

Ետին զարձաւ. փողոցը ամայի էր. անն անգամ չկար, թէև կատարելապէս ցորեկ էր գեռ, այլ սակայն սրոյապէս ձայներ լսեց:

Միտքը եկաւ նայիլ պատին վրայէն, սրու քովէն կ'երթար:

Հոն իրօք երկու մարդ կար որոնք պատին կըսթնելով ձիւնին վրայ նստած էին և ցած ձայնով կը խօսէին:

Մարիուս չէր ճանչնար այս երկու կերպարանքները. մին պուզ կաթած ձորուանի մարդ մըն էր, միւսն ալ կնոթիներ կաթած և մազոտ մարդ մը:

Մորուանի յունական կրկնոց մը ունէր. միւսին գլուխը բաց էր և մազերուն մէջ ձիւն կար:

Մարիուս գլուխը անտնց վերելք յասաջացնելով կրնար լսել:

Մազոտը արմուկոյք կը նրէր միւսին և կ'ըսէր.

— Բաթրոն Մինէթի կեա կրնայ յաջողիլ այս գործը:

— Կը կարծե՞ս, բաւ ձորուանին:

Մազոտն ալ պատասխանեց.

— Ամէն մէկը կինք կարիւր ֆրանք պիտի առնէ. և կետեւանքն ալ ըլլա՛յ ըլլա՛յ կինք տարի, վեց տարի, տասը տարի ամէնէն շատը:

Միւսը՝ վարանուժով մը և իր յունական գդակին տակ տակ ցրտահար գողտուով պատասխանեց.

— Ատիկա յայանի բան է. Ատանկ բաներու կորելի չէ հակառակիլ:

— Ես կ'ըսեմ թէ գործը չի կրնար չը յաջողիլ, կրկնեց մազոտը. Բան ախպարին մարէնկոթը (տե՛սակ մը կառք) պիտի լսուի:

Յետոյ սկսան խօսիլ նուագաւոր ներկայացուցի մը վրայ զոր առջի օրը կէթէի թաարունը տեսած էին:

Մարիուս իր ճամբան շարունակեց:

Մարիուսի կը թուէր թէ ասորիինակ կերպով մը պատին ետեւը պահուող և ձիւնին մէջ կծկուող այս մարդերուն մութ խօսքերը թերևս վերաբերութիւն մը ունէին ժօնարէթի գորչելի նպատակներուն հետ: Վտործը անշուշտ ժօնարէթին պատրաստած գաւաճանութիւնն էր:

Դէպի Մէն Մարոսի տրուարձանն ուղղուեցաւ և չարքուց կրպակի մը թէ ո՛ւր կար ոտականութեան

գործակալ մը: Բօնթուազի փողոցը և 14 թիւը ցոյց
տրուեցաւ իրեն:

Մարիուս հոն գնաց:

Հաջագործի մը առջեւէն անցնելու ատեն երկու
սու տալով հաց մը առաւ և կերաւ, մտածելով թէ
գուցէ չպիտի ընթրէ:

Ճամբան մինչդեռ կը քալէր, իրաւունք տուաւ
Նախախնամութեան:

Մտածեց որ եթէ առաուն իր հինգ ֆրանքը ժօնա-
րէքի առջինեկ աղջկան տուած չըլլար:

Պ. Լըպլանին կառքին ետեւէն գաղած պիտի ըլ-
լար և բան մը իմացած պիտի չըլլար. թէ ժօնաբէթի
նիւթած դաւաճանութիւնը անարգել պիտի կատար-
ուէր, թէ Պ. Լըպլան պիտի կորսուէր, և անշուշտ
աղջիկն ալ իր հետը:

Ք Լ Ո Ի Խ Փ Գ.

ՈՒՐ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴ ՄԸ

ԵՐԿՈՒ ԱՏՐՃԱՆԱԿ ԿՈՒՏԱՅ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻ ՄԸ

Մարիուս Բօնթուազ փողոցին 14 թիւը հասնելով
առաջին յարկը ելաւ և ոստիկանութեան գործակալը
հարցուց:

— Ոստիկանութեան պարոն գործակալը հօս չէ,
ըսաւ ծառայ մը. բայց տեսուչ մը կայ որ անոր տե-
ղակալն է: Կ'ուզէք խօսիլ հետը. միթէ ստիպողական
գո՞րծ մըն է:

— Այո՛, ըսաւ Մարիուս:

Մտան գործակալին խուցը տարաւ Մարիուսը:
Հոն վանդակի մը ետեւ ոտքի վրայ կանգնած՝ և կրա-
կարանի մը կռթած բարձրահասակ մարդ մը հար որ
եռօձիկ ընդարձակ թիկնոցի մը ծայրերը կը վերցնէր
ձեռքերովը:

Կերպարանքը քառակուսի, բերանը նուրբ և հաս-
տատուն, կիսամօրուքն էր թանձր, ալեւոր և վայ-
րենաձեւ, իսկ նայուածքը մարդուս գրպանին յատակն
անգամ գիտելու կարող նայուածք մըն էր:

Կրնար ըսուիլ թէ այս նայումքը չէ թէ կը թափանդէր. այլ կը խուզարկէր:

Այս մարդը գրեթէ Ժօնարէթին չափ ահարկու և անազորոյն կ'երեւար. երբեմն ամենի շուշի մը համադրակիլը գայի մը հանդիպելէն ոչ նուազ վատնգաւոր է:

- Ի՞նչ կ'ուզէք. հարցուց մարդը Մարիուսին՝ առանց պարոնն քսելու:
- Հո՞ս է ստիկանութեան պարոն գործակալը:
- Բացակայ է: Ես եմ իր տեղակալը:
- Խիստ զազանի գործի մը համար եկած եմ:
- Խօսեցէք ուրեմն:
- Եւ խիստ ստիպողական:
- Ուրեմն շուտ խօսեցէք:

Այս հանգարտ և ամբողջ մարդը, ահարկու և միանգամայն վստահելի էր: Երկիւզ և վստահութիւն կը ներշնչէր:

Մարիուս իրողութիւնը պատմեց. բնեղով — թէ անձ մը զոր տեսքով միայն կը ճանչնար, երեկօյին զաւաճանութեան մը կը մատնուէր. թէ որչին կից սենեակին մէջ բնակելով ինքք. Մարիուս Բօնմէրսի փաստարան, միջնորմին ետեւէն լսած էր բոլոր զաւազրութիւնը. թէ Ժօնարէթ կ'անուանուէր այն ապիրատը որ որոգայթը զազափարած էր. թէ Ժօնարէթ մեղսակիցներ, քաղաքագոռներու թափառիկներ պիտի ունենար իրեն գործակից. որոնց մէկը մանասւանդ Բրէնթանիէ, Պիկրրնայլ ըսուած Բանչօ անուն անձ մըն էր. թէ Ժօնարէթին ազջիկները դուրսը պիտի լրտեսեն. թէ ամենեւին միջոց մը չկար եղելութիւնը իմանելու այն մարդուն որ վտանգի մէջ էր. վտանգի անոր և ոչ իսկ անունը յայտնի էր. և թէ վերջապէս այս ամէնը երեկոյեան ժամը վեցին տեղի պիտի ունենայ 50-52 թիւ տունին մէջ որ օփիթալի

պուլվարին ամէնէն ամայի կողմն է: Տեսուչը երբ լըսեց այս թիւը գլուխը վերցուց անտարբերութեամբ:

- Ուրեմն նրբանցքին խորի սենեակին մէջ ՚տեղի... ունենայ, այնպէս չէ՞:
- Ճիշդ, պատասխանեց Մարիուս, և շարունակեց.
- Միթէ կը ճանչնա՞ք այն տունը:

Տեսուչը պահ մը կեցաւ լռին, յետոյ կօշիկին ներքանը կրակարանին բերանը դնելով որ տաքնայ, պատասխանեց.

- Թերեւս:
- Եւ աւելի փողկապին քան թէ Մարիուսին հետ խօսելով սկոռներովը մրմռաց.
- Գործի մէջ հարկաւ փոքր ինչ Բաթրօն-Մինէթ պիտի ըլլայ:

Այս անունը Մարիուսի օւշադրութիւնը գրաւեց: — Բաթրօն-Մինէթ, ըսաւ: Իրօք տեղ մը այդ անունին տրուիլը լսեցի:

Եւ Բըթի Պանքիէի փողոցին պատին ետեւ ձիւնին մէջ պահուող մազոտ մարդուն և մօրուանի մարպուն տրամախօսութիւնը տեսուչին պատմեց:

- Տեսուչը մրմռաց սկզբներովը.
- Մազոտը Պրիւժօնը պիտի ըլլայ, և մօրուանին ալ Տէօ Միլիար ըսուած Տըմի-Լիարը ըլլալու է:
- Նորէն վար բրած էր արտեանունքը և կը խորհէր.
- Իսկ ժան արկարին ո՞վ ըլլալը կ'ընդհամարեմ: Ահա թիկնոցս այրեցի: Այս անիծեալ կշակտրաններուն մէջ միշտ շատ կը գնեն կրակը: Թր 50-52: Կօրպոյի հին կալուածն է այն:
- Յետոյ Մարիուսին նայելով.
- Այն մօրուանիէն և մազոտէն զոտ ուրիշ մարդ չը տեսա՞ք:
- Նաեւ Բանչօն:

ԹՇՈՒՍՈՆԵՐ (Ը. Հ.) 10

— Տեսակ մը պզտիկ և շաներես սրիկայի մը այն կողմերը թափառելը չտեսա՞ք:

— Ո՛չ:

— Եւ ո՛չ իսկ անագին յաղթանդամ արձան մը որ Բուսական պարտէզի փղին կը նմանի:

— Եւ ո՛չ իսկ հանած վարած մը որ վաղեմի ծաղօրածուի մը կերպարանքը ունի:

— Ո՛չ:

— Իսկ չորրորդը ոչ ոք, և ոչ իսկ օգնականները, գործակալներն ու ծառաները կը տեսնեն: Չեմ այնօքան զարմանար զայն չնշմարելուդ:

— Ոչ: Ի՞նչ տեսակ մարդիկ են այդ ամէն անձերը, հարցուց Մարիուս:

Տեսուչը պատասխանեց.

— Մանաւանդ թէ անոնց ժամանակը տակաւին եկած չէ:

Նորէն լռեց, յետոյ կրկնեց.

— 50-52. գիտեմ խրճիթը: Անկարելի էր որ ներսը պահուինք առանց նշմարուելու դերասաններէն. եթէ նշմարեն, վօտվիլի ներկայացումը ետ ձրգելով կը պրծին, այնքան ամչկոտ են որ հանդիսականներու առջեւ նեղութիւն կը կրեն: Ատանկ չեմ ուզեր, ոչ, ատանկ չեմ ուզեր: Կ'ուզեմ անոնց երգերը լսել և պարել տալ զանոնք:

Երբ լմնցաւ այս մենախօսութիւնը, զէպի Մարիուս դարձաւ, և ուղղակի նայելով հարցուց.

— Կը վախնա՞ք:

— Ի՞նչ բանէ, ըսաւ Մարիուս:

— Այն մարդերէն:

— Եւ ոչ իսկ ձեզմէ, պատասխանեց խստութեամբ Մարիուս որ կը սկսէր նշմարել թէ ուտիկանութեան այս լրտեսը դեռ պարոն ըսած չէր իրեն:

Տեսուչը աւելի ուշադրութեամբ Մարիուսին նա-

յեցաւ դարձեալ, և տեսակ մը վճռական հանդիսաւորութեամբ կրկնեց.

— Իբր քաջասիրտ և իբր պարկեշտ մարդ կը խօսիք: Գոյութիւնը ոճիրէն չվախնար և պարկեշտութիւնը իշխանութենէ չվախնար:

Մարիուս ընդմիջեց. — Լաւ, բայց ի՞նչ պիտի ընէք:

Տեսուչը միայն սա պատասխանը տուաւ:

— Այն տունին վարձակալները բանալիներ ունին գիշերը իրենց սենեակը վերադառնալու համար: Անշուշտ գու՞ք ալ ունիք բանալի մը:

— Այո՛, ըսաւ Մարիուս:

— Հիմա ձեր քո՞վն է այն:

— Այո՛:

— Ինձի տուէք, ըսաւ տեսուչը:

Մարիուս բանալին գրպանէն հանեց, և տեսուչին յանձնելով շարունակեց.

— Եթէ կ'ուզէք հաւատալ խօսքիս, շատ մարդ առնելով եկէք:

Տեսուչը արագապէս Մարիուսին նայեցաւ անգամ մը այն նայուածքով որով անշուշտ վօյթէր նայած պիտի ըլլար՝ իրեն ստանաւորի յանգ մը առաջարկող գաւառական ագատէմիի անդամի մը: Մէկ շարժումով իր թիկնոցին երկու անագին գրպանները խօթեց ձեռքերը և երկու պողպատեայ պղտիկ ատրճանակ հանեց, այն ատրճանակներէն որոնք «գու տը բուէն» կ'անուանուին: Մարիուսի տուաւ այս ատրճանակները ուժգնակի և կարճ կերպով մը ըսաւ.

— Առէք այս ատրճանակները: Ձեր սենեակը գացէք, հոն պահուեցէք, և թող կարծուի թէ գուրս ելած էք: Լեցուն են ատոնք. ամէն մէկուն մէջ երկու գնդակ կայ: Ինչպէ՞ ըսիք, պատին վրայ ծակ մը կայ ուրկէ գիտեցիք: Երբ գան մարդերը, թողէք որ քիչ մը աւաջ երթան: Երբ գործը յարմար կէտին

հասած և ա՛լ արգիլելու ժամանակը եկած սեպէք, ատորճանակին մէկը նեռեցէք: Բայց ոչ այնքան շուտ: Անկէ ետք պէտք եղածը ինձ կը վերաբերի: Ատորճանակ մը պարպեցէք միայն դէպի օդը, ձեղունը, ո՛ւր որ կ'ուզէք վերջապէս, բայց նայեցէք որ շատ շուտ չպարպէք: Սպասեցէք որ գործադրութիւնը սկսած ըլլայ, փաստարան էք և գ'տէք ինչ բան կ'ուզեմ:

Մարիուս ատորճանակները առաւ և իր թիկնոցին կողի գրպանը դրաւ:

— Այդ գրպանիէ մէջ ուսոյց մը կը կազմեն գուրօւնէն և կ'երեւան, ըսաւ օստիկան տեսուչը: Աւելի ազէկ է բանթալօնիդ գրպաններուն մէջ գնել:

Մարիուս բանթալօնին գրպաններուն մէջ պահեց ատորճանակները:

— Հիմա, շարունակեց տեսուչը, ոչ դուք և ոչ ես կրնանք և ոչ իսկ քօպէ մը կորսննել: Փամբ քանի՞ է. երկուքուկէս: Չըսիք թէ ժամը եօթին պիտի ըլլայ:

— Վեցին, ըսաւ Մարիուս:

— Ժամանակ ունի՞մ, կրկնե՞ս տեսուչը, բայց ճիշտ այնքան որքան պէտք էր ինձ: Ըսածներէս բան մը չմտնաք: Տա՛նկ կ'ընես ատորճանակը պարպելով:

— Անհոգ եղիք, պատասխանեց Մարիուս:

Եւ մինչդեռ Մարիուս՝ գուրը բանալու և գուրը կլլելու համար՝ ձեռքը դռնափակին կը թանէր՝ տեսուչը ետեւէն պօսաց:

— Ազէկ միտքս եկաւ. եթէ մինչեւ այն ժամասնակ ինչի պէտք ունենաք, հաս եկէք կամ մէկը զըրկեցէք: Անուշտ է ժամէր, տեսուչ:

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ Ե.

ԺՕՆՏՐԷԹ ԿԸ ԳՆԷ ԻՆՉ ՈՐ ՊԷՏԲ Է ԻՐԵՆ

Բանի մը րօպէ ետք, ժամը երեքին միջոցները Գուրօնի ճակատի հետ պատահաբար Մուֆթարի փողոցէն կ'անցնէր: Ձիւնը եւս քան զեւս լիւր շատար և անջրպէտը կը գրաւէր:

Պօսիւէ Գուրօնի ճակատին կ'ըսէր:

— Ձիւնի այս բաթիլներուն ինչալը տեսնելով կրնայ ըսուիլ թէ երկինքը սպիտակ թիթեռնիկներու ժանտախտ մը կայ: — Պօսիւէ հազիւ ըսած էր խօսքը, և ահա Մարիուսը նշմարեց որ փողոցը կը մանէր դէպի պուլվարը երթալու համար, և անսովոր կերպարանք մը ունէր:

— Ահա Մարիուսը, ըսաւ Պօսիւէ:

— Տեսայ, ըսաւ Գուրօնի ճակատը: Չխօսի՞նք հետը:

— Ինչո՞ւ:

— Գործ ունի:

— Ի՞նչ գործ:

— Չե՞ս տեսներ կերպարանքը:

— Ի՞նչ կերպարանք:

— Մէկու մը ետեւէն գացողի կերպարանք ունի:

— Իրաւ է, ըսաւ Պօսիւէ:

— Տե՛ս ինչպէս կը նայի, կրկնեց Գուրօնի ճակատը:

— Բայց ո՞ր շուտիկին ետեւէն կ'երթայ արդեօք:

— Անշուշտ աղւորիկի մը, աղջիկի մը, պոռոնիկի մը ետեւէն: Սիրահար է ան:

— Բայց, կրկնեց Պօսիւէ, փողոցին մէջ ոչ աղւորիկ, ոչ պոռոնիկ և ոչ աղջիկ կը տեսնեմ: Եւ ոչ կին մը կայ:

— Մարիուս մը ետեւէն կ'երթայ:

Իրօք Մարիուսին առջեւէն և քսան քայլի չափ հետուէն մարդ մը կը քալէր, որ գլխանոց մը ունէր և որու ալիւոր մօրուսը կը նշմարուէր թէեւ կոնակի կողմէն կը տեսնուէր մարդը: Այս մարդը բոլորովին նոր և իրեն համար շատ սեծ թիկնոց մը հագած էր, նաև ծուիկ ծուիկ և աիղմէն սևցած ահագին տարատ մը:

Պօսիւէ քահ քահ խնդաց:

— Ով է ան մարդը:

— Անիկա՞, կրկնեց Դուրֆէյրագ, բանահիւս մըն է: Բանահիւսները ճագարի մորթ ծախողներու բանթալօններ և Ֆրանսայի ատենակալներու թիկնոցներ կը հագնին բաւակտն յօժարութեամբ:

— Տեսնենք թէ ո՛ւր կ'երթալ Մարիուս, տեսնենք թէ ո՛ւր կ'երթայ այդ մարդն ալ, ի՞նչ կ'ըսես, երթանք անոնց ետեւէն:

— Պօսիւէ՛, արծիւդ Մօլի, պօռաց Դուրֆէյրագ, երեւելի ապուշ մըն ես եղերսն Միթէ լուսած բան է մարդու մը ետեւէն գացող մարդու մը ետեւէն երթալը:

Եւ յանկարծ ետ դարձան:

Իրօք Մարիուս Մուֆթարի փողոցէն ժօնտրէթին անցնելը տեսնելով գազանապէս կը դիտէր զայն:

Ժօնտրէթ գլուխը կախած կ'երթար առանց կասկածելու թէ ետեւէն նայուածք մը արդէն կը գրասէր զինքը:

Ժօնտրէթ Մուֆթարի փողոցէն ելաւ և Մարիուս կրտսիւսը փողոցը անոր ամենասոսկալի խրճիթ մը մտնելը տեսաւ, ուր ժօնՈրէք քառորդի մը չափ մնալէն ետք նորէն Մուֆթարի փողոցը եկաւ:

Այն ժամանակ Բիէր Լօմպար փողոցին անկիւնը երկաթեղէններու կրպակ մը կար. ժօնտրէթ այս կրպակը մտաւ և պահ մը ետք դուրս ելաւ ձեռքը տեսակ մը դուր (որ չիտրէր և արկղներու բացողը զիւ-

րացնելու կը ծառայէ) բռնած, որուն կոթը ձերմակ փայտէ էր և զոր թիկնոցին տակ պահեց:

Երբ Բըթի Ժանթիյէի փողոցին վերի կողմը հասաւ, ձախ կողմը դարձաւ: Եւ շուտ մը Բըթի Պանթիէի փողոցը մտաւ:

Օրո՞ կը տարածամէր, ձիւնը էր պահ մը դադրած էր, նորէն սկսած էր գալ:

Մարիուս որ ժօնտրէթին սկրատ մը առնելն ալ տեսած էր, նոյն իսկ Բըթի Պանթիէի փողոցին անկիւնը պահուեցաւ որ միշտ ամայի էր և չգնաց ժօնտրէթին ետեւէն:

Աղէկ որ չգնաց, վասն զի ժօնտրէթ երբ մօտեցաւ այն ցած պատին ուր Մարիուս մագոտ մարդուն եր մօրուանի մարդուն խօսակցելը լսած էր՝ ետեւը դարձաւ տեսաւ որ ոչ ոք կուգար իր ետեւէն, յետոյ պատին վրայէն ցատկեց եւ աներեւոյթ եղաւ:

Ոյս պատը եզերող անմշակ երկրէն անցնելով կարելի էր երթալ ժամանակաւ կառք վարձողը եւ տակաւին քանի մը հին կառքեր ունէր հիւղերու մէջ:

Մարիուս խոհեմութիւն սեպեց ժօնտրէթի բացակայութեան միջոցին իր սենեակը վերադասուալը, մանաւանդ թէ ժամանակը կ'անցնէր. Պիւրկօն խաթոնը ամէն իրիկուն սպասները լուսու համար երբ քաղաքը կ'իջնէր, սովորութիւն ունէր գոցելու տունին դուռը որ միշտ գոց էր երեկոյեան ժամանակ:

Մարիուս ոտտիկան տեսուչին տուած էր իր բանալին, ուստի պէտք էր ածապարել:

Իրիկուն հեղած էր եւ զիչերուան մուտքը գրէթէ տիրած էր լամէնուրեք. հորիզոնին եւ երկնից վրայ արեւէն լուսաւորուած միայն մէկ կէտ կար որ էր լուսինը:

Լուսինը Սալբէթրիէի ցած գմբէթին ետեւէն կ'ելլէր կարճագոյն:

Մարիուս մեծաքայլ երթալով 50—52 թիւ տունը հասաւ: Գուռը բաց էր տակաւին: Ոտքին ծայրովը կոխելով սանդուխէն վեր ելաւ եւ նրբանցքին պատին քովէն մինչեւ իր սենեակը սպրդեցաւ:

Ընթերցողը ինչպէս կը յիշէ անշուշտ, այս նրբանցքին երկու կողմ վարձու սենեակներ կային որոնք այն ժամանակ ամէնքն ալ պարապ էին: Պիւրօ կօն խաթունը սովորաբար բաց կը թողուր անոնց զուռները: Մարիուս ելը այս զուռներէն մէկուն առջեւէն անցաւ, անբնակ խուցին մէջ անշարժ մարդերու չորս գլուխ նշմարել կարծեց, զոր աղօտապէս կ'սպիտակացնէր երգէ մը եկող վերջալոյսի մնացորդ մը:

Մարիուս չուզելով տեսնուիլ՝ չուզեց տեսնել զաւանվնք: Յաջողեցան մանել իր սենեակը՝ առանց նըշմարուելու եւ ձայն մը հանելու: Ժամանակն էր մանելու, վասն զի պտճ մը ետք Պիւրէօն խաթունն ելաւ գնաց եւ օուռնին դուռը գոցուեցաւ:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Զ.

ՈՒՐ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ԵՐԳ ՄԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆՈՒԻ

ՈՐ 1832ԻՆ ԱՄԵՆՈՒՆ ԲԵՐԱՆԵ Է

Մարիուս իր անկողնին վրայ նստաւ: Ժամը հինգ օւ կէս կար:

Կէս ժամ մնացած էր տեղի ունենալու համար ինչ որ պիտի պատահէր:

Իր շնչերակներուն զարկը կը լսէր՝ մութին մէջ ժամացոյցի մը զարկը լսելու պէս: Կը մտածէր որ նոյն միջոցին երկու բան կը քալէր. մէկը խաւարի մէջ, ոճիրը որ մէկ կողմէն կը շառաջանար. միւսն արգարութիւնը որ միւս կողմէն կուգար:

Չէր վախնար, բայց չէր կրնար առանց սաստնում մը զգալու մտաբերել այն իրերը որ տեղի պիտի օւնենային:

Յանկարծ զարմանալի արկածի մը ենթարկուող ամէն անձերու պէս Մարիուս կը կարծէր թէ այն օրը օտաւօտէն մինչեւ իրիկուն երազ մըն էր իրեն համար, և սոսկալի անուրջէ մը ճնշուիլ չկարծելու համար պէտք ունէր զգալու իր բանթալօնի գրպաննե-

բուն մէջ պահուած պողպատեայ երկու ատրճանակ-
ներուն ցուրտը:

Ա՛յ ձիւն չէր գար. լուսինը՝ հեազհետէ պայծա-
ռանալով՝ մէգերէն կը բաժնուէր, և իր նշոյլը եկած
ձիւնին սպիտակ ցոլումին հետ խառնուելով, վերջա-
լոյսի տեսք մը կուտար Մարիուսի սենեակին:

Փօնտրէթի հիւղին մէջ լոյս կար: Մարիուս միջ-
նորմին ծակին կարմիր լոյսով մը փայլիլը տեսաւ որ
արիւնագոյն կ'երեւար:

Յայտնի էր թէ այս լոյսը ճրագէ մը չէր կրնար
արագորուիլ:

Մանաւանդ թէ փօնտրէթի սենեակը ամենեւին
չարժուծ մը չկար, ոչ ոք կը թնտար, ոչ ոք կը խօ-
սէր, ոչ ոք կը շնչէր. սառնային և խորին լուսթիւն
մը կը տիրէր, և եթէ այն լոյսը չըլլար, կրնար կար-
ծել մարդ թէ գերեզմանի մը քով կը գտնուի:

Մարիուս կօշիկները հանեց մեղմիկ և անկողնին
օակը հրեց:

Քանի մը բռնակ անցաւ:

Մարիուս վարի դրան իր ծխնիին վրայ դառնալը
լսեց. ծանր և արագաչարժ քայլ մը վեր ելաւ սան-
դուխէն և եկաւ նրբանցքնն անցաւ. որջին դռնա-
փակը վեր ելաւ ձայն հանելով. փօնտրէթն էր եկողը
որ սենեակը կը մտնէր:

Անմիջապէս բազմաթիւ ձայներ բարձրացան: Ըն-
տանիքը ամբողջապէս հիւղին մէջն էր: Միայն թէ
ախրոջ բացակայութեան ժամանակ ամէնքն ալ կը
լսէին գայլին բացակայութեան ժամանակ լռող գայ-
լիկներու պէս:

— Են եմ, ըսաւ փօնտրէթ:

— Բարի իրիկուն, հայրիկ, ոռնացին աղջիկները:

— Ի՞նչ ըրիր, հարցուց մայրը:

— Ամէն բան կարգին է, պատասխանեց փօնտ-

րէթ, բայց ոտքերս փէտ (փայտ) կտրած են ցուրտէն:
Լա՛ւ, աղէկ ըրեր ես այդպէս հագուելովդ: Պէտք
պիտի ըլլայ որ կարենաս վտա՛ութիւն ներշնչել:

— Բոլորովին պատրաստ եմ դուրս ելլելու:

— Ըսածներէս բան մը չպիտի մոռնաս. ամէն
բան լաւ պիտի կատարես, այնպէս չէ՞:

— Անհող եղիք:

— Ինչու որ... ըսաւ փօնտրէթ: Բայց շլմնցուց
խօսքը: Մարիուս լսեց որ փօնտրէթ ծանր բան մը
գրաւ սեղանին վրայ. հաւարական է թէ մկրատն էր
գրածը:

— Հաչ աղէկ միտքս եկաւ, կերակուր կերա՞ք,
կրկնեց փօնտրէթ:

— Այո՛, ըսաւ մայրը. երեք հատ խոշոր գետ-
նախնձոր և աղ առի: Կրակի մէջ եփել տուի և կե-
րանք:

— Աղէկ, կրկնեց փօնտրէթ, վաղը ձեզի հետ կը
տանիմ ընթրելու: Բազ մը պիտի օւտենք և ուրիշ
ինչ որ պէտք է: Ծարլը Տասներորդներուն պէս պի-
տի ընթրէք. ամէն բան յաջող կ'երթայ:

Յետոյ ձայնը ցածցնելով շարունակեց:

— Կապուր բացուեցաւ. կատունները հոս են:

Եւս աւելի ցածցուց ձայնը և ըսաւ.

— Կրակի դիր սըվի:

Մարիուս ամուսինի շոռաչիւն մը լսեց. իրօք ու-
նելիքով կամ երկաթէ գոռժիքով մը ամուսին կը կըտ-
րուէր:

Փօնտրէթ շարունակեց.

— Գուռին ծխնիներուն եղ քսեցի՞ր որպէս զի
ձայն չհանեն:

— Այո՛, պատասխանեց կինը:

— Փամը քանի է:

— Վեցը պիտի զարնէ հիմա: Կէս զարկաւ ար-
գէն Սէն Մէտարի փամացոյցը:

— Իրա՛ւ ըսիր. ապա ուրեմն պէտք է որ պղտիկները երթան լրտեսեն, կրկնեց ժօնտրէթ. հոս եկէք գուք և մտիկ ըրէք ինձ:

Փսփսուք մը եղաւ:

Ժօնտրէթին ձայնը նորէն բարձրանալով ըէաւ.

— Պիւրկօն խաթուհը գուրս ելա՛ւ:

— Այո՛, ըսաւ կինը:

— Ազէկ գիտե՛ս թէ գրացիին սենեակը մարդ չկայ,

— Այսօր չեկաւ ան և գիտես արդէն թէ հիմա տնոր ժամն է:

— Ազէկ գիտե՛ս,

— Այո՛:

— Բայց ի՞նչ վնաս ունի, կրկնեց ժօնտրէթ. պէտք է անգամ մը երթալ և նայիլ թէ հօ՞ն է: Ազլիկ, առ սա ճրագը և գնա նայէ անգամ մը:

Մարիուս ձեռքերուն և ծունկերուն վրայ կըռթընելով կամագ մը իջաւ և լսելեայն դէպ ի անկողինին տակը սպրդեցաւ:

Հազիւ թէ անկողինին տակ կծկուած պտհուած էր և ահա իր դուռին ճեղքերէն լոյս մը նշմարեց.

— Պապա, աղաղակեց ձայն մը, դուրս ելած է գրացին:

Մարիուս ժօնտրէթի առջինէկ ազջկան ձայնը ձանչցաւ:

— Ներս մտա՞ր հարցուց հայրը:

— Չէ, պատասխանեց աղջիկը, բայց յայտնի է թէ դուրս ելած է վասն զի բանալին դուռին վրան է:

Հայրը պոռայ.

— Հոգ չէ, մտիր անգամ մը:

Դուռը բացուեցակ, և Մարիուս տեսաւ աղջկան ներս մտնելը՝ ձեռքը աշտանակ մը բռնած

Առաւօտեար պէս էր աղջիկը, միայն թէ աւելի

ահարկու կ'երեւար ձեռքի ճրագին լոյսովը:

Ուղղակի դէպ անկողնին քով պտտին վիայ բեւեռուած հայելի մը կար. աղջիկը դէպ այն հայելին կ'երթար. Ոտքերուն ծայրերը բարձրացաւ և հայելին նայեցաւ: Մտաւկայ մէջ հին երկօթեղէններ կը խառնուէին և ձայն կը հանէին:

Աղջիկը ձեռքին ագուստովը մազերը յղկեց և ժըպիտներ տուաւ հայելին՝ իր դիզուս և գերեզմանապան ձայնով յեազայ տուէր երգելով.

Մեր սէրը տեւեց շաբաթ մը միայն,
Ո՛հ, որքան կարճ են երջանիկ օրեր
Ութ օր պաշտուիլ, ախտատանք ունայն
Միբոյ ժամանակ միշտ տեւել պէտք էր
Միշտ տեւել պէտք էր, միշտ տեւել պէտք էր:

Բայց Մարիուս կը դողար. հը կարծէր թէ աղջիկը անտարակոյս կը լսէր իր չնչառութիւնը:

Աղջիկը դէպի պատուհան ուղղուեցաւ, դուրս նայեցաւ և բարձր ձայնով խօսեցաւ կէս մը փախուկ կերպարանքով, ինչպէս որ իր սովորութիւնն էր:

— Ո՛րքան տգեղ է Բարիդ երբ ճերմակ շապիկ մը կը հագնի, ըսաւ:

Նորէն հայելին քով եկաւ, և նորէն ինքն իրեն ձկուր և չարժուանք բրաւ հետզհետէ շիտակ և քօվընաթ ինքն իրեն նայելով ուկնապիչ:

— Է՛, ի՞նչ կ'ընես հող, պոռաց հայրը:

— Անկողնին և կարասիներուն տակը կը նայիմ, մարդ չկայ, պատասխանեց՝ առանց մազերը շակելն գաղբելու:

— Շան երես աղջիկ, շուտ հոս եկուր, ժամանակ չկորսնցնենք, ոռնաց հայրը:

— Եկայ, եկայ, ըսաւ աղջիկը: Իրենց խրճիթին

մէջ ամենեւին բան մը ընելու ժամանակ չկայ, շա-
րունակեց ինքնիրեն:

Յետոյ ակռաներովը երգեց.

Կը մեկնիս՝ փառքով կոռելու համար.

Տրտում սիրաբըս միշտ հետըդ պիտ'ըլլայ:

Անգամ մըն ալ հայելիին նայեցաւ և դուրս ելաւ
դուռը ետեւէն գոցելով:

Պահ մը ետք Մարիուս երկու նորատի աղջկանց
բոկ ոտքերուն ձայնը լսեց որ նրբանցքին կ'երթա-
յին, նաեւ ժօնարէթին ձայնը որ կը պոռար անոնց:

— Աղէկ ուշադրութիւն ըրէ՛ք. մէկը քաղաքա-
գրան քովէն, միւսն ալ Բըթի Պանքիէի փողոցին
անկիւնէն: Պահ մը մի՛ դադրիք գիտելէ տունին դու-
ռը, և եթէ բան մը անսնելու ըլլաք, շուտ մը հոս
եկէք չորս ոտքով վազելով: Ներս մտնելու համար
բանալի մը ունիք:

Առջինեկ աղջիկը մըմտաց.

— Ձիւնին մէջ բոկոտն կենալով պահնորդութիւն
ընե՛լ:

— Վաղը բզէզի գոյնով մետաքսեայ կօշիկներ
պիտի ունենաք, պոռաց հայրը:

Վար իջան սանդուխէն, և քանի մը բոպէ ետք
վարի դրան գոցուելու ձայնը իմաց տուաւ թէ դուրս
ելած էին աղջիկները:

Տունին մէջ ա՛լ միայն Մարիուս և ժօնարէթ-
ները կային, և հաւանորէն նաեւ այն պահուած ան-
ձերն զոր Մարիուս մշուշին մէջ անբնակ սենեակին
դրան ետեւ ընդունւարած էր:

ՎԵՐՋ Ը. ՀԱՏՈՐԻ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0317184

